

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

TRIGLAV
VZPONA NA TRIGLAV
1778-1978
200-LETNICA

5

LETNIK LXXVIII

1978

P L A N I N S K I V E S T N I K
GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
 IZHAJA OD LETA 1895

Andrej Stritar	Beli greben nad Bavšico	257
Zdravko Likar	13° 22' — Naš divji zahod	260
Ciril Mlinar	V hladnih vodah Triglavskih jezer	262
Dr. Slavko Tuta	Rombon (Veliki vrh)	264
Ing. Miro Črnivec	Titov vrh (2748 m)	268
Boris Mlekuž	Smuški svet pod lepim Spičjem	271
Nada Kostanjevic	Dolinski pozdrav planinskemu dnevu 1977 na Pindži	272
Nada Kostanjevic	Mati petih partizanov	275
Rado Mrdjenović	Spominška smer Francija Berganta	276
Franc Vogelink	Gorska vegetacija Kavkaza	277
Tomaž Petauer	Zdravilne rastline v naših gorah	283
Erna Meško	Med griči Slovenskih goric	286
Božo Jordan	Iz popotnega dnevnika	288
Ing. Marko Kmecl	E-6 YU je pogнала korenine	292
Stane Hudnik	24. avgusta 1924 — črn in obenem svetel dan za slovensko alpinistiko	293
Janez Jeram	Moja srečanja s streljo v gorah	294
Ing. Božo Jordan	Brez pomote, trije »S« so	295
	Društvene novice	297
	Alpinistične novice	306
	Varstvo narave	307
	Razgled po svetu	308

Naslovna stran:

Kmalu bodo spet počitnice!
 Pogled z Luknje na Begunjski vrh in Cmir
 Foto dr. Miha Potočnik

Glasiło
 Planinske zveze Slovenije
 »Planinski Vestnik«
 je bilo z ukazom
 predsednika republike
 Josipa Broza-Tita
 ob 80-letnici izhajanja
 za poseben prispevek
 k razvoju planinstva
 v Sloveniji
 odlikovano
 z redom zaslug za narod
 s srebrnimi žarki

Notranja priloga:

- 1 Tošč z Draških vrhov — Foto Marjan Garbajs
- 2 Pod Mišelj vrhom — Foto Marjan Garbajs
- 3 Triglavski pogledi — Foto Franci Ekar

Poštnina plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Franc Vogelink, dr. Tone Wraber, ing. Albert Sušnik, ing. Janez Bizjak — Naslov: Planinska zveza Slovenije, 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 200 din, plačljivo tudi v dveh obrokih, za inozemstvo 360 din (20 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite vedno tudi stari naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto — Rokopisov in slik ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani

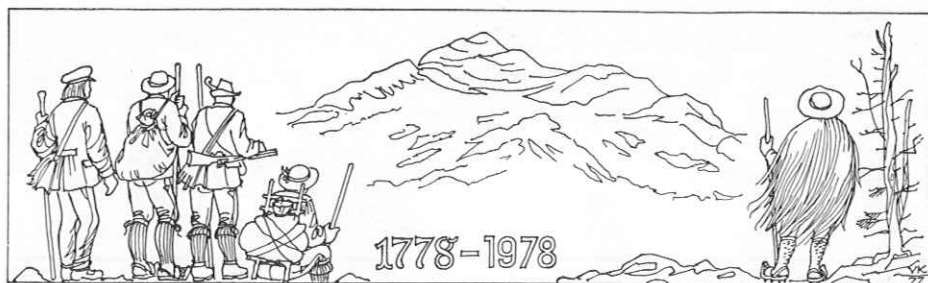
 terno pol
 SOVODENJ

64225 SOVODENJ

ima v svojem širokem proizvodnjem programu proizvodnjo vseh vrst PVC map za sodobno pisarniško poslovanje, vakumsko vlečeno embalažo, albume za značke vseh vrst, albume za slike in razglednice, albume za numizmatike, albume in torbice za kasete, itd.

Kupujte naše izdelke in zadovoljni boste!

Vse informacije dobite pri prodajni službi v podjetju, telefon: (064) 69 001, 69 012

BELI GREBEN NAD BAVŠICO

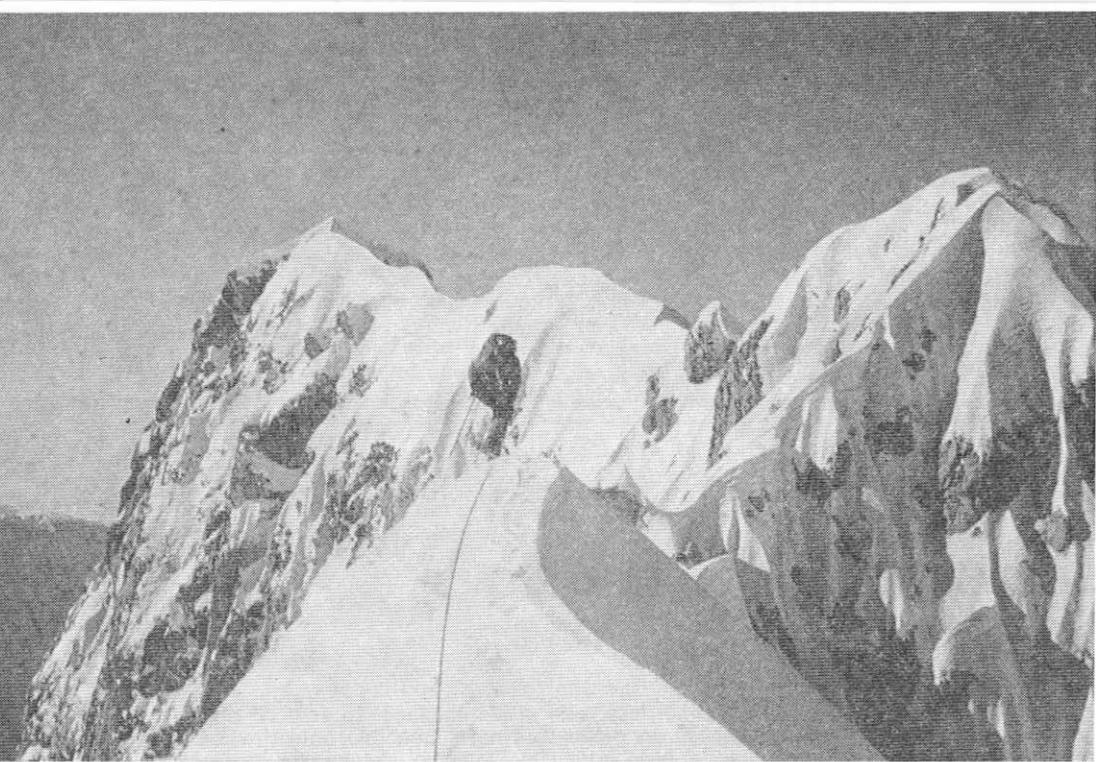
ANDREJ STRITAR

Pravijo, da sem bil že kot otrok nemirna duša, zato ni nič čudnega, če sem se zapisal goram in njihovim stenam. V pohajanju po gorah sem našel imenitno potešitev svoje želje po doživljanju, tiste pravadne sle, ki je pripeljala človeštvo do tega, kar je danes. Same plezarije se nisem lotil z vrha, nisem nikoli bil ne vem kakšen ekstremist. Raje izbiram kako lažjo smer in uživam v njej od začetka, med dostopom do nje, do konca, dokler se ne vrnem z gore v civiliziran svet. Vedno pa si želim nekam, kjer še nisem bil, v svet, ki ga še ne poznam. Rad »odkrivam« malo znane lepote daleč stran od množic, v kakem koncu, ki še ni doživel blagoslova stotisočglave armade slovenskega planinstva.

Še preden sem začel prav spoznavati Julijce, že mi je Kugy v svojih knjigah pričaral Trento kot nek skrivnosten, drugačen svet. Že prvo leto mojega bolj resnega zahajanja v gore smo s prijatelji »odkrili« umirajoči Zapotok. Potem sva z Uršo počasi spoznavala še druge koticke tega sveta — čudoviti svet gamsov na Kanceljnih, mogočna ostenja

Foto Rudi Kotnik

Je doživetje na takem grebenu res vredno zgolj Heglovega: »Es ist so?«

Foto Rudi Kotnik

nad Zadnjico, planino V plazeh pod Špičjem, zadnje pastirje Za skalo. Prav je imel Kugy, težko, če je še kaj Trenti podobnega na tem svetu. Tu ni mogočnih vertikal, v katerih bi se ti odpirala vrata v Himalajo. Tu se goji posebna vrsta »trentarskega« alpinizma. Zvečer prisopihaš do razpadajočega pastirskega stanu, na odprtem ognjišču si skuhaš večerjo, nato pa pozno v noč kramljaš s prijatelji ali pa samo tiho sediš in gledaš nemirne zublje. Prespiš na trdih deskah, naslednji dan pa zležeš lepo, sončno, ne pretežno in ne predolgo smer, na vrhu pa urico ali dve lenariš med Kugyjevim velikani.

Foto Rudi Kotnik

Tista žilica po odkrivanju novega pa mi spet ni dala miru. Tam za Trento, še bolj oddaljena in še bolj skrivnostna, leži še ena dolina: Bavšica. Nad njo je v zemljevidu vrisana planina z vabljivim imenom — Bala. Nihče od prijateljev, ki se imajo za dobre poznavalce Julijcev, mi ni vedel kaj dosti povedati o tistem koncu. Tako me je radovednost preganjala, dokler se prvega maja 1975 štirje fantje le nismo odpravili iskat nove turne smuke. Kar obstali smo, ko se je na vrhu klanca pred nami odprla pomladanska Bavšica. Čudovit je tisti zeleni svet ujet med divje velikane. Nato smo se vzpeli na Logje, kjer le še nekaj napol podrtih zgradb priča o trdem življenju nekdanjih prebivalcev. Enkratna je podoba te vasice. Koliko kapelj znoja je v vsaki pedi zemlje, iztrgane neusmiljenemu grušču! Nič čudnega, če so se prebivalci že davno izselili. Pretrdo je življenje tam za današnji čas udobja. Nekdanje senike bodo v nekaj letih zamenjali vikendi, kamor bo človek hodil le za kak dan iskat v mestu izgubljeni mir. Tisti prvi maj smo štiri dni preživel v opuščeni bajti planine Bale. Navdušili so nas smuki z grebena Loške stene, s prevala Čez brežice, izpod Briceljka. Navdušila nas je divjina in samota tistih koncev. Prav ima Tine Mihelič, ko v svojem vodniku piše, da se človek tam počuti, kot bi hodil po drugem planetu. Povzpeli smo se tudi na Osojnik, na greben med Pelci in Špičico pogledat na zapotoško stran. Takrat sem prvič opazil lepoto osamljenega grebena, ki se pne od Špičice proti Obljaku, kjer se strmo podre v Bavšico. Šele zemljevid je povedal, da je to Pihavec. Bil je seveda še ves zasnežen. Na vzhod se stene grezijo v zapuščen Dolič, na zahod pa nič manj strmo v Balo. Kar takoj je v nas zbudil željo, da ga obiščemo. In to pozimi, ko je najlepši in ko še nihče ni bil na njem.

Pregledal sem cel kup literature, nikjer ni niti besedice o grebenu, kaj šele o vzponu nanj. Le Tine je vedel povedati, da je vse skupaj plezarija druge do tretje stopnje in da so jo opravili lovci in pastirji prejšnjih rodov. Nato je še Boris Mlekuž v PV opisal, kako čudovita je plezarija čezenj. Lansko zimo 1976/77 sem čakal samo na vreme. Ko so se razmere končno uredile, je nastopila druga težava. Nihče ni hotel z mano, kajti nihče ni verjel, da je tam za gorami še čudovit deviški greben. Končno sem se le domenil z Rudijem, čeprav še nikoli nisva bila na isti vrvi. Štirinajst dni pred zagovorom sem za štiri dni prihranil računalniku muko z mojo diplomsko nalogo, pustil Uršo samo in z dolgim nosom ob čudovitem vremenu brez spremljevalca za nedeljsko turo naložil na hrbet nesramno težko »omaro« in se odpeljal v Bovec.

O samem vzponu je težko kaj napisati. To je bilo preveliko doživetje za moj svinčnik nevajen pisanja. Sprva sva menila, da bova v enem dnevu čez, toda težav je bilo preveč. Ves čas je izpostavljenost enkratna. Niti enega vršička nisva mogla obiti. Prav ves čas sva morala strogo po vrhu grebena. Mučile so naju opasti, skalni odstavki in cokle na derezah. Večkrat sva si dejala: »Tu čez va no prideva!«, ko pa je bila ovira za nama, sva se še z večjim užitekcom pognala naprej. Najbolj me je navdušil pet raztežajev dolg del grebena, tehnično nič zahteven. Prav previdno sva morala stopati po ozki snežni rezi visoko nad Doličem na levi in Balo na desni. Če bom kdaj lezel čez greben Bianco v Bernini, me bo gotovo razočaral. Dvomim, da je kaj lepši od zimskega Pihavca.

Pod večer sva bila na glavnem vrhu, z nočjo v škrbini pod njim. Tam sva prespala. Bil je eden tistih bivakov, ki jih nikoli ne pozabiš. Prostora je bilo ravno za dve ležišči. Kar nama je ušlo iz rok, je padlo naravnost v Dolič ali Balo. Luna nama je svetila in bil je popoln mir. Nikjer ni bilo videti sledi po človeku, kot da sva bila edina na svetu. Topel puh nama je omogočil dober spanec, tako da nama zjutraj ni bilo težko nadaljevati.

Kar še štiri ure sva garala, dokler nisva prilezla na Obljak, od koder drži pot le še dol v Bavšico. Tu so bili že gamsi. Vse hudo je bilo že za nama. Treba je bilo le še paziti, da ne bi višine prehitro izgubljala. Že v gozdu je k temu na dveh mestih pomagala tudi vrv. Šele ko sva bila v dolini, sva si stisnila roke. Doživetje je bilo za nama, gotovo eno mojih največjih doživetij v gorah. Takoj sem sklenil, da obiščem Pihavec tudi poleti. In to ne enkrat, tisti konec me bo prav gotovo še dostikrat videl.

Če pa je kje še kaka plezalska duša, ki ne hrepeni zgolj po težavah in vertikalih, temveč ji je pri srcu trentarsko pohajanje po brezpotju, naj mi le sledi. Na Pihavcu mu gotovo ne bo žal, kot mu nikoli ne bo žal za nobeno urico prebita na oni strani Vršiča.

13° 22' — NAŠ DIVJI ZAHOD

ZDRAVKO LIKAR

Pred nekaj leti sem v Planinskem Vestniku opisal odročne kraje za Krnom, še nekaj let prej pa je profesor Hinko Uršič objavil mojo maturitetno nalogo o Breginjskem Stolu. Danes pojdimo v še bolj odmaknjene in nepoznane kraje kobariške deželice. Pomali bomo k tisti točki na zemljevidu Jugoslavije, ki jo vsak malo bolj podkovan zemljepisec pri nas pozna: k skrajni zahodni točki naše domovine. Na naš Divji zahod! Šli bomo k točki trinajst stopinj in dvaindvajset minut vzhodne dolžine!

Stolovo pogorje vzbuja pozornost po dveh svojstvih: gorski greben kaže na veliko daljavo izredno enakomerne višine in se vleče v nenavadno izenačenih višinah, ne da bi ga bili prerezali prečni potoki ali globlje segajoče škrbine. Od soške soteske pri Kobaridu pa do Tera se vleče docela naravnost v zahodni smeri enoten gorski hrbet s priostrenim grebenom — brez presledka — na daljavo skoraj 25 kilometrov!

Podobno preseneča enakomerna nadmorska višina. Malokje se vidi kaj takega, da bi se na tolikšne daljave greben tako trdovratno držal v isti višini. Od Stola se vrstijo naprej vrhovi proti zahodu z višinami okoli 1600 metrov: Puntarčič 1562 m, Ribežni 1516 m, Mali Muzec 1611 m, Veliki Muzec 1633 m, vrh Nad Ohojami 1576 m, Gnjilica 1463 m, Breški Jalovec 1615 m...

Kakor mogočna stena Stolovo pogorje kipi iznad beneško-slovenskega hribovja, lepo vidna zlasti pogledom od juga, z ravnine. Tu dela vtis pravega alpskega gorovja. Na zahodnem koncu se Stolovo pogorje naglo spusti v prečno dolino ob Teru. Toda prav tako naglo in še bolj strmo se na desni strani Tera ponovno vzpne in se vleče v isti smeri ter skoraj z istimi višinami nekaj nad 1600 metrov proti zahodu. Le s to razliko, da se pogorje malo pred zahodnim zaključkom ob Tilmentski dolini vzpne najvišje in sicer v Čamponu (Chiampon) na 1716 metrov. Čamponovo pogorje, kakor ga moramo posebej imenovati, pomeni potemtakem popolnoma enako nadaljevanje Stolovega, z istimi prirodnimi in antropogeografskimi svojstvi.

Celo slovenska govorica se glasi tudi še ob njem. Na severni in na južni strani prevladujejo še slovenska orografska in naselbinska imena, dopolnjena s furlanskimi in italijanskimi nadimki. V teh krajih seže slovenski živelj najdalj na zahod in se ob Tilmentu staplja s furlanskim.

Skozi enotno gorovje Stol—Čampon je reka Ter izdolbla svojo tesno deber, ki predstavlja edino, čeprav krepko in slikovito pretržje v tem nenavadno dolgem in kljub zmerni višini impozantnem gorskem hrbtu, katerega celotna dolžina znaša okoli 35 kilometrov!

Pa podajmo se na pot od tam, kjer sem pred leti končal opis pogorja Breginjskega Stola — kar z vrha Stola.

Dostop do Stola je najbližji iz novega Breginja. Pot zavije tik za hišami skozi brinovo grmičevje na prvo veliko goličavo nad vasjo. Najbližji vaški pašnik se zaganja visoko v Stolova pobočja. Višje gorí je presekan s pasom bukovega in smrekovega gozda. Strma, koritasta pot pripelje skozi mlad bukov gozd do porušene cerkvice Svete Marjete (973 m). Stisnjena leži na ozki polički med gladkim skalovjem. Temu kraju pravijo domačini Špikac. Prav škoda je, da je potres uničil tako lepo, obokano cerkvico, zidano v beneškem stilu. Uničene so prelepe freske in mojstrsko izrezljan leseni oltar. Cel je ostal le zvon, ki pa ne kliče več k maši v te strmine.

Kmalu nad cerkvico se precej široka pot zoži v stezico, ki se vijugasto zvija do vrha Stola.

Z vrha proti zahodu ni več poti niti steze. Držati se moramo le grebena, ki je izredno priostren. Le sem ter tja se razširi v majhno kotanjo, planotico ali plečat hrbet vrha. Hoja od Stola po grebenu do državne meje in še naprej je podobna jahanju na valovih: kot val za valom se vrstijo manj ali bolj izraziti vrhovi Puntarčič, Ribežni, Mali in Veliki Muzec, vrh Nad Ohojami, Gnjilice...

Najizrazitejši vrh v valujočem hrbtu je Veliki Muzec (1633 m). Z njega se odpre pogled na strašno goro, ki je postala pojem groze in obupa: San Simeone ob Tilmentu. Tako blizu je! Le kakih dvajset kilometrov zračne črte!

Greben se z Velikega Muzca strmo spusti navzdol. Vendar samo za kakšnih sto metrov. Nato se požene zopet kvišku, pa zopet navzdol, pa zopet navzgor...

Sprehajanje po nazobčanem grebenu je nadvse zanimivo. Za vsakim vrhom se prikaže drugačen prizor. Zaradi odročnosti in nedostopnosti se je sèm »nagnetlo« polno divjadi.

Še posebno so ti kraji pravi raj za gamse in divje peteline. V hladnejši polovici leta se gamsji tropi preselijo iz temačnih osojnih globeli Drnohle in doline Učeje na prisojna pobočja, porasla s travo. Sneg tu ne obstane dolgo. Zaradi izredne strmine zdrsnje v dolino, kar pa ga obstane, ga sonce kaj kmalu stopi. Južna stran gorske verige je porasla zgolj s travo, le v hudourniških zajedah in grapah ter na njih obrobju vztraja pritlikavo bukovje in vrbe. Iz pobočij štrlijo podolgovati skalnati štrclji, vmes med njimi se začenjajo globoke hudourniške vdorine, ki se kot jeziki zaganjajo v pobočja. Množica hudournikov iz grap ob nalivih odnaša v dolino Nadiže silne količine drobirja.

Severna stran gorskega hrba je pravo nasprotje južni. V zimskih mesecih osojna stran skorajda ne dobi sonca. Do vrha je poraščena z bukovjem. Globoko v dolini, že na italijanski strani, vztrajajo le majhni zaselki, ki pa so po potresu še bolj opusteli. Dolina Učeje je znana tudi po tem, da je najbolj namočen kraj Julijskih Alp in Slovenije sploh. Oblaki se na Stolovo in sosednja pogorja Muzcev, Skutnik in Kanina dobesedno obešajo. Količina padavin dosega letno okoli 3500 mm. Po divjosti so ti kraji skorajda brez primere pri nas. Temačnost, skrivnostnost in surovost podnebja so značilnosti osojne strani Stolovega pogorja nad dolino Učeje.

— — —

Po treh urah hoje z vrha Stola pridemo k našemu cilju: k trinajstim stopinjam in dvaindvajsetim minutam vzhodne dolžine! Na skrajno zahodno točko naše domovine! Na naš Divji zahod, ki je resnično divji, srhljivo odročen in lep.

Najzahodnejšemu kraju, pravzaprav vrhu v Jugoslaviji je ime Gnjilica (1463 m). Z vrha se meja spusti še malo zahodneje in blizu zapuščene planine Rupe (ki pa je že na italijanski strani) doseže najzahodnejšo točko. Do sem seže naša suverenost najzahodnejše. Vendar na eni kot na drugi strani meje prebivalci govorijo isti jezik. Široko izgovarjavo beneško-slovenske govorice imajo vaščani Breginjskega kota na naši in vaščani Brezij, Platišč, Viskorše, Muzcev in drugih zaselkov na severnih in južnih Stolovih pobočjih na italijanski strani.

Z vrha Gnjilice se greben nadaljuje na razdrapano goro Breški Jalovec in še naprej proti Terski dolini. A o tem kdaj prihodnjic!

— — —

Z grebena se na južno stran spustimo po hudourniški grapi ob državni meji navzdol. Svet se malo bolj zravna šele v opuščeni planini v Ohojah. Pod njo iz skalnih čeri privre na dan Nadiža, simbol Beneške Slovenije. Temu kraju pravijo Breginjci v Plazeh. Gozd in jase so preprežene s hudourniškimimi strugami in melišči, vmes pa so kot velikanski peskokopi skalnati in gruščnati podori. Iz pobočij vre na dan vse polno studencev tudi v sušnem obdobju. Zlagoma se vsi studenčki in studenci zlivajo v rečico Nadižo.

Mimo razrušene karavle V Plazeh se po graničarski stezi vrnemo po uri hoje na kraj, kjer je stoletja in stoletja nekdanja stala vas Breginj. Sedaj pa tam sameva samo še zvonik in cerkev ter par hiš, ki naj bi jih obnovili.

Na levi strani potoka Bela, na sončnih terasah, je razpotegnjena nova vas, obnovljeni Breginj ...

NAJLAŽJA IN NAIKRAJŠA POT V SMRT — ZMAJSKI POLET (LETENJE Z DELTO)

Tak naslov je dal svoji diskusiji o izzivanju nevarnosti Toni Hiebeler (Alpin., 1977/10), češ, neprimerno nevarnejši je ta delta šport kot alpinizem: V treh dnevih si že »pečen«, in to naredi učitelj letenja, ki je naredil izpit pred par meseci. Vzpodbuja te, daje spričevalo, da si izreden talent, in že si svoboden »leteči človek« z vsemi pripomočki za na pot — v nič, na »oni svet«. Startati je treba, če je še tako neugoden veter, če se ne upaš štartati, zatiraš svojo letalsko moralno. In če te slab štart ne požene v pogubo, je še vedno možno, da pri pristanku naletiš na vse mogoče naprave, ki so odvisne od žic, bolj ali manj napetih, bolj ali manj debelih. Ne boj se, da bi se ti po smrti pisalo, da nisi bil izkušen delta-pilot; gotovo se bo zapisalo, da te je pobrala neuračunljiva zla usoda. Hiebeler svetuje, naj delta-pilot uporablja najboljši aparat, ne štandardnega, ki leti kot »hroma raca«. Drsní kot najmanj 1 na 8 ali celo 1 na 10. »Če pa mi boste zdaj dejali,« nadaljuje Hiebeler, »da so ti nasveti prazne marnje, češ, štiri leta leti, pa še tlači zemljo — Sem strašno starokopiten — to imam od hribov in bi najraje umrl v postelji. Predvsem imejte pred očmi happy landings.« (Kako boste pristali.)

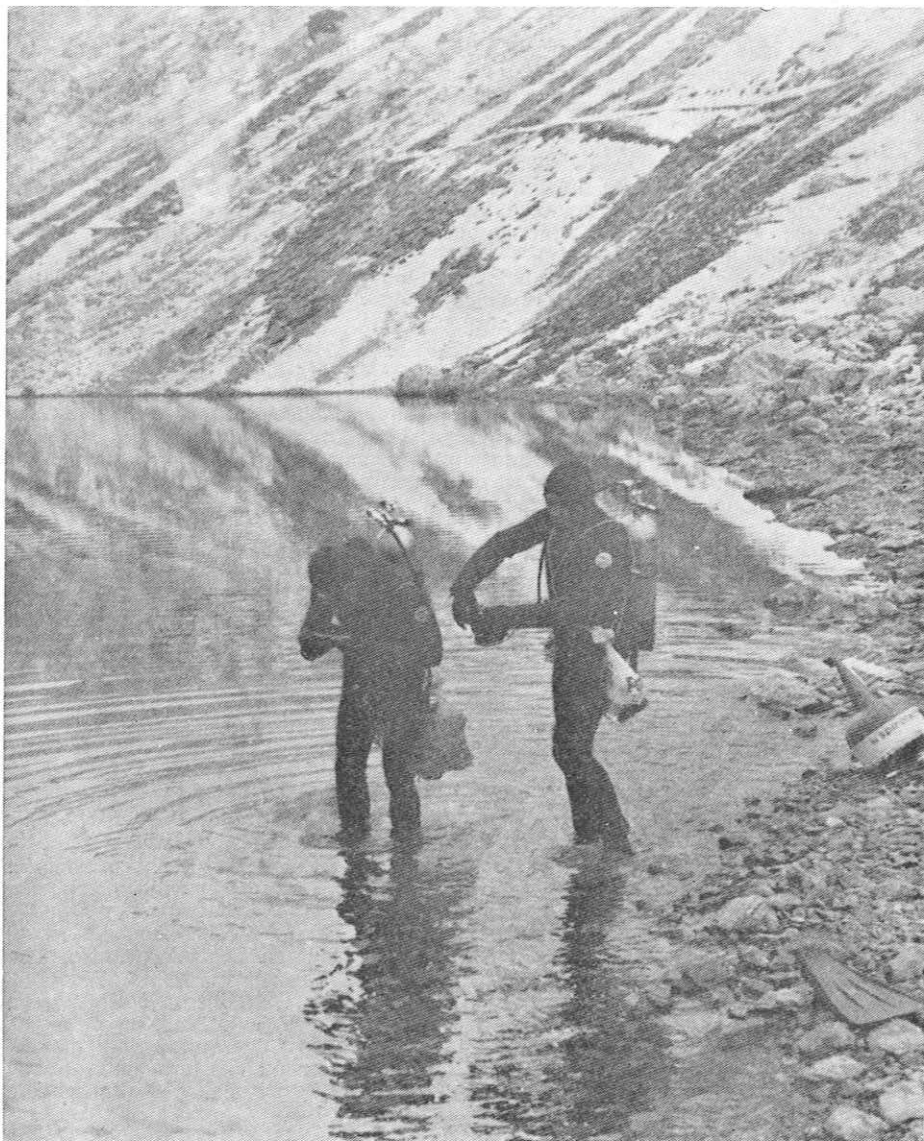
V HLADNIH VODAH TRIGLAVSKIH JEZER

CIRIL MLINAR

Odkar sva se lani novembra z Jocom potapljala v VII. triglavskem jezeru, sem si vedno želel ogledati še vsa druga jezera. V Društvu za raziskovanje morja in podvodne športe mi ni bilo težko najti še pet potapljačev, ki so bili pripravljene iti z mano v triglavsko pogorje. Težje kot potapljače pa je bilo najti kakega nosača, ki bi nam pomagal nesti težko opremo do kraja potapljanja.

Tako je 23. septembra krenila devečlanska odprava čez Komno proti koči Pri sedmerih jezerih. 150 kg opreme smo si porazdelili. Glavno težo je predstavljala potapljaška oprema: tri akvalunge s po 2200 l komprimiranega zraka in tri kompletne neoprenske

PIJuniti v masko je star potapljaški običaj. Ni brez pomena, saj pomaga, da se maska pod vodo ne rosi
Foto Samo Čelešnik

Jezero »Ledvička«, četrto po vrsti, je od vseh sedmerih največje. Tri akvalunge (s po 2200 litri zraka) so nam omogočile 12 varnih potopov
Foto Samo Celešnik

obleke. Da bi imeli čim manj prtljage, smo namesto 15 kg svinčenih uteži vzeli s seboj le bombažaste vrečke. Te smo pred potopom napolnili s kamenjem in si jih privezali okoli pasu.

V soboto se je prva skupina potopila v Dvojno jezero pri koči in opravila nekaj meritev. Voda je bila sicer bistra, vendar le do globine treh metrov. Tam se je pričela plast kalne rumene vode, v kateri se je vidljivost zmanjšala na slabih deset centimetrov. Po mulju, ki je prekrival dno, so lezle ličinke žuželk. Razen teh in nekaj zelenih alg, nismo videli drugega življenja. Temperatura vode se je gibala od $4,5^{\circ}\text{C}$ na površini do $4,3^{\circ}\text{C}$ na dnu.

Naslednji dan je bilo v načrtu potapljanje v IV. triglavskem jezeru. Neoprenske obleke so se ponoči posušile ob peči. Žal so nas dopoldne zapustili štirje člani odprave zaradi študijskih obveznosti.

Tako nas je proti IV. jezeru krenilo le pet. Bohinjci mu pravijo Jezero v ledvicah zaradi 30 m visoke skalne grbine v obliki ledvice na severni strani jezera.

Okrog 300 m dolgo in 120 m široko jezero leži v nadmorski višini 1830 m in je največje v skupini sedmerih. Največja globina, ki smo jo izmerili v jezeru, je bila 13 m. Ob merjenju temperature vode smo bili presenečeni. Jezero je bilo s svojimi 5°C toplejše od Dvojnega jezera, ki je na nižji nadmorski višini. Ves čas potapljanja smo bili zaviti v meglo. Le redko sta se pokazala vrhova Male in Velike Zelnarice nad jezerom. Ko smo s potapljanjem končali, je bil že večer. Do koč smo pritrpali v temi.

Zjutraj se je Miha vrnil v dolino z eno prazno jeklenko. Ostali smo štirje. Z dvema akvalungama in nahrbtnikoma smo zavili po stezi proti Prehodavcem. Cilj nam je bilo II. triglavsko jezero z nadmorsko višino 2002 m. Tako visoko se v Jugoslaviji ni potapljalo še nihče.

Vso pot nam je gosta megla zakrivala pogled na lepe okoliške vrhove. Okoli jezera je bila tako gosta, da smo ga komaj našli.

Neprijetno je bilo preoblačenje v hladne neoprenske obleke pri $4,5^{\circ}\text{C}$. Stik z jezersko vodo pa je bil kar pretresljiv. Mraz, ki je tudi poleti na morju najhujši sovražnik potapljačev, nam je tokrat prišel prav do kosti. $3,8^{\circ}\text{C}$ nam je pokazal termometer. Pri potapljanju so nas obkrožale velike količine malih rdečih ličink. Ko smo pozneje zajemali vodo za juho, se jim nismo mogli izogniti. No, tako je naša juha prišla tudi do nekaj mesa. Dno je sestavljal skalni drobir, le na najglobljem delu je bilo nekaj mulja, ki je bil dokaj trden. II. jezero, ki je včasih globoko do 10 m, je imelo ob našem merjenju 26. septembra največjo globino 2,5 m. Okoli jezera se je po barvi kamenja lepo videlo, do kam je segala vodna gladina, ko je bilo vodno stanje največje.

ROMBON (VELIKI VRH)

Dr. SLAVKO TUTA

Ko so mi začele odganjati kocine, sem že imel na vsaki nogi po enega zlodja, in ko sem začel hoditi v hribe, sta se me tiščala kot klopa. Takrat sem imel na tolminskem učiteljišču za profesorja slovenščine Jožeta Ščuko, ki je bil tudi član Krplja (goriški dvojniki Skale). Radi smo ga imeli zato, ker je z mladežjo našel tisti stik, ki bi ga moral najti vsak profesor, če bi hotel dijakom povedati nekaj za življenje in ne samo za znanje. Ker se vsakdo nagiblje k nečemu, kar ga sili v čustvenost, tudi jaz nisem bil izjema. Rodil sem se s posebno simpatijo do mistike. Iskanje skrivnosti človekove duše je našlo svoj izraz v iskanju božanstva v naravi sami. Materina globoka vernost, ki sem jo bolj čutil, kot razumel, ni prešla vame, pa čeprav sem otrok — kot vsi moji sovrstniki — postavljaj oltarčke. Vsa cerkvena parada v bogoslužju mi ni mogla pomagati. Narobe. Iskal sem nekaj manj bleščečega, toda bolj občutenega in se je zato moj teizem preselil v vse, kar me je obdajalo. Jože Ščuka prej in Jelinčič pozneje in ne nazadnje Kugy so mi samo krepili vero v pravilnost izbire.

Slovenskega učiteljišča je bilo konec, moj profesor slovenščine je odšel v Maribor, ostala mi je ljubezen do tistega, česar me nihče ni mogel oropati. Šolo sem zaenkrat moral obesiti na klin in oče me je vpregel v delo v svojem podjetju. Toda nedelje so bile moje in tista dva zlodja, ki sem ju prej omenil, sta prišla na svoj račun. Rasla sta vzporedno z vsako novo izkušnjo, pa naj jo je hotelo vreme ali skala, daljava ali višina.

Sprva smo se mladi družili kot vrabci, da smo le šli na izlet. Saj smo se družili tudi, ko smo bili doma. Pozneje, ko so postale take zabave izbirčnejše, se je družba krčila. Potem se je dogajalo, da sem mnogo takega potepanja po gorah opravil brez prič. To se je ponavljalo dalje in dalje in se še dogaja, čeprav že ne več v veliko moje zadovoljstvo. Zlodja odpovedujeta pokorščino. Zdaj se izmakne prvi, zdaj drugi. Hudiča sta zavohala nič manj kot sedem križev. Pa je.

Še nekaj je. Moda in potreba sta se premaknila v manj naporno dejavnost. Na smučiščih, na primer, je ob žičnicah gneča, da le s težavo prideš na vrsto. Krasna snežena pobočja so pa vedno prekrita z nedolžnostjo, smučin ne vidiš. Omeni mlademu smučarju »pse«, pa boš videl, kako te bo gledal vprašujoče: kaj je to? So seveda izjeme. No, pa jih vseeno rad gledam na pretlačnem snegu. Vsaj da je, čeprav je le moda. Samo, da taka moda postaja draga. Hoja v hribe pa stane zelo malo.

Lani se mi je stožilo po Kaninskem pogorju in sem tako stopil na Rombon. Do lovske kočice — na kraju, kjer je bila nekoč planina Goričica (čudovito ime za planino), je steza lepo uhojena, če odštejem morje kopriv pod njo. Tudi markirana je. Lovska strast za gamsi ne dopušča, da bi bil ta kraj popolnoma zapuščen. V kočico sicer ne prideš, če pa se ti nameri, da je kdo od jagrov nekje v bližini in ga poprosiš, naj ti podari košček vate, namočene v jodovo tinkturo ali alkohol ali žganje, boš pa že takoj

ALKOHOL NA SMUČEH

Glede tega je v »Naturfreunu« 5/1977 zapisal zdravnik dr. A. Rot iz Dunaja, da postaja šport s podaljšanimi stopali tudi medicinski problem in to že pri 0,5 promilu. Smučarske piste so enako nevarne kot ceste, vsaj v Avstriji to dopovedujejo veljavne statistike. In vzroki so tudi isti: preziranje prednosti, prevelika hitrost, nezadostna pozornost za oblikovitost terena in ne nazadnje precenjevanje lastnih sposobnosti. In še en vzrok — kakor na cestah: alkohol. Nezmotljive so ugotovitve, da majhna količina alkohola oslabi dojemanje, načtenja odzivnost (reakcijo), zbranost (koncentracijo), meglji vid in zamaje samopresojo. Statistika pove, da je za to dovolj steklenica piva, četrtinka vina, eno do dve šilci žganja. Zato so v Avstriji že l. 1960 odmerili dovoljeno količino alkohola v krvi na 0,8 promile. To se pravi: to mejo doseže nadobudni športnik, če si privoščiti dve steklenici piva ali pol litra vina ali tri šilca žganice. Zdravniki, pravi dr. Rot, smo bili zoper tako toleranco, ker nas je izkušnja izučila, da je previsoka. Ali, kaj hočemo: kompromis z gostinstvom! V drugih državah so toleranco privili na 0,5 in tudi nižje, nekatere države pri cestnih nesrečah sploh ne dopuščajo tolerance, češ alkohol na delovnem mestu in za volanom pomeni potencialno nevarnost.

Tudi pri smučanju gre iz sezone v sezono za vedno večjo hitrost — kakor na cestah. Tudi na pistah je vedno bolj »gost promet«, zato število nesreč raste iz leta v leto. Zato

ugotovil, da lovska kočica ni nikaka planinska postojanka. Niti joda niti alkohola niti žganja in tudi vate ni pri rokah.

»Bolje, da greste v B'c (v Bovec),« me je potolažil dobri mož in sva se razšla. Samo debelo me je gledal, kot bi hotel reči: »Ja, kaj za vruga hodiš strašit divjačino!«. Tisto rano sem si prislužil na robu neke skale pod Čuklo. Naravnost po piščali sem potegnil. Saj to ni tako težko. Kamenja in skal je na stezi toliko, da ti jih ni treba šteti, ker bi se preveč zamudil.

Nekoč, med prvo vojno, je pa pod Čuklo moralo biti zelo udobno, seveda, kar se hoje tiče in če ni švigalo železje z vrha Rombona.

V majhni razdalji vzhodnega Kaninskega pogorja stojita dva vrhova: Rombon na 2208 m in Čuklja ali Čukla, kot mu pravijo domačini, na 1766 m. Takoj v začetku vojne sta do Čukle prodrla dva bataljona alpincev. Toda samo do vznožja Rombona. Med prodiranjem so iz trdnjave Hermann v Klužah, na nasprotni strani Rombona, poslali Avstrijci na vrh nekaj Bosancev s svojimi rdečimi čepicami, ki jih nasprotniki niso gledali radi, pa čeprav z velikim spoštovanjem, da ne rečem strahom. Čukla pa je ostala Italijanom vse do poloma oktobra 1917. Velikih bojev tu ni bilo, čeprav je bilo na področju Čukla—Soča pri sotočju Slatenika razvrščenih kar lepo število vojakov in to 50. divizija Arrighi, alpinski bataljoni Borgo S. Dalmazzo, Dronero in Saluzo, pa še Brigata Friuli.

Ko si po šestih desetletjih od zaključka fronte v Soški dolini ogledujemo ostanke zidanih stavb pod Čuklo, v skalo Rombona in Čukle izdolbenih zaklonišč in zravnano površino, kjer so stale barake, si lahko ustvarimo podobo, kakšno mesto je stalo na tem področju, mesto v zimskem času prekrito s snegom, mesto odpovedi, strahu, čakanja.

Ko stopiš na vrh Rombona, zaman iščeš tako mesto. Nekaj v skale vdolbenih zaklonišč, nekaj na suho zidanih zidkov in kaka zravnana krpa površine, to je vse. Koliko desetih Bosancev je lahko bilo na tem nezavzetnem vrhu? Saj ni niti prostora. Pa denimo, da bi Italijani spustili v boj celo divizijo, ali bi prišel na vrh en sam vojak? Dvomim.

Vedno me je »firbec matral«, da bi si šel ogledat tisto peklensko gnezdo na Rombonu. Ko sem bil lani prvič v njem, sem ostal z dolgim nosom. Kdo ve, če niso imeli na vrhu narejeno kakšno tako pripravo, kakršno imajo gospodinje za sušenje perila z enega balkona na drugega, da samo potegnejo za vrv, pa se perilo premika v eno ali drugo smer. Seveda niso Bosanci navezali na vrv svojega perila, pač pa svoje »čudodelne« čepice, da je bilo nekoliko veselja ob žvižganju rafalov. Pri taki šali vojakom gotovo ni bilo treba prositi ruma, ki so ga bili seve potrebni, če je pihalo s severa.

Davno prej, ko sem še živel pod stalnim policijskim nadzorstvom, sem tuhtal, kako bi prelisčil svoje varuhe in pogledal na tale vrh. V strahu za tista dva rimska mogotca in za varnost mogočne in zmagovite Italije so mi bili vedno za petami. Pa če nisem čislal take skrbi, mi tudi za tista dva črnuha, katerima moj liparski prijatelj Alfredo ni nikoli rekel drugače kot »i due stronzi«, ni bilo prav nič. V slovenščini nimamo tako nazornih, nekoliko grdih izrazov za dve klobasi (izmeček). Drugače so sodili na tržaški kvesturi, kjer je komisar Favazzi s svojim vedno čuječim Perlo, ki se je proslavil v preiskavah drugega tržaškega procesa, sanjal o meni tudi ponoči. Res me je imel rad. No, kako jih bom?

so v zadnjih letih nastali prometni predpisi za piste. Udomačila pa se je tudi alkoholna ponudba pod simboli: voda za čaj, voda na cilju

Izgovori so vselej pri roki, kakor če gre za alkohol: človek se rad pogreje, čeprav alkohol samo pričara občutek toplote, ogreje pa ne, nasprotno, celo prispeva k ohlajanju telesa. Pač pa alkohol pospešuje, podpira družabnost, razvezuje jezik, čeprav zelo redko v pozitivnem smislu. Poskusite posneti na trak razgovor »okajene« družbe in poslušajte trak po nekaj dneh. Težko si je zamisliti kaj bolj primitivnega kakor neslanosti alkoholiziranih »duhovitežev«. Seveda je alkoholiziranost pri smučanju samo ena od nevarnosti, vendar gotovo tista, ki jo najlažje obvladamo. Alkohol pa k športu in sprostitvi sploh ne spada.

T. O.

VARNOST V GORAH

Pit Schubert, eden od vrhunskih nemških plezalcev, je obenem tudi zelo delaven sodelavec pri UIAA v komisiji za plezalsko opremo. Na innsbruškem simpoziju 1977 je v svojem referatu razvijal naslednje ugotovitve:

Treba je odgovoriti na vprašanje, ali je varnost v gorah danes primerna tehniki in njenim možnostim. Če je UIAA predstavnica planinskih organizacij, imajo člani teh

Da bi se peljal v Bovec po Soški dolini? Niti v sanjah. Preveč nezaželenih znancev, katerim sem bil trn v peti, sem imel tudi od Gorice navzgor. Nosili so zeleno uniformo s črno srajco, pa tudi taki, ki so nosili temno plavo z belim trakom počez, kot danes. Nekateri so bili kar v civilu, da so bili videti pošteni ljudje. Najslabši pa so bili taki, ki so nosili »na nos« iz enega ali drugega vzroka in so govorili moj jezik. Povsod jih najdeš. Največji njihov prijatelj je denar, kadar ni sovrašтво. Drug drugega sta vredna.

Torej, če nisem v družbi, po možnosti nežnega spola, v Bovec nikar. Tako sem sklenil, da pridem Rombonu za hrbet. Prijatelj mi je posodil kolo, mi ga natovoril z mojim nahrbtnikom in ko sva se »slučajno« srečala na obalni cesti, sem ga rešil pedal. V Furlaniji že ni bilo zame nobene nevarnosti več. Pokosil sem v koči na Nevejskem sedlu in se takoj odpravil v hrib. Seveda mi je 900 metrov višinske razlike požrlo nekaj časa. Ko sem stopil na Preval, sem bil že kar truden. V tistem času se je steza vlekla pod vrhovi vse do Ribežnov. Tu so jo podi vzeli in jo zaobrnili naravnost navzdol. To pa ni bilo v mojem načrtu. Tistega konca nisem poznal. Vedel sem za Goričico, toda upal sem, da ni tako nizko pod Rombonom. Nekje pod skalami sem našel prostor za nahrbtnik, ga lepo zadelal, da mi ga divjad kako ne stakne in se spustil po stezi ali pa kar čez pode v planino.

Goričica kot mnoge bovške planine ni bila primerna za govejo živino, pač pa se je v njej paslo do 500 ovac in kakih 150 koz. Uradni letni podatki so naštel 430 stotov mleka, iz katerega so naredili 34 stotov sira in 20 stotov skute in to tistega avtentičnega bovškega sira in avtentične bovške skute, ki ju ne prodajajo več. Vse to so izdelali v primitivni, čeprav veliki kuhinji s kotlom, ki je visel s strešnega trama na verigi. Molža mi je ostala v spominu. Drobница je iz ograde poleg stana morala skozi dvoje vratc v stan, kjer sta ob vsaki strani drug za drugim sedela po dva molznika. Prvi je delal bolj na debelo, drugi je dopolnil delo do konca in sunil nato žival skozi vrata na prosto po drugo mleko za naslednjo molžo. Ugotovil sem, da molža ni delo kar tja v en dan. Le pomislimo, koliko golid mleka se je nateklo v pašnih mesecih paše po zelenicah Kaninskih podov, da so natehtali kar 43 000 kilogramov tekočine, kajti mleko gre v planinah na tehtnico. To samo v Goričici v letih pred vojno, ko so imele tudi koze po gorah domovinsko pravico, kot jo imajo baje še danes v Makedoniji.

Darovali so mi še toplo mleko in kos polente, saj s seboj nisem imel ničesar za pod zob. In sem šel. Pa ne na Rombon, ker bi ne bil prišel tisti dan v Ovčjo ves; domenili smo se namreč, da pojdemo od tam v družbi na Pellarinijevo kočo. V načrtu je bil Viški graben. Zato ni bilo izbire in sem se vrnil po isti poti, od koder sem prišel. Toda joj! Zdaj so se mi zdele tiste skale in tista melišča, kot če bi gledal piščali na orglah. Prav po primorsko sem zaoštjal in začel stikati, kam sem založil svoj nahrbtnik. In prehodil sem nekaj melišč in prevahal nekaj lukenj pod ostenji, pa čeprav sem si dobro zapomnil, kakšno je bilo skrivališče!

Končno sem ga našel, sedel, ga odprl, pomalical in pohitel na Preval. Pogledam na uro. »Ej,« sem si rekel, »saj je še zgodaj, zakaj bi ne stopil na Prestreljenik? Tako je blizu!«

organizacij pravico pričakovati, da se bodo problemi varnosti v gorah obravnavali resno in čim bolj razreševali. Tu pa se funkcionarji lahko krepko popraskajo po glavi, kajti preveč je nesrečnih primerov, ko »priznani« rekviziti odpovedo. Posebno se to vidi pri vrveh. Cela vrsta primerov je, da vrv ni zdržala padca, posledica je bila smrt. UIAA, trdi Schubert, ne dohaja časa, kajti v zadnjih 8 ali 10 letih je tehniki uspelo izdelati vrvi, ki so mnogo boljše od tistih, ki jih potrjuje UIAA. UIAA zahteva, da mora vrv vzdržati vsaj tri normirane padce, tehnika pa razpolaga z vrvmi, ki zdrže še devet takih padcev, so pa na zunanji strani solidno zavarovane, torej trajnejše, več zdrže. Trgovina je, žal, ostala trgovina. Če UIAA dopušča uporabo slabših vrvi, ki so seveda cenejše, trgovina priložnost izrabí. V Nemčiji bi moral po »zakonu o strojih« [1969] (tudi vrv je priprava!) priti proizvajalec pred sodišče, če prodaja take vrvi, ki ne ustrezajo. Seveda, pri dogajanjih v steni ni tožnika, zato tudi ne sodnika. DAV in ÖAV kontrolirata kvaliteto vrvi, sta torej soodgovorna s proizvajalci vred, sedita v istem čolnu za njimi. UIAA bo morala pri proizvajalcih (v Nemčiji so štirje, v Avstriji eden, v Švici eden, v Franciji dva) prodreti z zahtevo, da proizvodnjo preusmeri v zanesljivejše vrvi.

Pit Schubert graja tudi teste, ki jih uporablja UIAA: breme na vrvi je komaj za pol plezalca, poskus se vedno opravi s suho vrvo (mokra, poledenela vrv manj zdrži), problem staranja najlonske vrvi se pri UIAA premalo skrbno upošteva. Prav tako je UIAA premalo raziskala navezni pas, fiziološko in psihično obremenitev plezalca, ki

Tudi tega revčka podcenjujemo. Dobro, da ima luknjo, sicer bi bil še manj zanimiv. Toliko je res, da mi pravijo ljudje, ki se z gondolo peljejo prav pod njega: »Gremo na Kanin.« Pozneje, toda še pred vojno sem okoli Prestreljenika mnogo presmučal in to vedno po nedolžnem snegu. Lepi časi v grdi dobi!

Ko sem prišel na vrh, me je zamikalo: »Kaj če bi stopil še na okno po severni strani?« Lepo sem se spuščal po policah prav pod okno in še lepše sem po žlebu prikomialcal tako visoko, da sem že oslonil trebuh na poševno polico. Toda zdaj sem visel v zraku kot češarek na smreki. Pred menoj nobenega oprimka. Spodaj pa se je bilo nogam treba odpovedati. Ni bilo kam stopiti. Kaj zdaj? »Nazaj ne grem; pa sploh kako? In spodaj plaz, prepad.« Ko premišlujem, kako bi in kaj bi, sem se spomnil na kačo. Pa sem jo začel oponašati. Počasi. Previdno. In, primèjduš, nekaj mi je od tega praprednika ostalo. Presukal sem se na okno. Če bi me bil takrat še mogočni Čopi videl, bi mi rekel, da spadam v družino kuščarjev.

Za kačo pa so me gotovo imeli tisti moji skrbni plazilci v uniformi, ki so zaman stikali za menoj, poizvedovali pri gospodnji v Trstu, povpraševali pri očetu, če sem morda bil v Tolminu. Diavolo, Tuta è sparito! (Hudič, Tuta je izginil!) Tistih nekaj dni svobode se mi je priglego, kajti izbral sem si jo v brk skrbnim varuhom, ki so se že veselili, da sem jo »potegnili« čez mejo in to kar za zmeraj. Ubožci! Koliko dela in koliko opravil so še imeli z menoj! Pa ne bi ravno rekel, da v moje zadovoljstvo. Kje pa!

Tisti izlet na Rombon je šel kot pravimo v »franže«. Rogal se mi je vsakokrat, ko sem ga gledal iz Bovca. Vse Kaninsko pogorje sem prehodil in presmučal na obe strani. Njega, Rombona, pa le nisem zataknil za klobuk do lanskega leta. Zdaj sem se potešil. Zdaj se mi ne bo več rogal, saj sva postala prijatelja. In še ga bom obiskal, pa ne brez vate in stekleničke joda.

Nikoli ni pametno ljudem kaj nasvetovati, kajti če naredimo prerez skozi človeško družbo, potem ni nikjer pametnejšega človeka od nas samih. To naj že drži. Toda pod soncem se še vedno pojavi kaka izjema. Za te izjeme bi imel tale nasvet. Nikar posnemati ljudi pod Kaninskim pogorjem! Koliko so sami krivi za tisto železno ropotijo od Dvora pod Prestreljenik, ni važno. Občani se bodo že skobacali iz finančnih zadržev, o katerih gre glas. Toda, ali ni škoda vdirati v Kaninsko kraljestvo v upanju, da priteče v Plužniško jezerce čisto zlato, potem ko ne dà od sebe niti iskricke elektrike več in daje celo žalostno sliko. Nikar jih posnemati. Nikar jih posnemati, kako skrbijo za markacije, če niso na transversali. Kako zaman iščeš po Kaninskem pogorju vsaj bivak, ker nimaš koče! Pod Mlinarskim sedlom, pod Škrlatico, da celo pod Storžičem, poleg koč in doma imaš tak bivak, ki bi bil potreben marsikje na Bovškem, tam ni koč in tam si daleč od doline. Pa zaradi tega le pojdemo na Jerebico, na Rombon, v Loške stene in povsod po gorovju, zlasti Kaninskem, da bomo čez Matajur gledali na morje, da bomo z vrha gledali, kje živijo Rezijani, da bomo strmeli v »bistro hči planin« pod nami in v soseda čez Reklansko dolino, v Poliški špič z vsemi njegovimi sosedi, ki jih ni malo, pa na vzhod po gorenjsko-tolminskih hribih in v furlansko ravan. Šele tako bomo razumeli Kugyja, zakaj mu je bil ta del Zahodnih Julijcev tako pri srcu. Pojdemo z ljubeznijo! Če ljubimo lepoto, je zdaj ta še lepša, saj je zdaj naša domovina.

prosto obvisi v zraku. Tudi plezalske čelade so v primeri s tehničnimi možnostmi primitivne.

Kaj torej storiti, se vprašuje temperamentni Schubert. To ni lahko povedati, priznava. Sklicuje se tudi na Messnerja, priznано mednarodno avtoriteto, ki ima glede dela za boljšo varnost v UIAA enako mnenje kot Schubert. Ni prav, če bi se zanesli na UIAA. Manjkajo ji finance, s katerimi bi vzdrževala dolgotrajno in drago raziskovalno delo, manjkajo ji tudi strokovnjaki. UIAA dela prostovoljno, komisija za varnost se zbere enkrat na leto. Funkcionarji UIAA se često menjajo in lahko se zgodi, da kdo za tehnične probleme nima smisla — tudi to zavira delo.

Seveda brez UIAA tudi ne gre, saj združuje planinske organizacije mnogih dežel. Tudi če bi lahko šlo, ne bi smeli mimo take organizacije, saj so v njih ljudje, ki se na stvari spoznajo. UIAA mora potrjevati, tudi sodelovati, saj je že marsikaj dosegla; pogledjmo samo delo za internacionalno normo plezalske vrvi, delo, ki ga je sredi petdesetih let (1955) opravil prof. Doderio. UIAA je njegovo delo prevzela, in ga pa razvijala v skladu s časom in možnostmi tehnike.

Dragoceno je tudi sodelovanje nacionalnih planinskih organizacij, njihova moralna moč, propaganda in vnema. Predvsem pa odgovor na vprašanje, kaj je planinskim organizacijam bolj pri srcu: varnost njihovih članov ali komfort.

TITOV VRH (2748 m)

ING. MIRO ČRNIVEC

Sredi jeseni 1977 sem se nekaj dni mudil v Makedoniji in svoj obisk sem sklenil zaključiti s kratkim planinskim izletom. Izbire je bilo več kot dovolj, saj ima ta republika gotovo največje število visokih vrhov v Jugoslaviji. Obenem je tudi gradnja cest v gorskem svetu močno napredovala in celo najvišji hribovi so postali dosegljivi v enem dnevu. V ožjem izboru planinskih ciljev je med vrhovi, kot so Pelister (2600 m), Korab (2764 m), Bištra pl. (2102 m) in drugimi, končno zmagal Titov vrh (2748 m), predvsem zaradi izhodišča na višini čez 1700 m pri znanem makedonskem smučarskem centru na Popovi Šapki.

Titov vrh je tretja najvišja gora v Jugoslaviji. Leži v območju Šar planine, pravzaprav v njenem odcepu, ki poteka južno od Tetovske reke vzporedno z glavnim grebenom. O vrhu sem prej bolj malo vedel. Pred vojno se je imenoval Turčin in na vrhu je še turški »kuli«¹ podoben stolp. Glede dostopa sem sklepal, da posebnih težav ne more biti. Vse drugo pa je bilo neznanka: ali obstajajo planinske steze in ali so te markirane, ali turistični objekti na Popovi Šapki v tem letnem času obratujejo in je tam možno prenočiti in ali je Šara zdaj že zasnežena? Moram priznati, da na večino teh vprašanj zanesljivih odgovorov celo v Skopju ni bilo mogoče dobiti in imel sem celo vtis, da Popova Šapka kot turistični center ni najbolj upoštevana. Tudi planinci na tem območju niso preveč delavni.

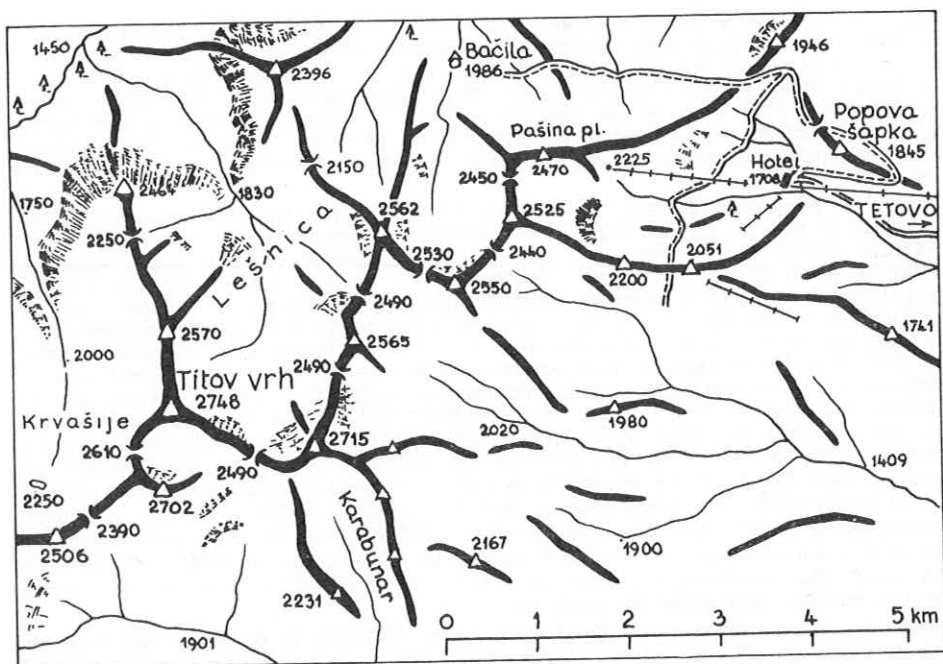
Ko je bila leta 1975 odprta Pot osvoboditve po gorah Jugoslavije, ki drži na dva vrhova iz vsake republike in na enega iz vsake pokrajine, so v Makedoniji izbrali raje nižja in verjetno manj ugledna Pelister in Solunsko glavo. Tako sem se lahko najbolj zanesel na viro, ki sem jih dobil v Ljubljani, predvsem na topografsko karto 1 : 100 000 (iz časov stare Jugoslavije).

V Tetovu se je pri spodnji postaji žičnice na Popovo Šapko izkazalo, da so bila ugibanja in negotovosti odveč in da bo tudi sreča izdatno posegla vmes: žičnica obratuje vse leto vsako uro od jutra do poznega popoldneva, hotel na Popovi Šapki pa je prav tako odprt ne glede na letni čas. Izvensezonske cene so bile naslednje presenečenje: nekaj čez 100 din za polni in okrog 50 din za spanje z zajtrkom, pri tem pa sobe s prhami in sanitarijami. Ko smo spoznali, da zima še ni izdatneje obiskala Šar planine in ko je še vreme vztrajalo skoraj ves čas brez oblaka, se res nismo mogli pritoževati nad planinskimi razmerami v Makedoniji.

Na popoldanski žičnici je precej navala. Domačini vseh starosti se vračajo v vas Lisec, ki leži ob srednji postaji nad 1200 m visoko. Vsi so Albanci v svojih značilnih nošah in pokrivalih. Občina Tetovo je namreč ena od makedonskih občin, kjer so prebivalci pretežno Albanci. Med skoraj polurno vožnjo je dovolj časa za pomenek: »V stari Jugoslaviji so nam vzeli vse, celo naša imena! Danes je sicer bolje, toda narod je divji, ni izobražen in se še precej drži zakoreninjenih navad. Sedaj je v vasi šola, precej mladih je že zaposlenih ali se šolajo v dolini in se le redko vračajo na svoj dom.« Ko smo v drugem delu vožnje sami, še vedno razmišljamo o »nevestah«² po 200 do 250 novih tisočakov, s pripombo »če so nepismene«³ in o drugih komaj verjetnih stvareh. Gotovo se tudi pri Albancih preteklost naglo umika, vendar menda v planinskem svetu počasneje kot drugje.

Čez polžoven hrbet Popove Šapke se gondola spušča proti hotelu in počitniškim domovom. Ves smučarski center, ki leži v široki kotlini ob sotočju gorskih potokov na višini 1700 m, je pred nami kot na dlani. Precej položna travnata pobočja prekrivajo svet vse do glavnega grebena. Najbolj pritegnejo neomejena prostranstva, kjer lahko pozimi smučar izbira številne možnosti za spust. Nekateri v Skopju so nam omenili, da je v Makedoniji najlepše smučanje v Mavrovu, nam pa se zdi, da bi Popova Šapka in njena okolica celo v jugoslovanskem merilu težko našla tekmeča: travnate strmine, ki merijo dobrih deset kvadratnih kilometrov, raznolika lega v vseh smereh in nadmorska višina od 1200 do 2500 m so gotovo značilnosti, ki nekaj pomenijo. Seveda je športni center danes še dokaj neopremljen in nerazvit. Največja naprava je sedežnica v podaljšku gondolske žičnice, ki od hotela premaga višino čez 500 m in doseže 2225 m. Druge naprave so mnogo manjše in v slabšem stanju. Z bodočim razvojem mislijo resno: gradnja avtomobilske ceste je že končana in čeprav je asfalt položen šele do Lisca, je pred hotelom že nekaj avtomobilov. Za naslednjo zimsko sezono, ko namestavajo prenoviti tudi hotel, bo do tja dokončana tudi moderna cesta.

V hotelu nas prijazno sprejmejo, čutimo tradicionalno domačnost in gostoljubnost, ki se nam zdi včasih prav nenavadna. To povsem odtehta nekatere tehnične pomanjkljivosti, ki so v našem turizmu često običajne in smo nanje pripravljeni. Spominjam se svojega prvega obiska Popove Šapke pred nekaj leti, ko sem neko dopoldne v veliki

skupini smučarjev čakal, da bo pričela obratovati velika sedežnica. Skoraj dve uri smo pridobivali zimsko barvo, ko se je končno iz gondole prikazal napovedani žičničar. Bil je strašno jezen sam nase, ker je imel zjutraj neke opravke v Skopju in njegova jeza se je še stopnjevala, ko je z najbolj sočnimi ljudskimi izrazi pojasnil, da je nato pozabil v Tetovu ključ od sedežnice. Potem je slovesno, kot da zaključuje najmanj olimpijske igre, oznanil: »Drugovi, danas sedaljka ne radi!« Sledilo je še večje presenečenje, ko se je čakajoči narod brez besede razšel po okoliških »baby-liftih«, kot da se je zgodilo nekaj povsem normalnega. Ali niso imeli ljudje morda prav? Brez ključa se res ne da pognati sedežnice in prav nobenega smisla nima, če se človek razburja med rekreacijo.

Po večerji se s kolegom »tehnično« opremiva s smučarskimi palicami, ki si jih izposodiva v hotelu. Tako lahko že pred jutranjim svitom prekoračiva zaledeneli potok pod postajo žičnice. Izbirava med številnimi stezicami in se vzpenjava po širokem hrbtu, ki se v loku pne vse do vrha v glavnem grebenu s koto 2525. Na najini poti do Titovega vrha naju čaka več vrhov in sedel. V lepem vremenu orientacija ne bo težka, ničesar pa ne veva o krajevnih imenih. Od hotelskega osebja se nama ni posrečilo dobiti nobenih informacij, v topografski karti pa razen tistega starega naziva »Turčin« ni skoraj nobenih drugih navedb. Ugibava, da so bili verjetno kartografi v stari Jugoslaviji bolj slabo naklonjeni morebitnim albanskim imenom vrhov, grebenov in prehodov, starih makedonskih imen izpred 18. stoletja, ko so se naselili Albanci, pa se tudi niso potrudili poskusiti in so karto raje pustili bolj prazno. Za lastno uporabo si pomagava s kotami posameznih točk. Pri tem je hotelo naključje, da so imeli kar trije zaporedni prelazi isto višino — 2490 m — in tako sva si pomagala kar z nazivi »Prvo«, »Drugo« in »Tretje sedlo«.

Počasi napredujeva proti koti 2051. Zaradi prostranstva in položnega nagiba nimava nobenih izkušenj pri oceni oddaljenosti. Videz naju čisto prevari. Med vzponom na posamezne vzpetine se zdi, da se te sproti odmikajo. Za spremstvo imava šarplaninskega ovčarja, ki naju z glasnim lajanjem odganja od svoje črede, ki spi nekje v kotlini. K sreči se drži v spoštljivi razdalji in po polurnem vztrajanju odneha. Iznad Solunske glave (2540 m) končno vzide sonce. Daleč na jugu zablešči sneg na najvišjem vrhu planine Vraca, na več kot 2600 m visokem Borislacu. Levo od njega se vse do severa vrstijo planine skoraj vse Makedonije. Čeprav med njimi ni ostrih alpskih oblik, je pogled na njihovo številnost prav tako veličasten. Mimo zgornje postaje daljše vlečnice, ki sameva odmaknjena od drugih smučarskih naprav, po ravnem svetu kmalu prekoračiva slabšo gorsko cesto in pred nama je nekaj več strmine proti koti 2200. Toda steza

naju obrne desno v čudovito krnico pod edinim ostenjem v vsej okolici, vzhodno od kote 2525. Krnico bi lahko dosegla tudi naravnost po globeli potoka pod sedežnico, ki bi ji lahko sledila vse do gorske ceste, po njej levo od prvega hrbta in čez njega do krnice. Najina pot po slemenu je bila gotovo daljša, zato pa bolj razgledna. V krnici sva na višini 2100 m, za pot pa sva rabila dobro uro. Čeprav je šele sedem zjutraj, sonce že pričinja greti in kraj je kot ustvarjen za planinski zajtrk. Kupone za »pravi« zajtrk v hotelu sva uspela že prejšnji večer zamenjati za večerjo in tako sva danes še tešča.

Počitek se mimogrede podaljša na pol ure, nato pa se prek melišča ob skalovju strmo dvigneva na sedelce pri koti 2200. Tu se usmeriva naravnost navzgor, ko pa premagava približno 200 m višine, pričneva s prečenjem proti 2440 m visokem sedlu. Kljub tej višini je teren še vedno porasel z bujno travo. K sreči ni tukaj nobenega borovja, ki jo zna pri nas v takih razmerah pošteno zagosti. Temnejše lise v rumenih travnatih pobočjih so le bodljikavo rastje, ki ne preseže višine čevlja in ne pomeni nobene ovire. V slabi uri od krnice sva na sedlu in v četrt ure na prvem vrhu najinega pohoda, na koti 2550. Že na sedlu in med vzponom proti vrhu se odpre pogled proti severu. Pobočja so tu malo bolj strma in na mestih tudi skalovita. V dolini Tetovske reke so obširni smrekovi gozdovi, ki so tu prava redkost. Slikoviti prizor je prav domač, kot pri nas v Alpah. Na drugi strani doline občudujeva 40 km dolgo glavno verigo Šar planine. Večinoma so to travnata slemena, vsa visoka okrog 2500 m. Samo na širokem prevalu Kara Nikola se greben spusti na 2100 m, nato pa se spet dvigne prek 2600 m in se konča daleč na severovzhodu s piramido Ljubotena (2499 m). S kote 2550 prvič zagledava tik iznad vodoravnega slemena kote 2565 tudi najin cilj, Titov vrh z značilnim stolpom. Levo od njega sta v slikoviti skupini še dva vrhova, koti 2702 in 2715. Samo na zadnji opaziva nekaj snega, sicer pa še vedno travnate strmali in kar se za te višine že res spodobi, tudi nekaj več skalovja.

Dalje se zaman ozirava po sledovih kake steze. Markacij že doslej ni bilo nobenih, na vsej poti do cilja pa najdeva le dva ali tri močice in nekaj navpično postavljenih skalnih plošč, ki menda služijo za orientacijo. S pomočjo karte nadaljujeva po brezpotju. Prečiva položna pobočja in se v zložnem 20-minutnem sprehodu spustiva do »Prvega sedla«. Tu naju pogled v spodnji del Lešnice, severovzhodne krnice Titovega vrha, temeljito presenetí. Že vršič pred nama, kota 2565, kaže na sever prepadne stene. Pod njimi se dno krnice umiri in srebrne vijuge potokov režejo travnate vesine, nižje spodaj pa se celotno pobočje odlomi v dolino Tetovske reke v orjaških skoraj 1000 m visokih stenah. Prav v dnu doline se v okviru teh skalnih odlomov in stolpov temniijo smrekovi gozdovi, tako da je pogled res veličasten. Kraj si izbereva za glavni počitek, saj sva na pohodu že skoraj tri ure.

V naslednje pol ure po vzhodni strani obideva vršič, koto 2565, na »Drugem sedlu« pa se odločiva, da bova koto 2715 obšla po zahodnih pobočjih. Hitro prečiva poledenele snežne krpe do prvega rebra, ki pada z vrha v zgornji del Lešnice. Tu nama gora pokaže zobe! Za robom so neverjetno strma melišča naloženih skalnih plošč, med njimi pa cela vrsta vodoravnih pragov in skokov. Niso sicer preveč visoki, vendar dovolj za previdno hojo. Kamor stopiš, vse je nagnjeno navzdol in celo večji skalni bloki se pod nama kotalijo v globino in obmirujejo šele v Lešnici, dobrih 200 m nižje. »Tretje sedlo« je zelo blizu, toda celo uro telovadiva po osojni strmini, preden se vsa premražena lahko ogrejeva na južni strani grebena. Iz vrtače pod koto 2702 prijetno blešči obširno snežišče, tu je tudi steza, ki drži z južne strani in se v loku vzpenja na 2610 m visoko sedlo pod Titovim vrhom. Odločiva se za vzpon naravnost po grebenu, saj je vrh videti nad nama. Vseeno mine skoraj pol ure, predno se utaboriva pri stolpu na vrhu. Stolp je menda planinska koča, toda vse je zaprto, nikjer ni nobenega napisu. Zgradba je solidna in dokaj vzdrževana, s svojo obliko je res prava posebnost, obenem pa je to tudi najvišja planinska koča v Jugoslaviji.

V čudovitem vremenu je razgled neoviran prek vse Makedonije ter v del Albanije in Kosova. Med stotinami vrhov, ki jih komaj nekaj lahko prepoznava, je najbolj veličasten Korab (2764 m), saj kraljuje kot samostojno gorstvo nad južnimi slemeni Šare. Tik pod nama je na zahodu krnica Krvašije, njeni odlomi k izvirov Tetovske reke se zde še bolj divji kot tisti v Lešnici. Z razgledi in s celotno turo sva zelo zadovoljna. Za vzpon sva skupaj s počitki rabila 5 ur in sedaj si lahko privoščiva celo uro sončenja, nato pa bo treba misliti na povratek, saj morava še isti večer ujeti v Skopju vlak za Ljubljano. Nazaj grede se izogneva nerodni prečnici in raje še enkrat zagriževa v kolena ter spotoma »osvojiva« še koto 2715. Strmine so prav lahke in vsu turo ocenjujeva kot rekognosciranje za zimski vzpon s smučmi. Tereni so gotovo kot nalašč za turno smuko in če se nama kdaj v prihodnosti posreči zimski obisk Popove Šapke, je dogovor sklenjen. Načrti pa so naslednji — s sedežnico, če bo obratovala, do vrha in nato na glavni greben, ki se ga bo treba držati skoraj ves čas od Pašine planine do Titovega vrha, obvezno pa čez vršič 2565 in čez koto 2715. Če pa sedežnica ne bo obratovala,

bo najlažji vzpon po širokem hrbtu južno od hotela vse do kote 2525 ali še bolj naravnost, če ne bo nevarnosti plazov, kar po grapi pod sedežnico in pozneje po najini današnji smeri. Turni smuk bo gotovo zaradi višine in razgledanosti planinsko idealen, smučarsko pa povsem nezahteven. V tršem snegu bodo dereze lahko koristne, višinomer in kompas pa v megli neobhodna, saj na širnih planjavah ni nobenih posebnih možnosti za orientacijo.

Ob teh načrtih nama triurni pohod do Popove Šapke hitro mine. Ko se pozno popoldne gondola prevesi v dolino in utonejo najine »kote« v nižjih gozdnatih pobočjih, še vedno razmišljava o Titovem vrhu: »Na svidenje pozimi!«

SMUŠKI SVET POD LEPIM ŠPIČJEM¹

BORIS MLEKUŽ

Tura na Veliko (Lepo) Špičje z doline Triglavskih jezer in dalje prek celotnega grebena visoko nad dolino Trente vse do Prehodavcev je lepa in zanimiva. Severozahodno ostenje z značilnimi stebri ponuja alpinistom obilo užitka v različnih plezalnih smereh. Toda svet se z vršnega grebena ne spusti direktno dol proti bistri Soči, temveč je priroda oblikovala pod Lepim Špičjem edinstveno planotico, ki se sprva rahlo spušča na jug s planinskih pašnikov in stoletnih smrekovih gozdov navzdol do zaselka Na Skali (okoli 900 m), nato pa strmeje dalje dol v dolino Vrsnik (okoli 600 m). Na severozahod pa ta planota kar naenkrat pade strmo prav do reke Soče v dolino Trente.

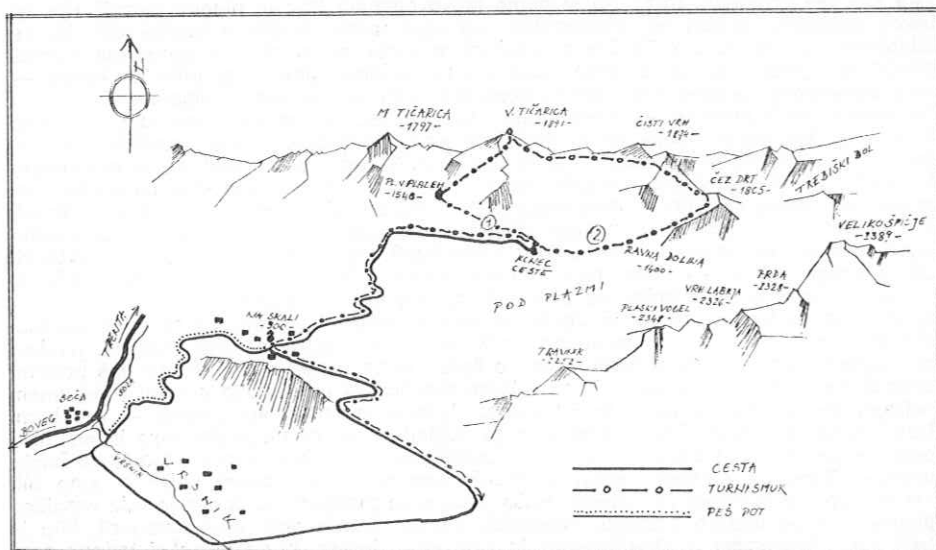
Ta planotasti svet pod Lepim Špičjem je v zimskem času pravi raj za krajše smučarske ture. Poleg tega leži planotica z najvišjim vrhom Veliko Tičarico (1891 m) nekako sredi trentarskih gora in je enkratno razgledišče v zaslanjeni svet okoliških vršacev.

DOSTOP

Cesta Bovec—Trenta je pozimi dokaj dobro vzdrževana, tako da je možen dostop z avtomobilom vsaj do odcepa ceste v Vrsnik pri vasi Soča. Če pa gozdarji vozijo les s Skale ali iz Vrsnika, je možen dostop še višje (seveda z zimsko opremo). Vendar najbrž ni

¹ V zadnjem času (zlasti mlajša generacija planincev, alpinistov, gornikov — zato ga rabim tudi sam — za boljše razumevanje) vse bolj uporabljeno ime za celotno verigo vrhov od Prehodavcev do Plaskega Vogla, kar pa je žal napačno. Dr. Henrik Tuma v svoji knjigi »Imenoslovje Julijskih Alp« (Ljubljana 1929) našteva vrhove od Prehodavcev takole:

Malo Špičje (2306 m, 2315 m, 2352 m) dalje Veliko Špičje 2398 m ali po Tumi tudi v Lipah Špica in ne Lepa Špica (ime se vse bolj rabi za poimenovanje celotne skupine), sledijo Brda (2328 m do 2172 m), Vrh Labrja (2326 m) in Plaski Vogel (2348 m).

namen turnega smučarja, da bi se skozi idilični Vrsnik in čim višje vozil z avtomobilom, če zaradi drugega ne, ker bi bil pri spustu prikrajšan za marsikateri smučarski užitek. Tako si smučič lahko že natakemo pred Vrsnikom ali vsaj v Vrsniku.

OPIS

Iz Vrsnika se pričnemo vzpenjati s smučmi ali pa peš kar po gozdni cesti, ki ji sledimo vse do osamelih domačij Na Skali (okoli 900 m). Dalje s Skale nadaljujemo po gozdni cesti, ki se rahlo vzpenja v dolgih zavojih nad kmetijami in še više gori med košenicami in gozdom. Gozdna cesta nas privede skoraj prav pod ostenje Plaskega Vogla (2348 m) v dolino Pod Plazmi. Od tu dalje imamo dve možnosti. Lahko gremo desno navkreber skoraj naravnost skozi redek gozd na planino v Plazeh (1546 m). S planine se vzpnemo na sever med redkimi macesni na vrh Velike Tičarice (1891 m), prečimo na vrh Čistega vrha (1874 m) in smučamo nazaj v smeri vzpona do gozdne ceste ter po njej dalje na Skalo in v Vrsnik.

Druga lepša in zanimivejša varianta (vendar povezana s precejšnjo nevarnostjo plazov, je nekoliko težja) nas vodi s konca gozdne ceste na sever pod ostenjem Lepega Špičja skozi Ravno dolino (okoli 1400 m), da bi se nato strmo vzpeli na preval Čez Drt (1805 m). Po zaobljenem grebenu prečimo na vrh Čistega vrha in Velike Tičarice, v dolino pa smučamo po že opisani varianti. To je res lepa krožna tura, ki jo seveda lahko opravimo tudi v obratni smeri. Že omenjeni edinstveni ambient je na tej turi res nekaj posebnega.

Smučka tura orientacijsko ni zahtevna (le v primeru poslabšanja vremena je zahtevnejša), tudi posebnih težav na turi ni, poudariti velja še enkrat le nevarnost plazov pod Lepim Špičjem, če se odločimo za krožno turo. Celotna krožna tura traja 5 do 6 ur, pozimi in zgodaj spomladi je smučljiva do Vrsnika ali Skale, kasneje običajno le zgornji del (s tem je tudi trajanje ture precej krajše).

Opozoriti velja na obsežna plazišča pod Lepim Špičjem, saj nam omogočajo smučanje še pozno v pomlad in zgodnje poletje.

Skico za opisani turni smuk je narisal Robert Trampuž.

DOLINSKI POZDRAV PLANINSKEMU DNEVU 1977 NA PINDŽI

NADA KOSTANJEVIC

»Ali ste vse pripravili, teta? Ali si bomo lahko ogledali Ptuj in njegov muzej? Kje se bomo ustavili?« »Čakaj no, Klementina, saj sem ravno skočila s senika dol, ko se oddahnem, ti vse povem. Ta čas pa preberi to karto, ki so mi jo s ptujskega muzeja pisali! Sprejmejo nas še ob tako zgodnji uri.« »Glejte, glejte, kaj piše na koncu — ne s planinskimi, temveč z dolinskimi pozdravi!« »Pa res, še opazila nisem!«

Ta spretni mali hudiček — Klementin, ki je videl, da se me seno drži na vseh koncih, je kar odprl pisalni stroj, dešifriral mojo nemogočo pisavo, pretipkal v treh izvodih seznam izletnikov, razgrnil pred seboj vozni red in zemljevid, ko je prilomastil še Janko — Kovač. Svoje kovaške šape je kar položil čez vso dokumentacijo, mi posredoval nekaj izkušenj o Prekmurju in Štajerskem, ki si jih je pri vojakih priboril, s Klementino pa sva traso našega divjega potovanja, ki sicer nikjer ni presegala tisoč metrov nadmorske — še enkrat preresetali. Na koncu sva z grozo ugotovili, da je vsega preveč — kilometrov in udeležencev. »Bo že!« sem pri sebi vzdihnila, saj so Petrovci še na zemljevidu precej daleč, kaj šele v naravi!

Upala sem, da bo kdo zaspal ali zbolel za kako nedolžno boleznijo, pa se to ni zgodilo. Kot bi mignil, smo se, že kmalu po tretji uri, začeli zbirati na trgu. Da bo avtobus premajhen, sem že vedela. Kakšen pa bo šofer, ki bo danes za dolge ure naš popotni tovariš, me je še bolj skrbelo. Pa se prikaže avtobus, ki je že dosti prestal (take imam najraje), in možakar, ki je bil prej podoben kakemu umetniku kot šoferju — z dolgimi lasmi in košato brado. Zaskrbljeno sem ga pogledala, on pa mi je dal roko in mi takoj dejal: »Kličite me za Mirana, tovarišica. Obljubljam vam, da z menoj sitnosti ne boste imeli!« Obetaven začetek! Nekaj pomožnih sedežev, nekaj dobre volje in smo bili vsi še kar v primernem ravnotežju. Naša delegacija planinskega dneva je bila resnično pestra. Bile so matere z otroki, mladeniči, starčki, ženski spol vseh kategorij, bilo je tudi nekaj Slapencev in Gradiščanov, in celo neki Nемец, ki se je nekaj tednov pred

tem poročil s priletnim dekletom iz naše klape, sam pa tudi ni več mlad. Ta nas je še najbolj razveseljeval, ker nihče od nas kaj prida nemško ne govori — z njegovo ženo vred, in smo se sporazumevali, kakor smo se pač! V glavnem veselilo! Da si ne bi lomili jezika z njegovim imenom, smo ga, po njegovi ženi Adi poimenovali kar Adnik. Naš »buldožer« nas je v trdi temi nesel proti avtocesti. Upali smo, da bo vsaj mladina spala, a nikomur kaj tako pregrešnega še na misel ni prišlo. Vsi smo nekaj klepetali, nihče ni nikogar poslušal.

Avtocesta — prazna, Ljubljana — zaspana.

Pa pojdemo naprej! Skozi temačni črni, rokovnjaški, graben, skozi katerega že gradijo plinovod — in juriš na krofe! Potem najprej do Celja, ki ga le od daleč pozdravimo. Gremo pač po novi avtocesti, ki jo je sicer le pol, a za naše motovilo še kar v redu. Pri Pragerskem, rdečem od opečnatega prahu, se poslovimo od nje. »Seveda si boste ogledali Ptuj?« me vpraša Miran. »Ali veste, vipavski grofje Herbersteini so iz Vipave tja šli...« »Jasno, da gremo!« Bili smo prva od vseh prvih ekskurzij, avtobus smo pustili na primernem kraju, Mirana tudi — šel je na kavo, in se podali v prelepo graščino. Žalosten je oddelek NOB. Kaj vse je tod ljudstvo prestalo! Oddelek glasbil je nov, glasbila pa stara. Tambure, harmoniji, celo prenosni, ki so jih ob procesijah nosili, indijanska glasbila, izdelana iz votlih plodov, klavirji, violine, citre, harmonike... na to pa prvo nadstropje! Priletna kustodinja nam odpre. Pohišstvo, gobelini, gobelini! Kvadratni meter je vezilja delala celo leto! Na roko slikane tapete, krasne štukature na stropih, dragocene slike — da, to je »naš« Žiga Herberstein, vipavski grof, ki je pisal knjigo o »Moskovskih rečeh«, odraščal je na vipavskem Starem gradu. Herbersteini niso bili hudobni graščaki in so po končani drugi svetovni vojni v miru odšli v Avstrijo in svoje tukajšnje premoženje zapustili ljudstvu. Ko smo se napotili h vratom, vzdihne kustodinja: »Kako bi šla z vami!« »Pojdite, teta.« »Bila sem predsednik društva vrsto let, sedaj sem pa bolna... sicer, poglejte, otroci, tja dol...« ja, tare se avtobusov in avtomobilov, v množici vozil je naš avtobus kot igla v kopi sena. Miran je pa res kampilc! Prej ko v petih mnutah je med muzejskimi eksponati odkril vse šoferje vseh vozil, ki so bili na poti naši ropotulji, in nas srečno potegnili ven.

»Ali gremo v Radence?«

»Seveda, a čez Kapelo, sicer bi bila predolga!«

»Ali veste, da je čez Kapelo makadam?«

»Ali veste, da smo mi planinci?«

Miran je zamrmral v svojo košato brado nekaj kot: »Kdor se z volkovi brati, mora z njimi tudi tuliti...« in se zagrizel v tisti divji makadam, ki pelje iz Ptuja skozi kar precej borne vasi proti gričevnati Kapeli. Z zemljevidom si ne moremo kaj prida pomagati, vasi imajo vse kilometrska imena s končnicami na -ovci, -evci, -inci, in je vas čisto drugod na zemljevidu kot v naravi, saj že ime vzame kilometer merila na karti. Pomagamo si pač — z voznim redom — in po njem sklepamo, v katerih -evcih ali -encih bi morali pravzaprav biti. To nam je vsem v veliko veselje, še najbolj pa Miranu. »Še človek in vozilo se odpočije, ko z asfalta in ravnice pride na kamen in strmino,« reče veselo. Ni kaj, resnično se je vdal v usodo! Cesta se vzpenja, lepi boršti se izmenjujejo z vinogradi in vasmí — pa še na asfalt pridemo. Z vrha Kapele je krasen razgled na vinograde in griče. Spuščamo se že proti Radencem. V lepem hotelu Radin niso prav nič jezni, da šarimo v kvetrovcih po hiši. Popeljejo nas v »pivsko dvorano«, kjer za simbolično odškodnino pijemo vsak kolikor »radenske« hoče. Še park si ogledamo, in gremo naprej. Zdajci zarjove Miran: »Tišina!« Otroci v strahu obmolknejo — pa je le vasi tako ime! Mursko Soboto pač moramo pozdraviti le v prehodu, saj se res nimamo časa ustavljati. Krasen je spomenik Rdečearmejcem, ki so tukaj pustili svoja življenja, daleč od rojstne grude. Lepi kažipoti nam kažejo, kje bo »dan planincev«. Proslavo smo začeli poslušati kot na radiu, saj je že pozno. Zastave in kup avtobusov nam povedo, da smo že v Petrovcih. Izstopimo. Oj! Ali nismo mi edini primorski avtobus? Še dva sta? Kdo ve odkod? Po dobro zaznamovani poti se vzpenjamo proti Pindži. Vrli Prekmurci so naredili močno razglasno postajo, tako da tudi taki zamudniki kot mi slišijo proslavo po vsej poti. Veseli pozvačin nas vabi k prosti zabavi in nam pove še nekaj dobrih šal. Vrh brega se beli lep turistični dom. Po vsej kratki poti do njega so stojnice z jedjo in pijačo, da ne omagaš — a vendar pijan ni nihče. Ob domu pa vesela množica. Tu so prodajalci značk, zemljevidov in planinske literature — lepa in cenena knjižica o Prekmurju! — Tu je lončar in pletilja dožnjekov, tu so slaščičarji in čevapčičarji, gostilničarji in... glej, ali ni to celo — mož jekleni, Fili Janko meddruštveni — kot mu je na Planini Razor pred leti zapel pokojni Zorzut! Da, on je pripeljal sem Goričane in Tolmince. »Glejte, tam je Avstrija, tam Madžarska,« nam kaže čez griče... Mladina pleše, pevka poje lepe ljudske pesmi, madžarske in slovenske. Tam, v Avstriji se pa naša beseda ne sme slišati... Pojdemo ljudje! Gibanice so dobre, posoda solidna, razglednice lepe, a nas čaka jutri delavnik kot vsak drugi. Med sestopanjem se vključimo v druge skupine prepevajočih planincev in sodelujemo pri »zborih« iz Šoštanja, Trbovelj, Tomina, Radgone... itd.

»Teta, ali ne bomo šli v Selo?« me vpraša novopečena mladinska vodnica in transverzalka Klementina.

»I, seveda, kdo ve, kdaj spet pojdemo sem pečatit knjižice!«

Le kod se od tu pride v Selo? Pri avtobusih stoji mlad miličnik. Pričakovala sem stasitega Črnogorca, z mnogimi dobre volje, vljudnosti in kartografskega znanja, s katerim si nič ne bom mogla pomagati. Še slabše je pa to, da direktni avtobus iz Petrovec v Selo ne vozi, pa si še z voznim redom ne morem kaj. A glej! Miličnik je Prekmurček z brčicami. Takoj mu je jasno, da bom v moji primorski buči vse te »ovce«, »evce« in »ince« temeljito pomešala, in mi razloži, kod naj gremo in kje naj vprašamo. »Pa še mnogo avtobusov je pred vami šlo v Selo, kar za tem oblakom prahu pojdite!« Cesta je, jasno, prašna. Bolje, kot da bi bilo blato. Vasi, kot bi jih vzel s Kranjčeve ali Godinove knjige. Srečamo sem ter tja trd voz s kravjo vprego — pa traktor tudi. Vidimo lesene zvonike, krušne peči in lončarske delavnice na prostem. Selo! Iz globače se ravno pobira štajerski avtobus. Ustavimo se pred hišo, kjer nam ženska pove, da nam bo najprej pokazala rotundo — okroglo cerkvico — ki je ena najstarejših v Sloveniji. Kasneje nam bo tudi knjižice pečatila. Gremo za njo. Sredi polja stoji neugledna iz opeke zidana zgradbica, znotraj pa vsa pokrita s krasnimi freskami. Čeprav vem, da ni s hrastovelsko prav nič v »žlahti«, si ne morem kaj, da se mi ne zdita podobni! Iz opeke je grajena, saj tod ni kamna. Ob vratih so naši vrli konservatorji tudi napisali vse o cerkvici in dali v lesen okvir pod šipo. A napisali so z neko tako čudno pisavo, da je najbolj podobna bohoričici. Zamenjujemo si očala, pritiskamo nos na šipe, kot oni »kmet, ki kolne molitve bravši...« in končno preberemo in dešifriramo, ker je kustodinja na pol Madžarka, in se bolj težko sporazumeva. »Zlat oltar«, ki pa je iz lesa — je vojna vihra odnesla v Budimpešto. Saj ne, da je ne bi hoteli vrniti, a najbrž ponovnega transporta ne bi prenesel... Ko se vračamo proti avtobusu, nas dobra žena opozori na opuščeno hišo, pred katero je latnik iz izabele — smrdljivke — ki so jo oni že siti, kar pojémo jo naj. Še vode nam prinese v lončenem pütiru. Pa pojdimo! Skozi Mursko pa Ljutomer, Ormož, pogled proti Jeruzalemu... Ptuj sedaj pozdravimo le od daleč, pa še sedaj je okrog gradu kup avtobusov...

Skozi Dravsko polje proti našim ubogim Halozam. Obrisi Ptujske gore so že vidni. Vzpenjamo se proti njej. Kako slikovit je razgled od tu! Z ene strani polje — kadijo se tovarne iz Kidričevega kljub nedelji — z druge pa Boč in Donačka gora, haloški bregi. Vstopimo v starodavno in zanimivo cerkev. Vsi najbolj gledajo znameniti Marijin kip s plaščem, pod katerim skriva mnogo zgodovinskih osebnosti. Jaz pa pozorno opazujem nekaj drugega. Povem kustodinji: »Teta, tukaj imate enega pravoslavca notri!«

»Saj nikogar ne vprašam, kaj je!«

»Ne, ta pa nikoli ne gre ven!«

Pokažem ji glavni oltar. Ko je tudi Slovenija bila v nevarnosti pred Turkom, so jezuiti prišli na izvirno misel. Obramba proti sovražnikom so bili največ pravoslavni Srbi in Črnogorci. Za to je v mnogih cerkvah en angel na glavnem oltarju — ponavadi levi, gledano proti ljudstvu — pravoslaven, to je, drži roke prekrizane, kot jih imajo pravoslavni pri molitvi. Tudi Ptujska gora ima takega angela.

Zadosti je duhovne hrane, poiščimo si kaj tudi za telo. Gostilna ob cerkvi se nam je zdela hudo zanemarjena in revna, gostilničarka še bolj. A le utrujena je bila od mnogih obiskov. Ko pa je zagledala našo veliko skupino, je v hipu pospravila gostišče in pričarala dobro juhico. Tema se že dela, ko se po divji poti spuščamo do Rogaške. Oh, vinogradi, vinogradi, če vas ne bi bilo toliko! Morda bi ubogi Haložan ne bil večkrat po nepotrebem suženj alkohola! A glej! Poskušajo! Ali ni tam nasad jablan, hrušk, breskev, orehov! Sadje sadite, če zemlja ni za drugo, ne le ta nesrečni alkohol! V Rogaško pridemo, ko se je temnilo. Pogledamo si čudovit park. Radi bi »tankali«, a nam pivske sobe nočejo odpreti. Že nismo zadosti imenitni. Slovitvo Rogaško si moramo za drage denarce plačati v gostišču. Saj tudi iz javnih izvirov ponoči teče voda v nič. Ponoči? Saj še ni niti osem ura. No, pa zdrava ostani, Rogaška, mi smo res že trudni. Gremo naravnost proti domu, skozi Ipavčev Sentjur. Adnik bi rad zvedel, kje smo pravzaprav danes vse bili. Vsi mu dopovedujemo v vseh nemogočih tujih jezikih, ki jih za silo znamo, in končno nastane tak esperantski kongres, v katerem nihče nikogar ne razume, še sami sebe ne! Joško pa se usede k mladini. Kateri Joško? Naš. Knjigovodja vsega in vsakogar, saj je upokojen. Vodi knjige nogometašev, rokometišev, planincev, gasilcev, pevcev, krajevne skupnosti in cerkvenega sveta. Joško jih uči nagajivih dijaških pesmi, otroci pa opevajo cveke in redovalnice, koka-kolo in žvečilni gumi, umazane potoke in ušive glave! Direndaj, da ne more biti hujši. Pri logaškem motelu vzdihne Miran: »Le eno kavo mi privoščite...« Tudi mi bi se radi malo pretegnili. Klementina ve, da bo gorje, če otroci pospijo. Za to najde blizu motela eno skalo — prvi pametni kamen, ki smo ga danes videli. Po vrsti spravi nanjo otroke, vzame vrv in začne s planinskim krstom. Izidor in Marko, Silvana in Andrejka se prelevijo v Eiger, Tien-Šan in Čomo Lugmo! Pa pojdimo, saj je že trda tema, jutri bo treba...

Ja, ja. še na Slap bo treba danes odpeljati naše aktiviste. Po oni ozki ne davno asfaltirani cesti, čez oni most, ki se elegantno boči čez Močivnik. Na sredi tega mostu že 170 let plošča vesoljnemu svetu govori:

Imenitni moister Ant. Trost je sturu ta terdni most
skusi speshe komuna slapinskega ienu se pomochu grofa ipauskiga
gospuda Tadeusha Lanthiria de pres skerbi usak ches diria
Grof Cobenzel je tudi dau temo delu en dober mau
gospud Scaria ienu tershani posebnu s delom she Loshani
so pomgali temo mosti, Buch obdershi ga let dosti!

Morda je ta okamnena prošnja pomagala, da ta most nista uničili ne dve vojni, ne vpad Napoleonovih vojakov, pa tudi moderna motorizacija ne! Pojdimo sedaj! Pa lahko noč! Zibati nas nocoj res ne bo treba!

MATI PETIH PARTIZANOV

NADA KOSTANJEVIC

Medtem ko je proti severu z našega posestveca od povsod videti svetega Ahaca, je proti jugu videti Vrabče. Gozdovi so se okrog nekdanjih vrabčanskih utrdb močno obrasli, velike lipe rastejo krog starodavne cerkvice, in zategadelj grička, ki mu pravijo tudi Tabor, ne zazre nevajeno oko. O Vrabčah mi je tudi mož večkrat kaj pravil. Iz te zakotne, čeprav od povsod vidne vasi, se je v Vipavi pred vojno učil mizarske obrti mlad fant. Skupaj z možem sta hodila na predvojaško vzgojo. Prijatelj ga je nekega dne popeljal na svoj dom. Bilo je v težkih dneh fašistične vladavine na Primorskem. Prijateljev oče je mojemu možu in tudi svojemu sinu izročil ciklostirano Borbo ter jima povedal, komu naj jo izroče, kdo je »naš« in kdo je zaveden Slovenec. Mlada fanta sta časopis z vnemo prebrala in se podala proti Vipavi. Po poti srečajo karabinjerje, nekje sredi vinogradov in borštov. Vprašali so ju, kaj iščeta tod, fanta pa sta povedala, da sta iz predvojaške, povedala sta tudi, kateri oficir jih uči. Bilo je to 1930. In tako sta mirno šla mimo.

»Prijatelja sem od takrat le zelo redko videl. Danes ga pojdemo obiskat,« je dejal neke nedelje. Odpravimo se dopoldne, z otrokoma vred. Avtobus nas odpelje do Podnanosa, tam je pri mlekarni kažipot, ki kaže na Vrabče. Štiri kilometre naj bi bilo do tja. Takoj na odcepu ceste je hiša, ki se ponaša z lepim kamnitim portalom, strelnimi linami in lepim starinskim pohištvom. To je t. i. Zajčji grad, v njem so stanovali neki sorodniki Ivana Tavčarja, a je poslednja sorodnica umrla pred slabim letom. Njeni otroci so po svetu. Stavba zasluži vso pozornost, je lepo ohranjena, a malo znana. Pot nas pelje mimo mizarske delavnice do vasi Orehovica, ki je vsa stisnjena med griče, boršte in gmajne. Saj njeni prebivalci ne živijo več od samega kmetijstva. Dobra asfaltna cesta jih povezuje s Podnanosom, od tam pa s svetom. Za Orehovico pa asfalt preneha. Cesta se vije med vinogradi in boršti. Češnje povsod zorijo, ker so vinogradi in sadovnjaki med gorami, ki jim je letošnja slana prizanesla. Pri marsikateri češnji so obiralci, prijazno nam ponujajo lepi sad. Cesta je dobra, a Vrabče nimajo avtobusne povezave z dolino. Spadajo pod sežansko občino in imajo zvezo le v ono smer. Urežemo nekaj bližnjic skozi vinograde, ki so tako strmi, da se ljudje najbrže tudi tukaj privežejo, kot na Tolminskem, ko delajo v njih.

Počasi se začne razgled odpirati na Nanos, na pobočja šentviške Ture, na našo plodno, milo dolino. Sliši se že lajanje psov, že je videti kako njivo in senožet. Lepe so hiše, nič se ne ločijo od vipavskih, iz kamna in apna zidanih, po vojni prenovljenih. Napis ob cesti nam tudi pove, da smo že na Vrabčah. Vidimo, da ima tudi tukaj domovinsko pravico gumnat voz, puhalnik za seno, avtomobil, elektrika, pralni stroj, televizor, traktor. Gruča mož modruje sredi vasi, odpravljajo se na neko cesto, ki bo pomagala k še boljši povezavi s svetom. Mož jih vpraša po prijatelju. Povedo mu, da že dolgo živi v Sežani, mater pa še ima tu, v tej hiši, stopimo naj tja, ženica bo gotovo doma. Tudi tukaj so hiše v gruči — nemara zaradi burje in skopega prostora — skozi eno dvorišče se gre v drugo hišo, tudi tukaj se prerivajo na vse nemile viže avtomobili, živina, traktorji, puhalniki. Priletna ženica sedi v čisti, a pusti in mrzli kuhinjici. »Dosti jih je bilo, prijatelj mojega mojega moža, on je umrl, en sin je padel v partizanih, drugi ga živi v Sežani.« »Pa hčerka?« »Poročila se je v Italijo, prihaja na počitnice.« Sin, ki je v Sežani, pride skoraj vsak dan, da postori, kar je treba ...

Za vasjo je gmajna. Za gmajno je borov gozd, sredi gozda pa s kamnitim zidom obdano vaško pokopališče.

Mož citira Gregorčičeve verz:

To je javni skupni vrt
ki dan in noč stoji odprt
vrtnarka pa je bela smrt...

Nagrobniki so lepi, saj je kamnoseška Kopriva, Sežana, Štjak in drugi kraji, kjer je ta obrt doma, kar blizu. V kotu zagledamo lep spomenik padlim. Na njem je mnogo imen, imen padlih iz vasi Vrabče in Malo polje. Tudi ime prijateljevega brata najdemo. Otroci izračunavajo letnice — temu je bilo šele sedemnajst let, onemu pa že šestdeset... Ob tem spomeniku pa sta še dva. Na enem piše, da tukaj počiva narodni heroj Mihela Škapin-Drina, ob njej pa njena mati — mati petih padlih partizanov... Obmolknemo vsi štirje in zremo v ta spomenik... Otrokoma silijo solze v oči. Mož pove, kar je slišal, o tem junaškem dekletu, ki je padlo nekje pri Žirovskem vrhu, in o njeni materi, ki so ji v Malem polju požgali dom, ubili moža, njo preganjali zaradi petih otrok, ki so bili vsi po vrsti borci in so vsi padli... Po vojski se je vrnila na pogorišče. Ni hotela doma obnavljati, pri tujih ljudeh je čakala na smrt, ki jo je rešila samote...

Vsi premišljujemo o junaški, nesrečni materi, ki tukaj počiva.

V cerkvi so čudovite Jelovškove freske. Lepota fresk, njihove sveže barve nas vse prevzamejo. Saj je mnogo lepih Jelovškovih in Wolfovih fresk tudi v vipavski cerkvi, a da so tako znameniti slikarji poslikali še to ubogo vaško cerkvico, nismo vedeli. Nemara je Vrabče nekoč bilo važna postojanka, saj je imelo obzidani tabor in bogato, lepo cerkev.

Vrnemo se po boljši poti skozi zaselek Jakovce nazaj na Vrabče. Vidimo tudi novo cesto, ki jo popravljajo, med vinogradi tudi kako novo zidnico, ki si jo je nekdo želel poleg svojega starega bivališča — bogvekje. Dodatno, sekundarno bivališče, danes moda, sem in tja potreba.

Odpravljamo se proti vasi, nekoliko veselejši, kot poprej. Izpred zadnje vaške hiše, tam, kjer se že pot prevesi proti vipavski dolini, stoji lepa mlada žena. Zagleda pastorko Marijo, s katero sta se večkrat vozili z avtobusom skupaj na delo. »Marija!« »Florjanka, za božji dan, kaj pa ti počneš sploh na Vrabčah, mar nisi več v Orehovici?« Tudi mi pristopimo. »Nisem več, semkaj sem se poročila.« Florjanka, cvetoča mlada žena, cvetoča, kot njeno ime. »Ne, Marija, v tovarno ne hodim več, v Ajdovščino ni zveze, v Sežano se vozi mož delat, jaz pa na kmetiji in...« pokaže z roko proti pleničkam, ki se sušijo pred hišo. »Vstopite no, malo!« »Ne moremo, domov se nam mudi.« Marija jo vpraša, česar se jaz ne upam: »Ali ti ni dolgčas v teh bregih?« Ženska se veselo nasmeje: »Kakšen dolgčas neki! Dela je doma zadosti, če sem sama, si prižgem radio. Pa kaj, mož pride kmalu iz službe, pogledam skozi okno, in dolino vidim... Tudi avto imava, brez njega se tukaj bolj težko shaja. Nič mi ne manjka!« »Potem se ne vrneš več v dolino?« Florjanka se še enkrat nasmeje. Roko ji stisnemo, veseli smo te pogumne mlade ženice.

Nič več se nam ne zdi žalostna ta gora, na kateri smo pravkar bili. Podsunčnik je razgnal oblake nad dolino. V bezgovcih prepevajo kosti. Domov gremo, v dolino, ki se v soncu blešči pred nami.

SPOMINSKA SMER FRANCIJA BERGANTA

RADO MRDJENOVIC

Tokrat greva z Mirotom na Kokrsko sedlo. Poskusila bova preplezati smer, za katero sva se menila že s Francijem lansko leto. Celo leto sem odlašal, pa tudi nihče ni hotel z menoj v tiste težave. Sedaj je ravno leto dni, odkar sva jo opazila. Vstopila sva precej pozno, Miro pleza zelo počasi, vendar varno. Pri vstopu so mu noge »šivale«. V dobri pol uri sem bil za njim. Hitro nadaljujem po rampici na desno, nato naravnost navzgor. Sem ter tja zabijem tudi kak klin za »korajžo«, ker dobrih mest skoraj ni. Po tridesetih metrih mi je zmanjkalo vseh klinov, pa še v lestvicah sem stal. Zabijem še dva rezervna CMV in si uredim stojišče. Miro dokaj hitro pripleza do mene. Naprej gre zelo počasi. Stena je ves čas rahlo previsna, klini v glavnem slabo drže, zato mi sledim šele čez tri ure. Zdaj je že mrak, zato hitim. Izbijem le nekaj klinov, ki slabo drže, druge pa pustim. Vmes se mi še eden izruje, pa sem pristal kak meter niže. Zato

sem se moral pošteno potruditi, da sem prilezel nazaj gor. Še zadnji previs, še deset metrov plošč pa sem na stojišču. Nato oddirjam na greben in začnem pospravljati opremo. Smer sva imenovala po Franciju Bergantu. Lahko bi bila njegova spominska smer kje drugje, vendar bo tako večkrat preplezana kot pa sicer.

Bergantova spominska smer: ocena V—VI, A 1—A 2, 100 m, smer se začne iz grape Kalške gore Prvi raztežaj po zajedi, nato prečka v desno na raz stebra, nato po levi strani čez ploščo do zajede (poči), po njej naravnost do konca, nato čez ploščo do lažjega terena.

Prva plezala: Miro Štebe (AO Mengeš) in Rado Mrdjenovič (AO Domžale).

Franci Bergant se je s plezanjem začel ukvarjati leta 1975. V Paklenici je naslednje leto opravil prve težje vzpone (Mosoraška, Brahmova varianta), bil na ledenškem tečaju pod Grossglocknerjem. Leta 1976 je preplezal »Ivo Reya« in »Z« raz (solo, Ojstrica), kratko nemško, z mano pa Kukovčevo, Zupanovo in Tržiško var. v Koglu. Letos je preplezal skupaj z Vodlanom in menoj bavarsko in skalaško z Ladjo (čez sodčke), Bobnarjev plaz (prv.), nato še pozimi Igljč-Verbičevo v Štruci. Z dobrimi vzponi je nadaljeval tudi v Paklenici: Brid za mali čekič, Karabore, Jenjava-Velebitaška: pri nas pa Srakar-Češnovar (Kogel), Akademsko (Vežica), Zajedo usmiljenja (1 pon.), Bavarsko z dolgo nemško, Skalaško s Čopovim stebrom. Ponesrečil se je v Sfinji v smeri Kunaver-Drašler.

GORSKA VEGETACIJA KAVKAZA

F. VOGELNIK

Za ljubitelja narave je potovanje v gore najlepše takrat, kadar se prebujajo pomlad. V tem času lahko od dne do dne odkriš vedno nove barvne odtenke na preprogi, ki odlaga težko belo pregrinjalo — od prvih radovednih nestrpnih, ki se že postavljajo z živimi barvami, do potrpežljivih košatih lepotic, ki potrebujejo nekaj tednov, da se zmagovito nališpajo. Kamorkoli se napotiš, povsod srečuješ stare znanke, zraven njih pa, bolj ko se oddaljuješ od domačih gora, vedno večje število neznanih predstavnic rodov, pa tudi popolnoma neznanne rodove. Vesel si obojega: pozdrava iz domačih krajev, v enaki meri pa neznanke, ki te opominjajo, da si stopil na rob svojega znanja. Toda občudovanje žive gorske odeje, naj bo še tako iskreno in globoko, pri raziskovalcih, ki se morajo poklicno ukvarjati z naravo, nima velike cene. Čaka jih velikansko delo: botanik mora popisati vse vrste in podvrste, združbe, zraven imeti odprte oči za tla, vlago, podnebje, geološka dogajanja, človekove posege in kdo ve kaj še vse. Vse to je silno zapleten klobčič, iz katerega se posreči izvleči kakšno nit. Medtem ko se navihanke iz leta v leto neutrudno porajajo v milijonskih množicah iz sončnih žarkov, deževnice in rose in prsti ali grušču, se botanik v potu svojega obraza skuša dokopati do spoznanja, odkod vse to razkošje, kje je nastala in kakšno dolgo pot je brez nog, priločnikov in vodnikov prehodila vsaka vrsta, preden se je udomačila prav v takem in nobenem drugem okolju in takšni in prav nobeni drugi družbi. Res, človeku se zdi »logično«, da ima vsaka živalska vrsta bolj ali manj razvita čutila in ude, da se premika in brani, da napada in beži, da ima nekakšno središče inteligence. Rastline so v tem pogledu povsem iracionalne: ne veš, odkod zmožnosti, da iz mrtvih sestavin kopicijo najbolj zapletene spojine v skrajno natančno odmerjenih količinah in razmerjih, ne da bi sploh vedele, da igraje zmorejo tisto, kar dela sive lase kemikom in inženirjem, in da postajajo umetniki, ki jih upodabljajo, nesmrtni; ne veš, odkod njihova izredna prilagodljivost, pretanjen čut za okolje, podnebje in čas, skratka popolnost brez vidne podlage. Vsaka celica ima samo realno funkcijo, nikjer ni ne duha ne sluha o kakšnem »akademiku«. Znanstveniki bi jih imeli kaj vprašati, pa kaj, ko so molčeče kakor vesolje.

S kopico neizrečenih vprašanj ostaneš lepo sam. Včasih se čutiš kar vsiljivca; kaj se ne bi, saj znajo vse gladko opraviti brez tebe. Naravno pa je, da ti človeški firbec ne da miru; začneš recimo ugibati, ali je kaj skupnega med biologom in pisateljem. Na videz ustvarjata daleč narazen, vsak v čisto svojem svetu. Prvi je neusmiljeno priklenjen na resničnost, kateri ne sme nič dodati in ne odvzeti, drugi pa lahko po mili volji jadra po oceanu domišljije. Pa vendar: biolog proučuje živa bitja in njihovo okolje, pisatelj pa iz vseh perspektiv dvonožca, ki je premalo popoln, da bi lahko živel sam, obenem pa

preveč, da ne bi družbe zaradi njega bolela glava. Pri obeh čutiš, da strmita v zapleten mehanizem, ki neustavljivo teče, ne da bi mogla razložiti vse gonilne sile, stike in prenose. Ali ti je morda v naravi vse jasno, če prebereš vsa temeljna dela? Ali si upaš trditi, da skoz in skoz poznaš človeka, če si se pregrizel skozi vse klasike? Odgovor na ta nerodna vprašanja je čisto planinski: višje ko se dvigaš, večji razgled v neznan svet se odpira okrog tebe.

V članku o kavkaški vegetaciji (PV 1977, 409—411) sem obljubil, da bom nekaj napisal še o gorskem rastlinstvu. Imel sem namreč izjemno srečo, da sem od dne do dne spremljal njegov razvoj od zgodnje pomladi do visokega poletja (na višini nad 2000 m le kratek mesec), od obrežij deročih ledeniških rek do sklenjene snežne odeje, in to v odmaknjenih Bezengih, kamor prihaja poleti na stotine molčočih, vzdrljivih sovjetskih alpinistov in tu pa tam kakšen tujec, pa nič razvajenih turistov. Na drugi strani pa mi je bilo enako hudo žal, da ni bilo nikjer nobenega florista, da bi me bil malo vpeljal v skrivnosti in posebnosti kavkaške cvetane; in še bolj — da nisem v njegovi družbi obiskal katerega izmed številnih rezervatov, ali vsaj eno izmed prostranih gorskih pobočij, ki sem jih občudoval le od daleč. Tako mi ni preostalo nič drugega, kakor da si ogledam nekaj botaničnih del slovitega A. A. Grossgejma. Zaradi izredno velikega prostora in silno pestrega rastlinstva se bom moral omejiti le na zahodni del Velikega Kavkaza, kjer so razmere še najbolj podobne alpskim.

Rastlinska odeja višjih predelov je zaradi velikih razlik v podnebnju, predvsem pa zaradi različne množine padavin zelo pestra. Če bi se odpravili na pot pri Kaspijskem morju, bi se dolgo časa prebijali skozi pretežno goli pustinjski gorski svet, kjer kljubujejo pomanjkanju vode le kserofiti in halofiti. Šele sredi Kavkaza bi podoba pokrajine postala za naše evropske oči prijaznejša: bližali bi se namreč krajem, kjer zahodni zračni tokovi oddajajo svojo vlago, ki jo prinašajo iz Sredozemlja in Atlantika.

Gorsko kserofilno vegetacijo nahajamo v Velikem Kavkazu na prisojnih legah v obliki manjših ali večjih otokov (Kuban, Baksan), le v južnem Zakavkazju je razvita v obliki pasov, nad katerimi se v višini 1500—1700 m začenjajo gorske stepne združbe. Grossgejm razlikuje več variant glede na talne razmere, geografsko lego, obliko in sestavo. V Velikem Kavkazu je zastopana s smrdljivim brinom (Juniperus sabina), bodičnatim šipkom (Rosa spinosissima), grahovcem (Astragalus marschallianus), materino dušico (Thymus sp. div.) in številnimi drugimi. Na bazični podlagi srečujemo krlhiko (Rhamnus pallasii), oslad (Spiraea hypericifolia), panešpljo (Cotoneaster racemiflora) in druge grmovnice. Nekatere združbe so izredno stare, izvirajo iz terciarja in so šle skozi več razvojnih stopenj. Pri najmlajših imajo seve pomemben delež človekovi posegi in vplivi (sekanje gozdov in grmovja, paša). Med kserofiti so nekatere vrste tudi gospodarsko pomembne (bogate s kavčukom, smolami) ali kako drugače koristne ali pa so zavoljo dekorativnosti primerne za nasade.

Na videz podobno je rastlinstvo na skalah in meliščih, ki v nasprotju z gorskim kserofilnim rastlinstvom izvira iz specifičnih talnih razmer na določenem območju. Kserofilno rastlinstvo raste na ustaljenih tleh, skalno in meliščno pa je značilno za območja, kjer gre za močnejša erozijska dogajanja. Odvisno je od nadmorske višine, podnebnih razmer, prezračevanja in kemične sestave tal. Značilna je svojevrstna polikompleksnost združb, v čemer je podobno gorskemu kserofilnemu rastlinstvu. Druga značilnost je razširjenost nekaterih oblik rastlin (blazinasta rast) ne glede na velike podnebne razlike in ne glede na kemično sestavo tal (kislost-bazičnost). Vidne razlike zasledimo le na polzečih ali bolj ustaljenih tleh. Bogato tovrstno vegetacijo srečujemo že na skalah v spodnjem toku rek v zahodnem Zakavkazju, posebno bujno pa je v gornjih rastlinskih pasovih, kjer začno na skalah prevladovati rastline z blazinasto rastjo: zvončnice (Campanula dzaaku, C. circassica idr.), gladnice (Draba mingrelica idr.), lepnice (Silene marcowiczii idr.); na meliščih so najpogostnejše zlatice, petelinčki in kobulnice. Više ko gremo, bolj očitna postaja razlika med rastlinstvom na kislis (silikatnih) in bazičnih (apnenčastih) tleh. Osrednji greben Velikega Kavkaza je iz silikatnih kamnin. Preladuje skalnata pokrajina. Združbe so tod posebno številne, na vsakem koraku srečujemo endemične vrste, posebno v Balkariji in Digoriji, npr. med zvončnicami Campanula hypophila, med kamnokreči Saxifraga columnaris, S. dinnikii, med črvinkami Minuartia brotherana idr. Med »navadnimi« vrstami so v alpskem pasu na skalah najpogostejši kamnokreči (Saxifraga juniperifolia, S. exarata, S. moschata, S. laevis idr.), zvončnice (Campanula petrophila, C. argunensis, C. ciliata idr.), gladnice (Draba siliquosa, D. mollissima, D. incompta idr.), plahitice (Alchemilla sericea, A. retinervis, A. dura idr.) ošivnica (Oxytropis cyanea idr.). Na meliščih so v alpskem pasu značilne jurjevina (Jurinea depressa), smiljka (Cerastium multiflorum), jetičnik (Veronica minuta) idr., v subalpskem pasu pa špajka (Valeriana alpina) idr. Tudi ustaljena melišča imajo značilne vrste; med temi graditelji združb omenimo pasjo kamilico (Anthemis rudolphiana), jetičnik (Veronica petraea), Crantzov petoprstnik (Potentilla crantzii), črvinko (Minuartia oreina), natresk (Sempervivum pumilum) in homulico (Sedum tenellum). Nad gozdno mejo (kjer ni gozdov, pa nad gorskimi stepami) se začenja ožji ali širši

pas subalpinskega rastlinstva, kjer so se v zelo ugodni vlažnosti razvite trate, travniške stepe, stepne trate in posamezni otoki visokih zelišč. Nekateri sovjetski botaniki ne prištevajo sem lesnih rastlin (grmovnic) nad gozdno mejo. Po Grossgejmu je razlikovati štiri povsem različne tipe rastlinske odeje: subalpinsko brinje, združbe slečja, visoka zelišča in trate. Vzrok, da srečujemo v enem pasu tako različne rastline, je treba iskati v zapleteni zgodovini; združbe slečja so ostanek terciarnih gorskih tunder, druge združbe pa so mlajše in kažejo na vlažno atlantsko in subatlantsko obdobje.

Brini — v Velikem in Malem Kavkazu srečujemo na bolj ali manj peščenih tleh *Juniperus depressa* in *J. sabina* — imajo nizko rast, med grmi je dovolj prostora za razna zelišča. *Rhodoretum* (rod slečev je v Kavkazu zastopan le z eno vrsto, *Rhododendron caucasicum*, pa še to le v zahodni polovici) je zelo enotna združba. Kavkaški sleč je gost grm, v njegovi sencu uspeva poleg mahov le 15—25 cvetnic in praprotnic: jerebika (*Sorbus caucasigena*), borovnica (*Vaccinium myrtillus*), brusnica (*V. vitis-idaea*), barska kopinšnica (*V. uliginosum*), vedno zeleni gornik (*Arctostaphylos uva-ursi*), dvospolna mahunica (*Empetrum hermaphroditum*), glistovnica (*Dryopteris pulchella*, *D. linneana*), podborka (*Athyrium alpestre*) itd. Združbe visokih zelišč so se, kakor kaže, razvile v kvartarju. Omenimo nekaj edifikatorjev: oman (*Inula magnifica*), volovec (*Teledkia speciosa*), preobjeda (*Aconitum orientale*), planinska ločika (*Cicerbita burgaei*, *C. cacaliaefolia*), gabez (*Symphytum asperum*), dežen (*Heracleum mantegazzianum*),

Kavkaški sleč (*Rhododendron caucasicum*)

Foto F. Vogelnik

Na Bezengijskem ledeniku nas je obiskal trop kavkaških kozorogov

Foto F. Vogelnik

ostrožnik (*Delphinium pyramidale*) itd. Pri sekundarnih združbah imajo pomembno vlogo trave, npr. prosulja (*Milium schmidtianum*), gozdna glota (*Brachypodium sylvaticum*), orjaška bilnica (*Festuca gigantea*).

Najbolj značilna in najbolj razširjena oblika subalpinskega rastlinstva so travniki. Mnogo je še prvotnih, precej pa je zaradi človekovih posegov drugotnih. Po floristični sestavi se zelo razlikujejo, značilno je veliko število združb, ki so odvisne od ekoloških razmer, v prvi vrsti od vlage. Najpomembnejši edifikatorji so glota (*Brachypodium rupestre*) in gozdna šašulica (*Calamagrostis arundinacea*), in sicer v zahodnem delu Velikega Kavkaza, v osrednjih predelih pa stoklasa (*Zerna variegata*); ob slednji sta zelo pogostni dišeča boljka (*Anthoxanthum odoratum*) in puhasta ovsika (*Helictotrichum pubescens*), ki ponekod prevladujeta, ob njih in nekaterih drugih travah pa srečujemo številna zelišča, katerih število niha med 20—30 in 50—80. Edifikatorji so tudi zelišča, npr. pogačica (*Trollius patulus*), vetrnica (*Anemone fasciculata*), zlica (*Ranunculus caucasicus*), čmerika (*Veratrum lobelianum*), krvomočnica (*Geranium gymnocaulon*), dresen (*Polygonum carneum*), oman (*Inula glandulosa*, l. *grandiflora*), grintavec (*Scabiosa caucasica*), čistec (*Betonica grandiflora*) idr. Združbe so zelo bogate z vrstami (50—60). Zelišča prevladujejo na bolj vlažnih tleh, trave pa na bolj suhih.

Rastlinstvo alpinskega (visokogorskega) pasu, ki sega do snežne meje, je odvisno od sestave tal. Kjer je kaj prsti, se še lahko razvijejo trate, vendar z naraščajočo višino vedno bolj prevladujejo melišča, grušč in skale, kjer srečujemo povsem drugačno vegetacijo, ki po sestavi sodi h gorski kserofilni. Ločimo vegetacijo strnjenih trat z mnogimi travami in šaši in vegetacijo alpskih trat, v kateri imajo trave in šaši podrejeno vlogo.

Alpske trate se razlikujejo od subalpskih z drugačno floristično sestavo in nižjo rastjo; drugače so si zelo podobne. Združbe so številne, še vedno niso podrobno raziskane. V združbi bilnice (*Festuca supina*) s šašem (*Carex tristis*), ki se drži južnih pobočij Velikega Kavkaza, so zastopane rastline, značilne za visokogorske trate, npr.

Alpanske trate
blizu snežne meje,
v ozadju
Z. Mižirgi

Foto F. Vogelnlk

plahčica (*Alchemilla caucasica*), smiljica (*Koeleria caucasica*), detelja (*Trifolium ca-nescens*), nokota (*Lotus causicus*), materina dušica (*Thymus causicus*) idr. Na severnih pobočjih srečujemo v tej združbi nekaj mezofilnih rastlin, tako kumino (*Carum causicum*), klasnato bekico (*Luzula spicata*) idr. Travišča z volkom (*Nardeta*) so v Kavkazu zelo razširjena, vendar samo na položnih pobočjih in v kotlinah. Ker volk (*Nardus glabriculum*) prevladuje, je združba precej revna (10—20 vrst). Združbe s sitko (*Elyna*) — edifikatorja sta *E. schoenoides* in *E. capillifolia* — so manj pomembne, ker ne preraščajo velikih površin.

Alpanske rastline z blazinasto rastjo, ki se jim pridružujejo številna pritlikava zelišča, sestavljajo številne združbe, ki še niso podrobno proučene. Navadne blazinke se razvijejo na plitvi prsti in so tesno zraščene. Na gruščnatih tleh je rast redkejša, prevladujejo bolj kserofilne variante. Na zelo vlažnih tleh srečujemo vlagoljubne različice blazink. Pomembno vlogo ima kemična sestava tal: blazinaste rastline na apnenčastih tleh se ostro ločujejo od tistih na silikatnih (kisljih) tleh.

Na pobočjih s plitvo prstjo so združbe trat zelo številne. Eno izmed najpogostnejših združb sestavljajo regrat (*Taraxacum stevenii*), Crantzov petoprstnik (*Potentilla crantzii*), šaš (*Carex micropodioides*), plahčice (*Alchemilla* sp. div.) idr. Edifikatorja še pogostnejše sta zvončnici (*Campanula tridentata* in *C. tridens*); združbo srečujemo po vsem Kavkazu; v Velikem Kavkazu je edifikator *C. ciliata*. Plahčica je v Kavkazu silno razširjena (*Alchemilla caucasica*, v Zakavkazju *A. erythropoda*), ponekod kar prevladuje (posledica paše). Značilne so tudi trate, v katerih je najpomembnejši jetičnik (*Veronica gentianoides*), in takšne, v katerih prevladuje planinska spominčica (*Myosotis alpestris*); pogosto ju najdemo tudi skupaj. Značilen tip trat sestavljata tudi sibalidiji (*Sibbaldia parviflora* in *S. semiglabra*). Na bolj vlažnih tleh je značilna trata s kumino (*Carum causicum*), ob njej pa regrat (*Taraxacum stevenii*) in zvončnica (*Campanula tri-dentata*).

V bližini snežnih zaplat so se razvile posebne združbe, za katere so značilne številne zlatice (*Ranunculus trisectilis*, *R. oreophilus*); zraven njih srečujemo jeglič (*Primula*

algida), trpotec (*Plantago saxatilis*) idr. — Številne alpinske združbe so se razvile tudi na apnenčastih (bazičnih) tleh.

Naštevanje najpomembnejših rastlinskih vrst in združb je pri kraju; suhoparno bo za vsakogar, ki jih ni videl na svoje oči, zato sem bil kar se da kratak (o tem ni dvomiti, ker 99 % vrst nisem niti omenil; favno pa sem sploh zamolčal). Neprijetna latinska imena so namenjena poznavalcem naše flore: iz njih namreč izhaja, da je v Kavkazu le tu pa tam moč srečati kakšno »domačo« vrsto, vse drugo je eksotično, neznano in zato še posebno vabljivo.

Planince predvsem zanima, kakšen vtis napravi rastlinska odeja višjih predelov Kavkaza na popotnika. Podlaga temu vtisu je nedvomno prostor, velikanski gorski prostor pettisočakov. Ko se izmotaš iz dolgih dolin in globokih sotesk, kjer še kraljuje gozd, na odprta pobočja daleč od človeških bivališč, se ti počasi, prav počasi — občutek imaš, da se nikamor ne premakneš — odpira vedno večji razgled na puščobne ledeniške groblje in nezaznavno polzeče ledenike, nad katerimi se visoko zgoraj košatijo divji granitni vršaci. Vmes pa je 1500—2000 višinskih metrov, ponekod tudi več, odprtega sveta, strmih pobočij, kjer se brez reda vrstijo in prepletajo skalnati skoki, trate, police, gredine, grape, roglji, grebeni, melišča, grušč, snežišča. Nobenih markiranih poti ni tukaj, prehode si moraš iskati sam. Družbo ti delajo tihe zelenice, pisane preproge, ki v večnem iskanju zadnjega prostorčka na soncu ne utegnejo misliti na omotico in pogubne nevarnosti. Kadar si sam, se lahko z užitkom prepustiš vplivom gorske narave: lahko se ustaviš, razgleduješ, prisluškuješ, fotografiraš in nato spet, ko se ti zljubi, nadaljuješ pot. Kadar si s tovariši, ki so si zastavili visoke cilje, na pristopni turi, moraš hiteti in tedaj utegneš le mimogrede in površno zaznati kakšno zanimivost; kakor z vlaka beži izzivalno mimo tebe pokrajina in na tihem si želiš »potegniti ročico zasilne zavore...«

V Bezenge smo prišli konec junija. Na višini alplagerja (2100 m) je bilo pomladansko brstenje že v velikem razmahu. Že na prvem kratkem sprehodu si si lahko, če te ni premamil pogled na bližnja in daljna pobočja in vrhove, prav od blizu ogledal cvetoče in brsteče »vzorče« kavkaške cvetane. Vse je bilo tako novo, da te je vabilo na vse strani. Na nestrpnost ni bilo vzroka: v nekaj tednih bo gotovo dovolj priložnosti za izpolnitev želja.

Mnogo kilometrov in precej tisoč višinskih metrov sem v tistih tednih prehodil po bezenjskih pobočjih. Še zdaleč ne bi bil potreben tolikšen trud, ko bi si bil hotel le bežno ogledati posamezne predstavnice cvetane, saj je na relativno majhnem prostoru raslo skoraj vse. Toda kako bi se bil mogel upirati radovednosti, ko se je podoba površja po obilnem deževju spreminjala od dne do dne, želji, da bi onkraj znanega zagledal še kaj nesluteno novega? Če se je v katerem poletju gorsko cvetje lahko res bujno razvilo, je bilo to leta 1976. Najlepše gorske trate na območju alplagerja so bile brez dvoma tiste na vzhodnih pobočjih Kargašilskega grebena, visoke okrog 1000 metrov, strme, sklenjene, vmes je bilo nekaj gruščnatih hudourniških grap in stožcev melišč z redkim rastlinstvom ali brez njega. Tu je bilo razgrnjeno vse razkošje, kar ga premore subalpinski in alpinski pas, od izbirčnic, ki terjajo globoka humozna tla, do najpohlevnejših, ki so zadovoljne z ostrorobim gruščem in trdim površjem granita. Pri hoji navkreber me je dolgo časa spremljala ista združba, pri prečenju pobočja pa se je vrstila druga za drugo, kakor se je pač spreminjala podlaga. Ponekod so v vetru kakor morsko površje valovale neštete perjanice bodalice; v njihovem zavetju si šele od blizu ogledal cvetje vseh barv in oblik. Drugod so goste, bujne, sočne travne bilke in zelišča segali čez pas. Kadar si se ozrl okrog sebe, si moral obstati: v svoj prvobitni čar te je ujelo na tisoče rožnatih klasov dresni, med njimi rumeni koški postavnega grinta, bleda modrina krvomočnic in najlepše in najvišje med vsemi — kavkaške lilije z lesketavim zlatom svojih velikih cvetov.

Prav nič ni tudi zbledel spomin na alpinske trate v Mižirgijski dolini. Kakor bi te na poti v ledeno in skalnato puščobno hotelo ustaviti najlepše izbranke: kavkaški sleč z rahlimi barvnimi nadihi od rumenkaste do rožnate, stotine jegličev z bujnimi rumenimi in rožnatimi socvetji, svišči s svojo modrino, petoprstniki z gostimi blazinami zlatih cvetov, zlatice, spominčice in kdo ve kakšne neznanke še. Pa tudi skalovje se ima s čim postavljati: hrapavo granitno površje je preraslo s pisanim ogrinjalom lišajev; kakor bi bili barve kradoma posneli s slikarske palete. In ko vedno redkejšega in drobnejšega cvetja ni več, tedaj že stojiš na pragu snežišč in ledenikov, ki te izzivajo in obenem svarijo. Ko se vračaš iz mrzlega belega sveta brez življenja, pa te spet pozdravljajo vedno številnejše in vedno bolj barvite blazine in preproge in trate, dokler daleč in globoko spodaj ne uzreš gostoljubnih streh alplagerja.

* V svojem članku o kavkaškem gorskem cvetju (Kosmos 1974, 431—436, z lepimi barvnimi reprodukcijami) pravi dr. R. Suckow, da imajo Alpe in Kavkaz le 96 skupnih vrst cvetnic. Zgovoren je tudi podatek, da so sovjetski botaniki v JZ Kavkazu v letih 1949—61 odkrili kar 350 novih vrst, katerih obstoj dotlej ni bil znan.

ZDRAVILNE RASTLINE V NAŠIH GORAH

TOMAŽ PETAUER

V zadnjem času se vse več piše in govori o zdravilnih rastlinah. To je deloma znamenje večjega zanimanja, deloma pa postaja že kar modna muha. Naj bo tako ali drugače, zdravilna zelišča polagoma dobivajo tisti pomen, ki ga zaslužijo. Priznavamo jim prednosti, ki jih imajo pred sintetičnimi zdravili. Nesporno je dejstvo, da se je človek in rastlinojede živali, skozi tisočletja svojega razvoja prilagajal snovem, ki jih proizvajajo rastline, in da so torej snovi, ki jih v naravi ni, pogosto pa nastopajo v sintetičnih zdravilih, za njegovo telo tuje.

Ko hvalimo prednosti zdravilnih rastlin, pa ne smemo prezreti njihovih pomanjkljivosti in šibkih točk. Pogosto precenjujemo zdravilni učinek te ali one rastline in smo potem razočarani. Mnogokrat zaradi nestrokovnega in površnega nabiranja, sušenja, shranjevanja, uporabe ali doziranja zelišč ne dosežemo zaželenega rezultata. Zaradi takih primerov lahko izgubimo zaupanje v zdravilne vrednosti rastlin, čeprav rastline same niso prav nič krive, temveč le naše neznanje.

V zadnjih letih je pri nas izšlo več publikacij, ki obravnavajo zdravilne rastline. Ali pa bi si v resnični nujni znanli pomagati? V knjigi »Življenje v naravi«, ki jo je leta 1972 izdala Partizanska knjiga, so užitne in strupene rastline precej izčrpno navedene, zelo malo pa je govora o zdravilnih rastlinah.

Vsak planinec, vsak ljubitelj gora bi moral poznati gorsko naravo. Tako živali kot rastline, pa ne le tistih nekaj zaščitnih in posebej zanimivih. Med drugim naj bi poznal tudi najvažnejše zdravilne rastline. S tem si bo razširil obzorje, okrepila se bo njegova ljubezen do gorske prirode, v stiski pa mu to znanje lahko koristi. V morebitni vojni, v primeru pomanjkanja zdravil bi bilo poznavanje zdravilnih rastlin izredno važno. Saj že manjše težave in nevšečnosti, ki jih še ne moremo šteti za bolezen, znatno zmanjšajo borbena sposobnost. Torej je poznavanje zdravilnih zeli pomembno tudi zaradi vseljidske obrambe.

Preden začnemo obravnavati posamezne rastline, se je treba vprašati, katere so sploh gorske rastline. Če bi začeli že z nižinskimi, ki sicer rastejo ob vznožju naših Alp in segajo tudi v višje predele, potem za tak članek v Planinskem Vestniku ne bi bilo dovolj prostora. Saj je v Sloveniji znano nad 400 zdravilnih vrst. Če pa upoštevamo še ne dovolj raziskane sorodne vrste in nekatere manj znane, ki jih tu in tam uporabljajo v ljudski medicini, se število kaj lahko vzpne nad 700. To pa ni malo. Zato bomo naš sprehod začeli med najvažnejšimi zdravilnimi rastlinami gorskih gozdov (v zgornjem montanskem pasu) in ga končali na visokogorskih tratah. Omenili bomo tudi nekaj rastlin, ki jih srečamo že v nižini, a so dovolj pogostne tudi še v subalpinskem pasu (pasu ruševja). Sem sicer spadajo tudi rman, kopriva, marjetica, travniška detelja in še nekatere druge, ki pa jih le štejemo za tipične nižinske in jih bomo zato izpustili.

Zdravilne rastline seveda niso le »zelišča«; tudi mnoge drevesne in grmovne vrste spadajo sem. To velja tudi za smreko (*Picea abies*). Poparek iz vršičkov in mladih iglic pijemo pri prehladih, gripi in predvsem pri pomanjkanju vitamina C. Smolo uporabljamo za obkladke pri mišičnem, sklepnem revmatizmu in oteklinah, ker povečuje prekrvavljenost kože. Iz smole pridobivajo tudi terpentinsko olje. Iz spomladi nabranih vršičkov pripravljamo sirup, ki je priporočljiv pri pljučnih boleznih in za krepitev slabotnih ljudi. Kopeli iz smrekovih iglic povečajo prekrvavljenost kože in jo utrdijo. Terpentinsko olje rabimo tudi za inhalacijo pri pljučnih boleznih, notranje pa ga jemljemo le po zdravnikovem nasvetu — za boljšo prekrvavljenost sluznice prebavnih organov, za žolčne in ledvične težave in za odganjanje glist. — V iste namene uporabljamo tudi druge iglavce: jelko (*Abies alba*), macesen (*Larix decidua*), rdeči bor (*Pinus sylvestris*) in ruševje (*P. mugo*).

Veliko vitamina C vsebujejo jagode jerebike (*Sorbus aucuparia*). Uživamo jih pri pomanjkanju tega vitamina, pri kašlju, hripavosti, težavah mokril in za čiščenje krvi.

Prav tako je bogat z vitamini C kimastoplodni šipek (*Rosa pendulina*). Šipkov čaj čisti kri, odganja pomladansko utrujenost, pomaga pri prehladih, pri boleznih ledvic in mehurja.

Iz lubja navadnega volčina (*Daphne mezereum*), nabranega zgodaj spomladi še pred cvetenjem, pripravljajo za zunanjo uporabo, za zdravljenje kožnih izpuščajev in mehurjev, notranje pa v velikih razredčinah pri vnetju živcev in nevralgijah. Sami se takega zdravljenja seveda ne bomo lotili, saj je volčin zelo strupen. Nekaj jagod je za otroka že lahko smrtnih. Do zastupitve pride tudi, če hočemo volčin utrgati, pa si moramo zaradi žilavih vej pomagati z zobmi.

Strupen je tudi črni teloh (*Helleborus niger*). Pripravke iz korenike so včasih uporabljali za zdravljenje duševnih bolezni, pri nekaterih motnjah živčevja in srca, ker dejansko vpliva na bolno srce kot naprstec (*Digitalis*).

Zlata rozga (*Solidago virgaurea*) je diuretik (pospešuje izločanje seča) in se obnese pri boleznih ledvic in mehurja, protinu in revmatizmu.

Korenika prave glistovnice (*Dryopteris filix-mas*) se uporablja proti traku-ljam, rudarskim glistam in za odpravljanje metljavosti ovc, proti drugim glistam pa ni tako učinkovita. Ker je strupena, jo lahko predpiše le zdravnik.

Navadno orlico (*Aquilegia vulgaris*) uporabljajo v ljudskem zdravilstvu pri men-struacijskih motnjah. Je strupena kot vse zlatičnice.

Mandljevolistni mleček (*Euphorbia amygdaloides*) ima podobne lastnosti kot cipresasti m. (*E. cyparissias*). Sok je domače sredstvo za odpravljanje bradavic (čeprav nekateri strokovnjaki dvomijo o takem učinku), v rabi pa je tudi pri drugih kožnih boleznih. Rastlina je nekoliko strupena.

Gozdna krvomočnica (*Geranium sylvaticum*) vsebuje čreslovine, zato se lahko uporablja pri vnetju prebavil in driskah.

Tla v svetlih smrekovih gozdovih, med ruševjem in po traviščih naseljuje islandski lišaj ali planinski mah (*Cetraria islandica*). Je izvrstno zdravilo za pljučne bolezni, zlasti bronhitis, navadni in oslovski kašelj, vnetje prebavil, ob pomanjkanju ali preobilici želodčne kisline in pri slabokrvnosti. Omembe so vredne tudi njegove poživljalne in krepilne lastnosti, zato ga priporočamo slabotnim in rekonvalescen-
tom. Pretirana uporaba pa ni priporočljiva.

Čebule ali v žganju ali olju namočeno cvetje raznih lilij, tudi kranjske, turške in brstične (*Lilium carnolicum*, *L. martagon* in *L. bulbiferum*) ponekod dajejo na rane, opekline, ozeblina in druge poškodbe. Zavedajmo pa se, da sta kranjska in brstična lilija zaščiteni!

Po gozdnih jasah, grmiščih in travnikih uspeva zlati grmiček ali tavžent-roža (*Centaurium minus*). Kot grenčica boljša prebavo, uravnava delovanje jeter, preganja glavobol in utrujenost, pomaga pri slabokrvnosti.

Po gorskih travnikih srečujemo pomladanski in visoki jeglič (*Primula veris* in *P. elatior*). Uporabljamo ju pri boleznih dihal, za čiščenje krvi, pri živčnih in srčnih težavah ter kot blago uspavalno.

Iz gomoljev raznih vrst kukavic (*Orchis*) in nekaterih drugih predstavnikov družine kukavičnic pripravljajo salep. Vsebuje mnogo sluzi in prekrije sluznico prebavil z zaščitnim filmom. Tako jo štiti pred škodljivimi vplivi. Zelo se torej obnese pri vnetjih želodčne in črevesne sluznice in pri driskah, zlasti otroških. Ime salep izvira iz arabščine, kar kaže, da je to že staro zdravilo. Včasih so mislili, da krepi spolno moč, povezan je bil z raznovrstno magijo.

Goliške travnike na gosto prekrivajo ozkolistne narcise (*Narcissus stellaris*). Za tamkajšnje kmete so že kar nadležen plevel, obiskovalci pa jih na veliko trgajo, čeprav so z zakonom zaščitene. Ozkolistno narciso se po nekih virih da uporabljati kot rumeno vrtno narciso, in sicer sirup iz cvetov za izkašljevanje, stolčeno čebulico pa za opekline.

Sredi gozdov so ponekod planine in pašniki. Tu rasto nekatere nižinske zdravilne rastline (kopriava, mrtva kopriava, rman). Značilne so razne vrste platič (*Alchemilla* sp.). Platično največ uporabljajo pri ženskih boleznih, čeprav v novjšem času nekateri strokovnjaki dvomijo o njeni zdravilni vrednosti. Preprečuje tudi arteriosklerozo.

Bela čmerika (*Veratrum album*) je zelo strupena rastlina. Včasih pride do zastrupitve, ker jo zamenjajo s košutnikom. Uporabljali so jo že pri raznih boleznih. Po novjših dognanjih čmerikini alkaloidi znižujejo krvni tlak in krepijo bolno srce, podobno kot naprstec. Čmerika ima tudi insekticidne lastnosti, uporabljali so jo v mazilih zoper uši, itd. Izogibajmo se je!

Močno je strupena tudi preobjeda (*Aconitum napellus*), saj so jo nekoč uporabljali za zastrupljanje puščic. To ni enotna vrsta, temveč združuje ozkolistno, tursko in Lobelovo preobjedo (*A. angustifolium*, *A. tauricum* in *A. lobelianum*). Gomoljsato odebljene korenine rabimo kot analgetik pri nevralgijah (za blažitev živčnih bolečin). Zaradi velike strupenosti spada le v zdravnikove roke.

Razne vrste smetlik (*Euphrasia*), med njimi sta najbolj znani toga in navadna smetlika (*E. stricta* in *E. rostkoviana*), uporabljamo kot obkladke ali za izpiranje pri vnetih in utrujenih očeh, senenem nahodu, prehladih, notranje tudi pri želodčnih težavah, živčnem glavobolu, nespečnosti in histeriji. Menda pomaga celo pri zastrupitvi z alkoholom ali nikotinom.

Čaj iz korenike brezstebelne kompave ali bodeče neže (*Carlina acualis*) je diuretik, čisti črevesje in pospešuje prebavo. Uporabljajo jo tudi za čiščenje ran. V kisu namočena je dobra za izpiranje ust in pri zobobolu.

Tu in tam naletimo na zakisane travnike; največje take površine so na Pohorju. Flora tu ni tako pestra, je pa svojevrstna. Od zdravilnih rastlin tu uspeva znana

arnika (*Arnica montana*). Arnikovo tinkturo uporabljamo zunanje za zdravljenje ran, čirov, krčnih žil, oteklina, izliva krvi pod kožo in revmatizma. Pred tem je treba tinkturo razredčiti z vodo. Obnese se tudi za grgranje pri vnetjih ustne sluznice in pri krončnem vnetju žrela in mandljev, za kar je učinkovitejša od žajblja. Notranje učinkuje pri srčnih boleznih (širi venčne žile in zboljšuje prekrvavljenost srčne mišice), znižuje krvni tlak in pomirja živce. Arnika je nekoliko strupena, zato jo smemo notranje uporabljati le po napotkih zdravnika, pa tudi z zunanjo uporabo ne smemo pretiravati, sicer lahko povzroči vnetja.

Tako rastišče prija tudi srčni moči (*Potentilla erecta*). Čaj iz korenike deluje zdravilno pri črevesnih katarjih, griži, paratifusu, čiru na želodcu in dvanajsterniku, oteklah jetrih in ledvicah, za čiščenje krvi pri revmatizmu, protinu in diabetesu. Na srce pa ne vpliva, kot to obljublja ime.

Iz gozda se vzpnemo v pas ruševja (subalpinski pas). Zdravilnost ruševja smo omenili že pri smreki. Tu je pa še več grmov in zelišč, ki jih lahko uporabljamo v zdravilne namene.

Razne vrste vrb (*Salix*) — tu nastopajo zlasti gola, velikolistna in petoprašniška vrba (*S. glabra*, *S. appendiculata* in *S. pentandra*) — vsebujejo v skorji salikozid, ki se v telesu pretvori v salicilno kislino, učinkovito aspirina. Zato lahko čaj iz lubja uporabljamo kot nadomestek za aspirin: pri vročinskih in revmatičnih boleznih pa še pri vnetjih prebavil in driskah (zaradi čreslovin), zunanje za izpiranje ran in pri nekaterih kožnih boleznih, za grgranje pri vnetju dlesni in mandljev ter za umivanje nog, če se pretirano potijo.

Lubje kranjske krhlike (*Rhamnus fallax*) deluje kot odvajalo in pomaga tudi pri žolčnih kamnih. Vendar mora biti lubje sušeno vsaj eno leto ali pa vsaj eno uro pri 100°C, sicer izzove bruhanje in drisko.

Spomladanska resa (*Erica carnea*) je diuretik in pomaga pri boleznih sečil, pri revmatizmu in protinu.

Čaj iz listov rjastega sleča (*Rhododendron ferrugineum*) pomaga pri sklepnem revmatizmu, protinu, blaži išias in nevralgije. Rastlina je z zakonom zavarovana.

Plodovi borovnice (*Vaccinium myrtillus*) ustavljajo vnetja prebavil in drisko, včasih pomagajo tudi pri glistavosti. Za celjenje ranic in čirov v ustih držimo v ustih dalj časa topel borovničev čaj. Listi (nabrani morajo biti pred dozoritvijo plodov, sicer so brez zdravilne vrednosti) spadajo med najučinkovitejša naravna zdravila pri diabetesu.

Posušeni plodovi brusnice (*Vaccinium vitis-idaea*) prav tako ustavljajo drisko. Čaj iz listov izvrstno učinkuje pri boleznih sečil, zlasti pri vnetjih mehurja. Glede tega je brusnica enakovredna sorodnemu zimzelenemu gorniku (*Arctostaphylos uva-ursi*), bolniki z občutljivim želodcem pa jo bolje prenašajo kot gornik.

Znana zdravilna rastlina je rumeni svišč ali košutnik (*Gentiana lutea*). Nabirajo ga predvsem v snežiškem pogorju in na Nanosu (podvrsta bratinski košutnik — *G. l. subsp. symphyandra*); letno ga izkopljejo okoli 4000 kg (organizirano, z dovoljenjem). Korenika, pripravljena kot prašek, čaj, namočena v žganju ali belem vinu, pomaga pri želodčnih težavah, pri pomanjkanju želodčne kisline, zgagi, zapeki, glistah, izčrpanosti in slabokrvnosti. Uporabljajo ga tudi za izdelovanje znanega aperitiva »Encijan«, čeprav je na etiketi naslikan modri Clusijev svišč. Košutnik je z zakonom zavarovan. — Po zdravilni vrednosti za njim ne zaostaja panonski svišč (*G. pannonica*), v manjši meri pa so zdravilni tudi drugi svišči, ki jih morda tu in tam še uporabljajo v ljudski medicini.

Svoj čas je zelo slovela jaščarica (*Peucedanum ostruthium*). Koreniko s koreninami lahko uporabljamo pri vročici, za pomirjanje, pri prebavnih motnjah in katarjih, pri bulah na vranici in jetrih, menstruacijskih motnjah, materničnih in trebušnih krčih, pri nagnjenosti h kapi in ohromelosti jezika, protinu in revmatizmu.

Grenka grebenuša ali naduhovalka (*Polygala amara*) se izvrstno obnese pri naduhi in drugih boleznih dihal; v tem je enakovredna ameriški senegi. V ta namen rabimo tudi navadno grebenušo (*P. vulgaris*) in žanjevec (*P. chamaebuxus*).

Dolgodlakava škržolica (*Hieracium pilosella*) je manj znana zdravilna vrsta. Svetujejo jo pri ledvičnih kamnih, poluciji, vnetju grla in mandljev.

Iz pasu ruševja pridemo na visokogorske trate (alpinski pas). Tu srečujemo materino dušico (*Thymus sp.*). Ima blažilen in razkužilen učinek pri boleznih dihal, navadnem in oslovskem kašlju ter bronhitisu. Krepi želodec, živce in srce. Pomaga pri želodčnih in črevesnih boleznih ter pri slabokrvnosti. Zunanje jo lahko uporabimo za vtiranje pri sklepnem revmatizmu in protinu.

V ljudskem zdravilstvu je zelo cenjen ranjak (*Anthyllis vulneraria*). Kot pove ime, z njim izpirajo rane. Notranje deluje kot blago odvajalo in krepi občutljiv želodec.

Zaradi grenkih snovi, ki jih vsebujeta, uporabljajo črnikasti rman (*Achillea atrata*) in planinski pelin (*Achillea clavennae* — (pravilno bi se moral imenovati planinski rman, ker spada v rod rmanov) podobno kot pelin.

Planinski štrbec (*Meum athamanticum*) ureja, podobno kot angelika, prebavo. Bajе pri živini povečuje mlečnost.

Navadna majnica (*Antennaria dioica*) pospešuje izločanje prebavnih sokov: žolča, želodčnega soka in soka trebušne slinavke. Nastopa tudi v sestavi prsnih čajev, skupaj s fiziološkimi stroki pa jo jemljejo pri diabetesu.

Tako smo se sprehodili med zdravilnimi rastlinami, s katerimi se srečuje planinec v gorskem svetu. Upoštevali smo le tiste, katerih zdravilni učinek so potrdile sodobne znanstvene raziskave ali vsaj dolgotrajna uspešna uporaba v ljudskem zdravilstvu. Tako smo izpustili rastline, ki so nekoč morda veljale za zdravilne, pa se je pozneje izkazalo, da tega slovesa ne zaslužijo. Svoj čas so npr. celo planiko uvrščali med zdravilne rastline!

Že v uvodu smo rekli, kako koristno je poznavanje zdravilnih rastlin. Vendar samo poznavanje ni dovolj. Potrebna je tudi neka mera zrelosti. Kakor seznanjanje z zaščitnimi in redkimi rastlinskimi vrstami ne sme biti izhodišče za njihovo iztrebljanje, temveč za njihovo varovanje, tako tudi ni namen tega članka, prižgati zeleno luč za brezobzirno plenitev zdravilnih zelišč. Pri vseh posegih v naravo nas morajo voditi načela varstva narave, ne pa pohlep po dobičku. To mora veljati tudi pri izkoriščanju obravnavanega naravnega bogastva.

SLOVSTVO:

- Bohinc, P., 1974: Farmakognozija. Slovensko farmacevtsko društvo, Ljubljana.
Kromar, J., P. Rožnik, 1975: Zdravilne rastline. Pomurska založba, Murska Sobota.
Madaus, G., 1938: Lehrbuch der biologischen Heilmittel. Heilpflanzen. Georg Thieme Verlag, Leipzig.
Martiničič, A., F. Sušnik & sod., 1969: Mala flora Slovenije. CZ, Ljubljana.
Narava v gorskem svetu. Planinska založba Slovenije, Ljubljana 1975.
Peterlin, S., 1966: Košutnik (*Gentiana lutea* L. s. lat.) v Sloveniji. Varstvo narave V: 67—80. Ljubljana.
Smerdu, F., 1963: Naš zdravnik. Prešernova družba, Ljubljana.
Tucakov, J., 1973: Lečenje biljem. Beograd.
Weiss, R. F., 1977: Sodobno zdravljenje z rastlinami. DZS, Ljubljana.
Willfort, R., 1971: Zdravilne rastline in njih uporaba. Založba Obzorja, Maribor.

MED GRIČI SLOVENSКИH GORIC

ERNA MEŠKO

Stokrat prehojena pot od Lahonec do Tomaža. Navidez nič posebnega. Večinoma sem jo premerila hiteč in zamišljena v svoje skrbi. Slehernna jamica in sleherni brežiček sta mi znana, lahko bi jo prehodila žmere. A danes sem si rekla: počasi, z odprtimi očmi in ušesi, z ljubečim srcem potuj skozi ta čudežni svet.

Ob prvem križpotju stoji kapelica. Pogledam na zvonik in se spomnim, kako smo med 2. svetovno vojno prejeli od občinske uprave pri Tomažu poziv, da moramo pripeljati vse slovenske knjige, da jih bojo tam sežgali. Ker smo jih imeli dosti, smo prosili, če jih lahko sežgemo doma. Pa nam niso zaupali in morali smo jih spraviti k Tomažu. Pobrali smo po podstrešju, kar je bilo manjvrednega — ker je bila slovenska beseda, je bilo tudi tega škoda — vendar nekaj smo morali oddati, da ne bi bili preveč sumljivi. Ko sva z možem peljala z eno kobilo ta dragoceni tovor, se je kobila v breg tako upehala, da je bila po trebuhu vsa penasta. Rekla sem možu: »Poglej, kako težak je kulturni davek!« — No, vse druge knjige sva spravila pod zvonikovo streho. Dve uri sva jih sredi noči nosila po lestvi v to skrivališče. A tudi tu niso bile dolgo varne. Prišel je čas, ko so pobirali zvonove v vojaške namene. Nekaj se je že govorilo, da bo šel tudi lahonski zvon. Z možem sva takoj sklenila knjige preseliti. Zopet sva to delo opravila ponoči. Ob treh zjutraj sva končala. Ob štirih pa začujeva, da je v zvoniku rahlo zaklenkalo. No, in ko je ob petih šel dedek zvonit jutranjico, je našel na tleh v kapeli vrvi, zvona pa ni bilo več. Ob šestih je prišla ekipa, ki je snemala zvonove. Našega ni našla. Prišli so nemški žandarji in nas zasliševali in strahovali z vsem mogočim, a sledu za zvonom niso mogli odkriti. Skril ga je eden izmed tistih, ki so morali snemati zvonove.

Nadaljujem pot. Na desni sega globoko pod gorice Ivanjšičeva graba, vzporedno za njo Jürekova graba, na levi pa je položena po hribu Drobnikova domačija. Predniki so bili lončarji in po domače so jih klicali za Grüškarje. Bližam se Lahonščaku. V Skrbičevih gorica h je dolga vrsta kopačev. Slišim gospodinjno Marto, ki z ročko v roki prijazno vabi marljive težake, naj se odžejajo. Potem se po strmi meji vzpnem na hrib. Ustavim se pod macesni, ki ponosno in ljubko stoje pred sêpom. Gledam, gledam in uživam. Pod menoj vse naokrog čudovit svet. Vinograd za vinogradom se vrsti vzdolž vsega grebena, njegova strmina je ravno pravšnja, da se sonce lahko upre v toplote žejno vinsko trto. Lahen vetrič pripihlja in že začne zgovorno klepetati mali klopotec. Ob njem pa ponosno stoji veliki klopotec, ki samo od časa do časa bahavo udari klip ... klop ... Ta se s takim nežnim vetričem ne pogovarja. Zanj je treba mogočne sape, da ga pripravi k spodobnemu oglašanju in takrat na njegovih ramenih veselo zaplešeta pod rdečim dežnikom »ded in baba«, »grüškovi macljeki« (kladivca) pa jima dajejo primeren takt. Pa ne, da bi mislili, da je tak klopotec igrača! Da ga narediš, je treba podjetnosti, znanja, pa tudi denarja. Za ščap — na njegovem vrhu bo klopotec pritrjen — je potrebna najmanj 6-metrski soha iz primerne trdega lesa, premera skoraj 30 cm. Na klopotcu, ki ga opisujem, so petmetrske vetrnice, mojstrsko ukrivljene. Na koncih imajo bleščeče aluminijaste lopate. Prejšnji klopotec, ki smo ga imeli v Litmerku, je imel šestmetrske vetrnice in ko se je oglašal, smo ga slišali v Láhonce, četudi smo bili oddaljeni dobro uro hoda. Na gredlju je pritrjenih 8 hruškovih macljekov (včasih tudi več). Ti udarjajo po češnjevih deskah, ki gibljiva visi pod njimi. Vzporedno z njo je pritrjena ogromna brezova metla. Biti mora primerno težka, da vzdrži ravnotežje z vetrnicami. Na gredlju tudi stoji ogrodje za plesalca. Vse je povezano z zobatimi kolesci. V primeru, da pride neurje z močnim vetrom, se mora klopotec zavreti. Tu je za ta posel zadolžen, vedno za usluge pripravljen sosed Franček, po domače mali Rajhek. Ta je pravi gorički človek, med trsjem je zrasel in za trto živi. Pa se je kljub njegovim zvestobi zgodilo, da svoji nalogi ni bil kos. Nekdo s hudobno dušo je ukradel s klopotca desko. Najbrž iz zavisti. In orjak je moral molčati kljub svoji mogočnosti. Ne boste verjeli, če vam povem, kakšno žalost in jezo je to povzročilo. Kako tudi ne bi! Tak klopotec — to je veselje, to je ljubezen, je izpolnitev vroče želje, je uspeh dolgotrajnega tuhanja in pripravljanja. Ko je še počival doma pod kapom, kolikokrat ga je Ciril ljubeče pobožal in ga zagnal, da se je oglasil mogočno še pred njegovim časom, kajti klopotci se prvič oglase ob veliki mēši, to je 15. avgusta. Sedaj bo pa treba invalidu napraviti novo desko, a to ne bo tako hitro, kajti les mora dolgo ležati v gnoju, da se preleži in usposobi za pravo »pesem«.

Je pa tak veliki klopotec tudi primeren razglednik. Po varnih klinih zlezeš nanj, ga na vrhu objameš in se razgleduješ do opojnosti, okrog in okrog samo rodoviten svet, priča marljivih slovenskih rok. Po mnogih gričih počivajo bele cerkvice: sv. Tomaž, Sv. Lenart, Polenšak, Sv. Jurij, Kàpela, Jeruzalem s Cerovcem (roj. krajem Stanka Vraza), Svetinje, Kog, Hum. Na severovzhodu se razprostira rodovitno Mursko polje, na vzhodu, malo južno se beli nad Podravino skalnati Kalnik, na jugu se košatijo Ivanjšičica, ob njej Ravna gora, Donačka gora, Boč, Konjiška gora, nato se razpenja 70 km dolgi greben zelenega Pohorja, pred njim pa široka Drava reže plodno Ptujsko polje, ki ga obrobijo na eni strani lepe, žal gospodarsko odrinjene Haloze, na drugi pa pohlevne, a vseeno vesele Slovenske gorice. Ob lepem vremenu opazimo na zahodu Savinjske alpe, na severu koroške in avstrijske gore, pred njimi pa se vidi Kozjak, po njegovem temenu teče jugoslovansko-avstrijska meja. Ozrem se še po Prleškem Triglavu — Litmerku in pomaham ljubkemu Runču, kjer stoji stara šola in so jo obiskovali vsi moji otroci. V duhu prehodom pot, ki me pelje med goricami, njivami in vratmi, med mehkim bukovim gozdom, kjer stoje mnoga drevesa z neštetiimi vrezanimi znamenji, začetnimi črkami imen, letnicami, srci-spomini na srečna šolska leta ... Vsakikrat, ko jih zagledam, se otožno zgane v mojem srcu in v mislih doživljam še enkrat vse tisto, ko sem mlada mati imela v vsakem razredu šolarčka; dan za dnem so blatili po slabi poti, si v tem gozdu na mahu čistili svoja obuvala in se obenem veseli podpisovali v ta debela. Hudo je bilo v tistih časih po vojni. Moji hčerki Benjaminu in Marija sta imeli obe samo en par visokih čevljev iz kravine, ki so bili kos večnemu runečkemu blatu. Na srečo je imela pouk ena dopoldne, druga popoldne. Prva si je obula visoke čevlje. Ko se je iz šole vračala, je srečala v bližini doma sestrico z nizkimi čevljičkami. Čim sta se srečali, sta takoj zamenjali obutev in tako pametno rešili ta sicer težki problem. Danes, po tridesetih letih, se temu smejimo. Pa ni tako nevažno, ostalo je v spominu. Poslovim se od Lahonščaka in se spustim v skrivnostno dolinico Pekel. Sadna letina je in vse drevje tu po bregu je obloženo s sadjem, da komaj drži. Pred Štuhtčevo hišo, ki vsa žari v soncu in cvetju, zagledam staro mater Tilo, ki pobira jabolka za »gujdeka«. Zelo prijazna ženica je. Uporabim priložnost in jo poprosim, naj mi še enkrat razloži, kako je bilo takrat, ko je pomagala zakopati zvon. Med smehom se najin pogovor konča in že sem pri sosedu. Tudi tu je polno sadja in cvetja. Povsod je videti, da umno gospodarijo. Gospodar Milko Filipič, brat prehitro umrlega drama-

turga Lojzeta Filipiča, je tudi zidarski palir in je bil mnogo po svetu. Spominjam se, kako smo bili nekoč skupaj v toplicah. Bilo je dovolj časa za pisan pogovor. Milko začne razlagati najnovejše dnevne novice o nekih spopadih na daljnem vzhodu. Ker mi je bil kraj neznan, vprašam: »Kje pa je to?« Milko se začudi: »Kaj ti Maks nič ne razloži, jaz pa moji Miciki vse povem. Čim kaj zanimivega najdem v časopisu, rečem ženi, naj prinese atlas, jo povabim, da prisede in družno poiščeva kraj najnovejših dogajanj.« Bila sem res prijetno presenečena in še danes, po 20 letih, se tega rada spominjam. »Pospelam« se po strmini skozi šumo in že sem v Peklu. Tiha dolinica s potočkom. Nekoč je gnal mlin, ki ga danes ni več. Zakaj so temu idiličnemu kraju dali ime Pekel, pa res ne vem: če bi v »pravem« peklu bilo tako kot tukaj, potem se ga res ne bi bilo treba bati. Je pa ta pekel ena izmed štirih znamenitosti tomaževske fare, ki so: v Peklu mlin, na Kostanju zidanica, v Grmu (rojstnem kraju pisatelja Fr. Ks. Meška) vas in v cerkvi Koružnjak (priimek cerkovnika).

Pot se vzpenja in me privede na Koračke preloge, na tomaževsko pokopališče. Mnogo ljubih mi src počiva tukaj, rada se ustavljam med njimi, saj zvestoba in ljubezen segata prek groba. Otožne misli mi budijo tesnobo v prsih, sklonjena počivam in dvoje olajšujočih solz kane na cvetočo gomilo, pod katero počiva moje najdražje.

IZ POPOTNEGA DNEVNIKA

(Zapisi o YU transverzali)

BOŽO JORDAN

Svi putovi su sada otvoreni.
Mrtvaca nema. I život caruje.
V. Nazor: Na Vučevu, junij 1943

Po lanskem dogovoru (PV 1977/43) smo nadaljevali našo pot. Zbralo se nas je nekaj več ali manj, glede na to, da so lansko nekateri letos začeli, drugi pa opustili. Bilo nas je za en avtobus TAM AS 3500, ki je na 2624 km dolgi poti samo dva ovinka ponovil.

21. 7. 1977 Konjic

Zborno mesto in odhod je bil v Žalcu. Mimogrede smo pobrali še Celjane, dva iz Rimskih in Hinkota iz Litije v Zidanem mostu. Tako smo bili od tu dalje vsi skupaj in smo nadaljevali pot prek Zagreba in Okučanov. V Jajcu smo bili malo pred polnočjo. Nato smo zdrveli mimo D. Vakufa, Bugojna, G. Vakufa, Prozora, ob Jablaničkem jezeru do Konjica (486 km, 280 m). Tu smo bili v ranih jutranjih urah. Vodnik nas ni čakal, jo je prej popihal spat, ker smo prišli precej pozneje, kot smo se dogovorili.

22. 7. 1977 Zelena glava—Prenj

Brez vodnika smo se odpeljali po asfaltni cesti, ki se odcepi pri bencinski črpalki desno proti Boračkemu jezeru. Po par kilometrih vožnje — pri bufetu Lupoglav — smo zavili na slabo cesto v dolino potoka Bijele. Cesta drži mimo naselja Bijela, do strelišča (do tu bo cesta asfaltirana, sedaj v gradnji!). Na koncu vasi so nastale težave. Tu se včasih strelja. Domačini že 25 let skrbje za varnost in za prepoved hoje. Dolgo »parlamentarno« pogajanje je prineslo sklep, da se lahko »popnemo gore«, samo vrniti se ne smemo pred četrto uro popoldne. Načrt smo morali spremeniti. Bomo morali na drugo stran. Naj zapišem, da je za nami prišla družina iz Osijeka, ki so jih strelci hoteli zavrniti. Sitnarili so in so jih strelci potem prepeljali z landroverjem čez strelišče (prihranili so skoro uro hoje!). Enako se je zgodilo še nekaterim za nami. Tako smo samo mi pešachi vso pot do kočje Jezerce, na višini 1650 m. Pri strelišču se prično markacije, pot je dobro označena (na razpotju so pred in za njim po dve markaciji skupaj!) in teče po Rakovem lazju. Malo pred kočjo nas je dohitel vodnik. Pot ni bila naporna, čeprav je bila za nami neprespana noč in dolga vožnja (okoli 11 ur). Ob poti je precej flore, zanimivi so bori. Hoje je za štiri ure, od kočje do vrha pa še kakšne dve uri. Na vrhu je priklenjen žig! Vodnik pa je rekel, da ga na vrhu ni. In zato nihče ni nesel s seboj dnevnika!

Od kočē se vidijo posamezni vrhovi, ki imajo izrazite oblike in na marsikaj spominjajo. Na severu je Taraš (1729 m), na vzhodu so značilni Zubci in Osobac (2026 m), na jugu so Kopilice, na zahodu Zelena glava (2123 m) in Otiš (2097 m). Z vrha je dober razgled, ki se nam v vsej svoji lepoti ni pokazal. Vrh se je zavijal v meglo, začelo je deževati. Pot navzdol nas je vodila čez Dole, mimo Crnega polja, Boračke drage v dolino k Boračkemu jezeru. Ta sestop je bil zelo lep in zanimiv, dolg in položen. Pot je dobro označena, tudi razpotja. Ko prideš do gozdne ceste, je pa tega konec, ne pa naporne poti. Ves čas nas je namakal dež. Morda je za trenutek malo pojenjal, je pa proti koncu spet pritisnil. Pri cesti smo začeli rezati ključe, nekatere prav, druge narobe. Kolona se je trgala. Psihična napetost je rastla. Kdo bi vedel kam? Iskali smo in se razkropili. To bi utegnilo postati usodno. K temu sta pripomogla tudi dež in noč. Nekateri smo šli po cesti, le par nas je bilo, prišli do pokopališča na slemenu in tu naleteli na markacije. Vsekakor je bil tudi ta del poti markiran, vendar nas je cesta zapeljala, pa vodnik, ki so mu bile bližnjice znane. Ta sestop po pobočju je bil naporen, strm, moker! Na vso srečo smo vsi našli avtobus, čeprav nekateri že v mraku, pri Boračkem jezeru (402 m). Sreča se nam je nasmehnila, da smo dobili prazno dvorano v šoli, kjer smo prespali noč v spalnih vrečah. Miha, ki je prišel prvi do avtobusa, je poskusil postaviti šotor. Pa je bil moker čez in čez. V tem taboru so nam kuhali čaj. V kuhinji šole, ki je tudi dom počitka, so nam dali še nekaj za pod zob. Tako je bil ta mokri del sestopa s Prenja končan. Trajal je celih 5 ur! (Topografska karta 1 : 50 000, Konjic 3).

23. 7. 1977 Kalinovik—Tjentište

Zapustili smo Boračko jezero in se peljali po cesti proti Konjicu. Kmalu smo bili pri bufetu »Lupoglav«, nedaleč od Konjica. Od tu smo nadaljevali pot čez Ivan sedlo (976 m) in Ilidže, opoldne smo bili v Sarajevu. Nato smo šli proti jugu do Kalinovika, kjer je konec transverzale »Sutjeska«. Za nas pa je bil to začetek, ker smo šli obratno pot. Žig se dobi na postaji milice. Tu je več spominskih obeležij in spomenik narodnemu heroju.

S Kalinovika smo se vračali po isti cesti, se obrnili proti vzhodu in prišli v Fočo. Muzej je zaprt in menda bo še dolgo. Tako naznanja orumeneli listič na vratih. Žal, da si ga nismo mogli ogledati, saj so tu nastali znani »Fočanski propisi«. Od tu smo odšli v dolino Sutjeske, v Tjentište. Težave so bile s prenočevanjem. Tabor je bil zaseden. Svetovali so nam taboriti v Suhu. Posrečilo se nam je dobiti prostor v dolini Suškega potoka pri kmetu v hiši in na seniku. Tako nam ni bilo treba postaviti šotorov v »tem največjem narodnem parku«! (Če bo šla tja kaka večja skupina, naj dobi za to soglasje dežurnega v nacionalnem parku »Sutjeska«, da ne bo nepotrebnih težav!)

Dok vas bude živih,
neka se Ljubin grob brani.
Povelje 10. Junija 1943

24. 7. 1977 Zelen gora

Zjutraj smo nadaljevali pot proti jugu. Najprej smo si ogledali v Suhu še ostanke »partizanskega mostu«. Asfaltna cesta se vzpenja do Čemernega. Tu se odcepi desno (zahodno) k Borilačkemu jezeru (22 km). Drži po slemenu, po vrhu planote, kjer se pasejo ogromne črede ovac. Vije se proti severu na višini okoli 1100 m, prek Lukovice, pod Pušino (1460 m), Držirepom (1410 m), zahodno pod njim so izvirji Neretve, pod Gredljem (1227 m), Kljuncem (1332 m), Oglavci, nato gre na Bubino plano do Previja (1384 m). S te poti se vidita Vranjača (1867 m) in Mujas (1892 m). Dalje še mimo planine Bloštura, pod Borovnim brdom (1835 m) do Borilačkov jezera oziroma lovske kočē, malce nad njim.

Jezero obdajajo vrhovi Stog (1821 m), Leljan (1765 m), Orlovac (1956 m) in na vzhodu Orlovača (1960 m). Čudovita je ta Zelen gora. Pokrajina in sonce sta pripomogla k dobremu razpoloženju, vse se je hotelo oddolžiti za prejšnjo močo. Kolona se je počasi vzpenjala proti vzhodu med Orlovačo in Kozjimi stranmi (2014 m). Spustili smo se do Ljubinega groba. Tu je padlo 27 borcev od 40. Branili so preboj naših enot z ranjenci. Potem smo prišli do enkratnega pastirskega naselja Lučke kolibe (tudi tu je 23 bogomilskih grobov — stečki). Pastirski stani — katuni so svojevrstni kot na naši Veliki planini. Na severu je V. Košuta (1871 m), na vzhodu Treskavac (1805 m) in Jelovac (1645 m). Na jugozahodu se dviga Planik (1795 m). Po njem se je podila čreda ovac. Markirana pot drži mimo planin Presedla in Bukovišta in se po bukovem gozdu spušča na gozdno cesto do Hrčavke. Tu so gozdarske bajte. Včasih je po dolini Hrčavke drdrala ozkotirna železnica, danes jo nadomeščajo dobre gozdne ceste. Ena drži pod Milinklado (1001 m) in dalje mimo kraja, kjer je padel narodni heroj Sava Kovačević, 50 minut hoda nad spomenikom v Tjentištu. Tu smo si ogledali muzej in spomenik. Veličastno je, vredno ogleda. Pozno popoldne smo se odpeljali dalje proti vzhodu.

Dobra gozdna cesta (sedaj jo širi mladinska brigada) pelje na Dragoš sedlo do planine Mrkalj klade, kjer je grob Nurije Pozderca (podpredsednik AVNOJ), lovska kočica in voda. Pot nas je vodila dalje do planine Suva gora. Malo dalje je naselje Vučevo. Peta sovražna ofenziva je tu dala inspiracijo za Nazorjevo pesnitev Vučevo. Malo pred Suvo goro je na sedlu Lokve odcep alpinistične poti na Maglič. Tu smo prenočili v gozdarski bajti (top. karta Gacko 1, 2).

25. 7. 1977 Maglič

Zjutraj je večina odšla na Maglič po alpinistični poti, po Milanovi stezi. Pot je dobra in zavarovana za okoli 3 ure hoda. Vrh je bil ta dan v soncu. Žiga ni. Spustili so se v dolino proti jugu čez Carev do (izvir) in nato mimo katuna Stubice in Police v Mratinje. Tu se prične transverzala Sutjeske. Pot je bila dolga, spodnji del slabo markiran, tako da smo police komaj našli. V Mratinju je opuščeno delavsko naselje iz časov, ko so tu gradili veliko zajezitev na reki Pivi.

Manjši del skupine je šel na Hadića ravan do planinske kočice. Pri zadnjem katunu smo zvedeli, povsem naključno, da je tu žig za vrh Magliča. Bil je res trikotni žig, za transverzalnega pa nihče ne ve nič. Tudi na vrhu ga ni. Naši Ljubljančani so tam lovili metulje. Od tu smo se vrnili na Mrkalj klade, kjer smo dobili vodiča za strogi rezervat nacionalnega parka, za pragozd Peručica, ki je največji v Evropi (1234 ha), med Magličem, Dragoš sedlom, Prijevorem in Snježnico. V tem pragozdu najdemo od najnižjih (750 m) do najvišjih leg (1600 m) naslednje gozdne združbe: gozd črne in bele jelše, hrastov gozd (kitnjak), gozd navadnega gabra, gorski bukov gozd, bukov gozd, jelov in smrekov, gozd črnega gabra in črnega bora, predalpski bukov gozd in rušje. Mimogrede: pri potoku je lapuh visok 1,35 m, premer dreves nad 1 m.

Posebne zanimivosti so tu: trepetlika (*Populus tremula*), rdeči bor (*pinus silvestris*), smrdljivi brin (*Juniperus sabina*) in daleč znana debela smreka (*Picea excelsa*). Bogato je živalstvo: medved, divja koza, srnjad, divji prašiči, kuna zlatica in belica, divja mačka, lisice in drugo; divji petelin, sivi orel, planinski orel, sivi sokol, črnorepi kos, skalni jereb, lešnikar in drugi.

Tod gre transverzala Sutjeske. Vodnik, ki je istočasno tudi lovski čuvaj, nas je vodil po njem (s puško). Dejal je, da spušča v park samo skupine planincev. Pot po pragozdu je dobro markirana in zanimiva, da jo zlahka zmoreš brez vodnika (obvezna je družba treh, mlajši od 18 let ne dobe vodiča). Težje je priti do slapa Skakavac (visok 75 m), tja pot ni markirana. Lep pogled nanj je z »vidikovca« blizu kočice. Tu je povirje reke Peručice. Pri drugem potoku se prečka KT. Skrita je tako, da je vodnik ni našel, po sreči smo jo našli mi. Tu se pot pričinja vzpenjati na Prijevor in se potem spusti v dolino Suškega potoka oziroma Sutjeske.

Vrnili smo se v Tjentište. Od tu smo nadaljevali vožnjo proti Foči. V Deđevu smo zavili ob Drini navzgor, dalje ob Pivki, kjer je nova cesta. Ima številne predore (22 na 2 km!) in gre mimo nove hidroelektrarne v Mratinje. Tudi oni z Magliča so prišli takrat dol. Vrnili smo se nazaj po jezu, ki je obenem most, šli smo na desno stran Pive, dalje čez Plužine, mimo znanega Pivskega samostana (izvir Pive) in Seljanov v Miljkovac. Tu je brezov gozd D. Brezna. Čez prelaz Javor (1331 m), Jasenov, Vidoravan in Gornje pole smo prišli v Nikšić. Tu smo se ob nikšićki železarni obrnili na vzhod, po zverženi cesti in ostrih serpentinah pod Cuklinom (1163 m) prišli v Šavnik, čez Previš, D. Slatino, D. in G. Bukovico, Pašino vodo v Žabljak. Tu smo pozno ponoči postavili tabor pri hotelu (top. karta Gacko 2).

26. 7. 1977 Bobotov kuk—Durmitor

Zgodaj smo se odpeljali do Črnega jezera. Od tu smo šli po dobro označeni poti čez Indine dole do Valovitega dola, kjer je novo razpotje. Obe poti prideta skupaj blizu Ledene pečine, razdalje je za 15 minut. Ledena pečina je jama z ledenimi kapniki, na višini 2085 m. Če prideš zgodaj, ko posije sonce, je tu čudovita igra svetlobe. Na snežišču malo pod pečino smo srečali šest mladih planincev iz Kopa, Tacna in Mojstrane, pet deklet in enega fanta, ki so se s hroščem in katro vozili tod okoli. Ko smo se vračali, smo na Lovicah dobili mleko. Pastir ima 30 ovac, žena pa jih hodi mlest vsak dan iz Zaljaka (1 ura). Pastir je povedal, da so tu uporabili neki Slovenci, lovili metulje in še kaj. Morda so bili oni izpod Magliča ali pa drugi? Povedal je tudi, da je Ledena pečina novejšo ime za Čirovo pečino (baje se je tam ponesrečil neki Čiro). Naš Nandi je že drugič osvajač vrh Bobotovega kuka in nam je bil dober vodnik.

Na katunu smo hoteli kupiti sir. Bil je zelo drag in zelo slab. Tone je pripomnil, da je ta že »turistično« pokvarjen.

Prenočevali smo v Žabljaku (top. k. Žabljak 3, 4).

21. 7. 1977 Vasojevića kom

Ponoči nas je namočilo. Ko je proti jutru malce prenehalo, smo spravili šotore in nadaljevali pot proti Ivangradu. Ob štirih zjutraj smo že bili pri znanem mostu čez Taro. Močno je deževalo. Poiskali smo planinsko društvo in so nam svetovali, da si ogledamo še njihov muzej pri cerkvi Đurđevi stubovi. Od tod smo se odpeljali čez Trepčo v Andrijevico. Tu smo pustili dnevnike, ker je žig v trgovini, se vrnili do križišča v Prisoji in čez Kralje in Gnil potok prišli na Trešnjevik. Tu stoji na prelazu planinski dom, vsaj tako so povedali, ugotoviti se pa tega ne da. Cesta s prelaza se spusti v Kolašin. Od tu smo šli prek Štavne. Vzpon na vrh je slabo označen (minij, »strelice«). Prvi pastir je vzpon odsvetoval, malo naprej drugi pa je dajal korajžo. No, tudi Vasojevića kom nam je ostal v lepem spominu.

Proti večeru smo se vrnili v Andrijevico po dnevnike. Pot nas je vodila dalje čez Ulotin do Murima, kjer smo prekoračili reko Lim, se čez Veliko dvignili na gorski prelaz Čakor (1894 m) v dolino Pečke bistrice, v Rugovsko klisuro in Peč. Tu smo poiskali društvene prostore PD Đakovica. Preskrbeli so nam prenočišče v domu počitniške zveze »Karagač«, kjer smo spali dve noči (t. karta Kolašin 2, 4).

28. 7. 1977 Deravica

Zgodaj smo se odpeljali na jug do Dečanov. Odšli smo na dolgo pot po slemenu med Dečansko na severu in Ločansko bistrico na jugu. Markacije so bile ravnokar obnovljene. Precej visoko nas je prehitel TAM brez tablice, na vratih z nalepko laškega piva. No, prileglo bi se, sicer pa je vode dovolj, saj je še pod kočo na Pločicah (2030 m) dober potoček. Pot se vleče. Od koče do vrha je še dve uri hoje. Malo pred kočo je večje pastirsko naselje. Kar dva ducata otročaje v nas je opazovalo. Tudi pri koči se jih ni manjkalo z drugega katuna. Delili smo jim bonbone in čokolado. Spodnji so bili nazaj grede že vsiljivi, toda še zdaleč ne tako kot oni tam ob poti na Toubkal v Afriki.

Po vrnitvi smo si ogledali tudi samostan Visoko Dečani. V društvenih prostorih smo si odtisnili žige in kupili zemljevide (Prokletije — planinarska karta, 1966, 1 : 75 000) in značko (t. karte Peč 4).

29. 7. 1977 Kopaonik

Zjutraj smo zapustili Peč, se peljali po Kosovem polju in si ogledali spomenik kosovski bitki. Pot nas je vodila ob reki Ibar mimo Rudnice, kjer je slabši odcep za Kopaonik (18 km), dalje prek Baške, Baljevca in kmalu za njim prek Ibra v dolino reke Jošanice do Jošaničke banje. Tu se odcepi nova asfaltna cesta na vrh Kopaonika, po grebenu jo še asfaltirajo in grade druge objekte. V hotelu se dobi značka, žig pa na spodnji postaji žičnice. Na Paničevem vrhu je spomenik. Tod bo velik rekreacijski center. Splačalo bi se ostati kak dan. Pot smo nadaljevali po ozki strmi cesti na Brus. Te ceste je samo 14 km, do Radomanovega; dalje čez Vlajkovce in Gruševce do Brusa je asfalt (32 km). Od tu gre dalje cesta ob reki Rasini na Razbojno, ob Blatašnici v Blace, čez Belojin, Gubetinsko in Čukovačko polje v Prokuplje, čez in ob Južni Moravi v Niš, mimo znane čele-kule v kamp »Mediana«. Tja so nas odpeljali niški planinci. Ti so povedali, da so bili prejšnji teden na Raduhi in so imeli težave z žigom. Bajne ne vedo, kje je? V dnevniku res ne piše, kje je, na vrhu je nekoč bil. Za YU je na Grohatu, morda bo kdaj tudi na novi koči na Luki (top. karta Novi Pazar 2).

30. 7. 1977 Trem—Suva planina

Z Niša smo šli mimo Niške banje in Jelašnice do G. Studene (vsako uro avtobus iz Niša). V poldrugi uri smo bili na planinski koči »Bojanine vode«. Malo nad domom stoji na G. Jelovarju razgledni stolp. Pot na vrh Trema je dolga, pa ne prehuda.

Sredi poldneva smo se vrnili, zapustili Niš, se mimo Beograda, Rume in Iriškega venca pozno ponoči pripeljali na Fruško goro, pod vrh Crvenega Čota. Prespali smo kar v gozdu, saj je bila noč topla (top. karta Niš 4).

31. 7. Crveni čot

Vstali smo mnogo prezgodaj, zakaj na vrhu (539 m) se dobi žig šele po sedmi uri, v Osvlju (za YU) pa ne dosti prej. Tu se je končala naša planinska pot. Čakala nas je še dolga vožnja mimo Iloka, Vukovara, Osijeka, Đakova, Zagreba in Krškega do Žalca.

Na avto cesti je bila nezgoda, da se je nabrala kar 8 km dolga kolona. Avtomobili so stali po dva ali celo trije vzporedno, tako da je bil naš vozni pas zelo ozek. Do ponesrečenja bi lahko prišel le helikopter!

Obiskali smo precej vrhov naše YU transverzale, spoznali smo del naše domovine, naše ljudi. Videli marsikaj zanimivega in poučnega, navezali smo stike s planinskimi delavci v teh krajih in še marsikaj. Bili smo iz različnih društev, spoznali smo se, navezali drug na drugega, bili smo kot ena družina. Tak planinski izlet res pripomore k pravemu zblizanju ljudi. Kako pozitivno je vplival na povezanost prvi deževni dan! Kako disciplinirano smo odhajali spat, si kuhali in pospravljali za odhod! Tudi to so stvari, ki se jih človek privadi na taki poti. Naj zapišem, da so bili med nam tudi taki, ki so bili na Mont Blancu, Velikem zvonarju, Toubkalu in še kje. Nikomur ni bilo žal ne dopusta ne denarja za to spoznavanje domovine, ki jo res premalo poznamo. Bile so tudi napake in slabosti. Ob njih smo se nekaj naučili za nadaljnje delo, tudi za vzgojo planinskih vodnikov na takih množičnih izletih nam bo to prišlo prav. Naslednje leto računamo z letalskim prevozom v Makedonijo, da pridemo še na zadnja dva vrhova te poti.

E-6 YU JE POGNALA KORENINE

Ing. MARKO KMECL

Planinska zveza Slovenije je leta 1975, ko je odprla popularno E-6 (evropska pešpot Milana Ciglarja E-6 YU) razširila svojo zbirko slovenskih planinskih transverzal še za eno, ki ima široke ambicije ne samo pri zadovoljevanju športnih in estetskih hotenj posameznikov in društev, ampak tudi pri vključevanju planinstva v zelo aktualno problematiko varovanja okolja in smiselne izrabe slovenskega naravnega prostora. Da bi lahko ta cilj dosegla, je zgrajena in organizirana tako, da je dostopna in privlačna za vse starostne strukture, od cicibanov do upokojencev. Lahko torej rečemo, da ima E-6 YU široko vzgojno, izobraževalno in estetsko zasnovo, ki so ji podrejene organizacija, oprema in propaganda.

E-6 YU zato, ker je sestavni del številnih (6) poti, ki prečijo Evropo po dolgem in počez. Sama ideja teh poti ima pravzaprav politično spočetje in je zelo podobna helsinškemu dogovorom, čeprav ustanavljanje in razvoj teh poti ni imelo nobene neposredne vzpodbude v tem političnem dogodku in je samo mednarodni del zelo popularnega gibanja v naravi — popotništva, ki je zlasti v srednji in severni Evropi, kjer nimajo planin, zelo popularno in široko razvito.

Vse evropske države, čez katere tečejo te poti, so članice evropske popotniške zveze. Resnici na ljubo je treba povedati, da ta zveza še nima mednarodne pravne veljave in tudi še ni primerne mednarodne organizacijske oblike. Članica te zveze je tudi Planinska zveza Slovenije, ki je skupaj z nekaterimi članicami, zlasti nordijskimi, na zadnji skupščini v Altoni v ZRN odigrala pomembno vlogo v nadaljni organizacijski in strokovni izpopolnitvi evropske popotniške zveze.

Naš del evropske pešpoti E-6 YU je sestavni del poti, ki se začena na Severnem morju in konča na Jadranu. Cela je dolga 2300 km, slovenski odsek pa je dolg 280 km. V naš državo vstopi na Radeljskem prelazu nad Radljami in teče prek najlepših sredogorskih predelov naše ožje domovine. Giblje se med 400 in 1700 m nadmorske višine, vendar pretežno v višinah med 700 in 1000 m.

Celotno trasiranje, opremljanje, organizacijo in propagando so prevzeli slovenski gozdarji. Ti jo tudi vzdržujejo in dodatno opremljajo. Priznati je treba, da so jo s srečno roko in z velikim estetskim in organizacijskim poslušom speljali po čudovitih gozdovih, obronkih, goličavah in poljanah, kjer je v vseh letnih časih kaj videti. Pot je dovršeno označena. Številni kažipoti na slikovitih rogovilah popestrujejo čudovito krajino. Srečanja z elementarnim gospodarjenjem slovenske zemlje, v njegovih najstarejših proizvodnih okoliščinah, kakor tudi na sodobnih preusmerjenih kmetijah, z našim kmetom, so nepozabna. Številni kulturni in zgodovinski spomeniki ter pričevanja prebivalcev, ki jih srečujemo na poti, razodevajo mnoge zanimivosti in podrobnosti iz naše kulturne in revolucionarne zgodovine, o katerih doslej nismo slišali.

Številne postojanke na kmetijah, značilnih slovenskih krčmah in drugod, spoznavajo popotnika s slovenskim kmetom, delavcem — klenim in šegavim. Na 26 takšnih postojankah je vzorno urejena evidenca popotnikov. Popotna knjižica z opisom poti, s situacijskim načrtom in vzdolžnim profilom poti daje popotniku najpotrebnejše topografske podatke, hkrati pa ga vzpodbuja in navdušuje v samoiniciativni terenski iznajdljivosti. Žigi, nalepke in značke na postojankah motivacijsko vplivajo na razpoloženje in odločitve popotnikov. Lep funkcionalen prospekt v barvah in v treh jezikih, ki ga je sestavil še pokojni Milan Ciglar, je lepa propaganda za lepote in vzgojni pomen te poti. Zlata značka, ki jo popotniku izročijo na koncu poti v Kastavu nad Reko oziroma v Radijah po posebnem ceremonialu, tako ni le priznanje za dolgo rajžo, temveč tudi priznanje za znanje in odnos, ki ga je popotnik pridobil in pokazal do vrednot naše družbene in krajske uredenosti.

Vodnik, ki bo izšel v letu 1978, bo tiskan na 200 straneh. V njem bo popotnik našel opisane številne zanimivosti, ki jih bo srečeval na poti ali pa jih bo gledal le od daleč. Mimo funkcionalnih podatkov kot o prometnih zvezah do posameznih postojank in drugih bo v vodniku vrsta turističnih, kulturnih, socialnih in zgodovinskih podatkov, ki bodo pomagali popotniku še bolj spoznati ljudi in kraje, ki jih bo srečal. Opremljen bo s številnimi skicami, specialkami in barvnimi ter črno-belimi fotografijami. Gozdarji računajo, da bo to eden najpopolnejših vodnikov ne samo pri nas, temveč v Evropi sploh.

Vse to pripravlja in vodi odbor E-6 poti, ki je sestavljen iz skupine zanesenjakov — gozdarjev. Čeprav gozdarji radi delajo pa vendar okoliščine terjajo, da bo treba poti in odboru čimpreje opredeliti pravni in samoupravni status v okviru Planinske zveze Slovenije.

V letu 1976 je v celoti prehodilo pot 116 popotnikov: 96 Jugoslovanov, 19 Avstrijcev in 1 Nемец. Ves čas, že od prvih potovanj dalje, pošiljajo popotniki odboru pešpoti ustne in pismene pripombe ter mnenja o poti. Večina hvali izpeljavo poti in lepote predelov, skozi katere drži, njih pestrost pa gostoljubnost prebivalstva in dobro označenost. Pripombe objavlja odbor v svojem biltenu, ki izhaja občasno. V slovenskem in hrvaškem revialnem ter dnevnem tisku je bilo o poti objavljenih več zapisov in reportaž. O poti pa so pisali tudi avstrijski planinci (Grabmayer v Weststeierische Volkszeitung). Celotno pot je na diapozitive posnel pokojni Milan Ciglar, ki je imel tudi več predavanj po Sloveniji in na Hrvaškem. V teku pa je izdelava kratkega filma o poti in njenih popotnikih.

Ker za naštevaje številnih mnenj zlasti pohval pa tudi kritičnih pripomb popotnikov, novinarjev in drugih zares ni prostora, sem izbral oglas iz Dela, dne 23. 4. 1977, ki lahko organizatorjem in planinski organizaciji posreduje pravi odmev.

Zakonski par 43-49 želi na pot E-6 YU z družbo zakoncev. Odhod okoli 10. junija iz Radelj. Ponudbe pod oznako »Postojna E-6 YU«.

Veliko takšnih oglasov pomeni veliko novih znanstev, veliko novih prijateljev, željo po medsebojnem spoznavanju in spoznavanju lepote naše Slovenije. Pomeni, da je pot dosegla svoj pravi smisel in tudi odziv.

24. AVGUSTA 1924 – ČRN IN OBENEM SVETEL DAN ZA SLOVENSKO ALPINISTIKO

STANE HUDNIK

Ko je 24. avgusta 1924, pred 54 leti, jutranja zarja objela vrhove Julijcev in je sonce že obsijalo sivo glavo očaka Triglava, sta pri vstopu v severno triglavsko steno stali dve skupini, namenjeni, da pomerita svoje mlade moči v tekmi z naravo. Bila je šesta ura zjutraj, ko je vstopila skupina Prevec, Skok. Hudnik in Nevina Rebek-Prevec v slovensko smer trigl. severne stene in skupina Vladimir Topolovec in Lojze de Reggi v tako imenovano nemško smer sev. trigl. stene. V prvi skupini je bila prvič v zgodovini slovenskega alpinizma prva Slovenka, ki se je podala na plezalno turo v družbi svojih tovarišev.

V drugi skupini sta bila dva naša prijatelja, Vladimir Topolovec in Lojze de Reggi, mladeniča idealista, študenta ljubljanske univerze, ki sta bila po svojih alpinističnih sposobnostih enakovredna dr. Klementu Jugu. Spoznala sta se dan prej v vlak, ki ju je peljal v Mojstrano. Vladimir Topolovec je bil namenjen k odkritju spominske plošče

za Antejem Lenarčičem, ki se je v istem letu spomladi, zadet od kamenja, smrtno ponesrečil v naši družbi pod Vrbanovo Špico. Mimogrede pa se je Vladimir Topolovec na povabilo Lojzeta de Reggija odločil preplezati severno triglavsko steno in preko Staničeve kočice oditi k odkritju spominske plošče. Toda vreme alpinistom ni bilo naklonjeno.

Po vstopu v steno sta si Lojze de Reggi in Vladimir Topolovec po nekaj razstežajih na prikladnem mestu sezula čevlje. Lojze de Reggi si je obul copate, Vladimir Topolovec pa je ostal bos in tudi bos preplezal celo steno, pri tem zgornji del stene v dežju in snegu. To je bil in bo ostal enkraten podvig v slovenski alpinistiki. Vladimir Topolovec je bil človek jeklene volje in samozatajevanja, saj je leto popreje v naši družbi plezal severno steno Planjave tudi brez plezalk. Tedaj je imel stopala povita samo z žakljevino. Vedeti moramo, da je bila to generacija, ki je živela v zelo težkih gmotnih razmerah. Bila sta brez vrvi, plezanje jima je šlo izvrstno izpod rok in bila sta ponosna, da sta prva plezala brez vrvi severno steno. Do Lassove vrvi sta rabila komaj 4 ure in mislila sta, da bosta napravila slovenski rekord. Prva skupina, ki je plezala slovensko smer, se je stalno s klicanjem pozdravljala z obema plezalcema in to še posebno potem, ko je še dopoldne vso steno zakrila megla in je začelo najprej deževati in nato snežiti.

V tem vremenskem preobratu so naenkrat na naše klice zamrli vsi odgovori. Tedaj nas je obšla zla slutnja. Ko sta Vladimir Topolovec in Lojze de Reggi prišla do izpostavljenega mesta, ki se nahaja samo ca. 150 m pod Kugyjevo polico, torej pred izstopom iz stene, je bosemu Topolovcu zdrsnilo in nemočen je začel padati v prepad 800 m globoko v Črni graben sredi severne triglavske stene. Stena je postala Vladimirju Topolovcu večna in veličastna grobnica. Tu počiva že 54 let in Triglav sam mu je nagrobni spomenik. Skupina Prevec, Skok, Hudnik, Rebec, ki je kmalu za tem izstopila v snegu po žlebu, ki se danes imenuje Prevcjev izstop, na ledenik, je takoj opazila v snegu, da so držale k Staničevi koči samo ene stopinje. Po snidenju v Staničevi koči je Lojze de Reggi popolnoma obupan potrdil našo zlo slutnjo in po krajšem počitku odšel skupno z nami po Tominškovi poti v dolino. Vse navzoče je smrt Vladimirja Topolovca globoko pretresla, saj smo se zavedali, da smo izgubili odličnega alpinista, tovariša in človeka, ki je obetal vrhunske alpinistične dosežke. Ironija usode je hotela, da se je njegov tovariš Lojze de Reggi dve leti kasneje, 7. 11. 1926, smrtno ponesrečil pri plezanju na Turncu pod Grmado pri Šmarni gori, potem ko je v letni sezoni 1926 kar štirikrat preplezal severno triglavsko steno. Pri plezanju na Turncu se mu je odtrgala skala in odšel je v večno domovanje. Saj je po nesreči Vladimirja Topolovca vedno govoril: Kdaj pridem jaz za njim? Leto 1924, nedelja 24. avgusta, je bil črn dan za slovensko alpinistiko in obenem pomemben tudi zato, ker je prvič v zgodovini slovenske alpinistike vstopila v steno tudi ženska generacija. Dve leti kasneje sta že nastopili Mira Marko Debelakova in Pavla Jesihova, dve vrhunski slovenski alpinistki.

MOJA SREČANJA S STRELO V GORAH

JANEZ JERAM

Ko sem čakal na avtobus, sva s prijateljem delila streho dežnika, sicer bi bil v nekaj minutah popolnoma premočen. Sam sem bil seveda brez dežnika, saj sem bil namenjen na Triglav.

Močno je deževalo vso noč in vremenoslovci so napovedali, da se bo proti popoldnevu zjasnilo. Takrat bom nekje v Trenti, sem si mislil, drugi dan zjutraj bom imel razgled z vrha Triglava.

Nevihta se je vsebolj srdila. Ko sem se peljal skozi Tolmin in Bovec je treskalo, da je odmevalo od gora.

Ko sem v Trenti izstopil iz avtobusa, se je vreme nekoliko umirilo. Ob čaju v Zlatorogu so me tolažili, da se bo kmalu zvedrilo. Ob poti proti Zadnjici sem vedril pri pastirjih. Ob rahlem dežju sem se napolil naprej. Bil sem nekje na sredi poti proti Doliču, ko sem nekje daleč slišal grmenje. Vsebolj se je bližalo. Pohitel sem naprej, ker sem se spomnil na previs, kjer bom vedril. Komaj sem se usedel, se je nevihta zopet razbesnela z vso močjo. Svetilo in treskalo je vseokrog. Sedel sem mirno pod skalo, voda je tekla čeznjo in mi močila konice čevljev. Nevihta je trajala kakšno uro, vendar

take še nisem doživel. Kljub temu me ni bilo strah. Da pa bom bolj prepričljiv, se moram vrniti v čas nekoliko nazaj, ko sem bil še doma v hribih.

Ko sem bil še otrok, smo ob košnji v senožeti vedrili pod smrekami. Strela je udarila v smreko, kjer so vedrili mlad fant in nekaj starejših mož. Fant je bil na mestu mrtev, druge pa je strela le omamila. To mi je ostalo v spominu, da poslej nisem nikdar več vedril pod drevesom. Več let pozneje sem se s strela srečal še bliže.

Pri gradnji ceste me je nevihta zalotila visoko v hribu. Od tu so bile speljane tračnice v dolino, po katerih smo vozili z vozički gradbeni material. Usedel sem se na tak voziček in se odpeljal v dolino. Toda zbudil sem se zraven prevrnjenega vozička kakšne dve uri kasneje, nekje na sredi poti. Bil sem popolnoma premočen od dežja in v glavi se mi je vrtelo.

Drugi dan smo razrešili uganko. Strela je udarila v tračnice na vrh hriba in jih tudi precej zvila ter vrgla voziček z menoj vred nekaj metrov iz tračnic.

Neštetokrat sem hodil ponoči v nevihti in bliski so mi svetili, da nisem zgrešil poti. Tako sem dvakrat videl strela, ki je švignila iz oblakov in nedaleč zažgala poslopje. Toda vrnimo se nazaj na Dolič, kjer sem se odtešal in nadaljeval pot proti Planiki, deževalo je namreč le po malem. Zjutraj pa bi bil rad zgodaj na Triglavu. Nekje sredi poti med Doličem in Planiko se je zopet razbesnela nevihta. Tu ni bilo mogoče dobiti nikakega kritja. Pihal je močan veter, da sem komaj obdržal pelerino, kaj šele, da bi me ščitila pred dežjem.

Popolnoma premočen sem prispel v Planiko, kjer sem čez noč posušil obleko. Zjutraj pa sem na vrhu Triglava videl le toliko daleč, kolikor sem stegnil roko.

Ko sem se vračal v dolino čez Uskovnico, se je megla razpodila in Triglav je zažarel v soncu. Čeprav nisem imel razgleda z vrh Triglava, sem bil s turo zadovoljen. Triglav sem obiskal že večkrat v lepem, zato sem užival, ko sem ga doživel tudi v takem vremenu. Bilo pa je to tudi posebno doživetje! Kot nisem nikoli več vedril pod smreko, tako tudi v hribe nisem nikdar več odhajal v nevihti. Še posebno ne potem, ko je naslednje leto strela na Triglavu ubila mlade ljudi.

BREZ POMOTE, TRIJE »S« SO

Ing. BOŽO JORDAN

Včasih je pa le dobro, da so krožne poti, tudi krajše. Take za en sam dan ali za vikend. Morda pa le kdo gre? Bližali so se prazniki, dan republike. Povabilo, da se preživi vsaj en dan v gorah, je prišlo. Kam, na krožno »S« pot, ki je najbližja.

Zbor je bil zgodaj zjutraj. Dan je treba loviti ob rojstvu. »Izkušen planinec se drži pravila: Bolje vstati ob treh zjutraj in v temi hoditi spočit brez luči (tu jih je imel avtobus!), kot pa zvečer utrujen po celodnevni naporih z lučjo« (PŠ, str. 69). Prav zato smo čakali zamudnike kar dobrih dvajset minut. Pa še zaman. Odpeljali smo se proti cilju in ob poti pobrali tudi tiste, ki so čakali in ne zaspali. Morda so tudi odšli, ker nas predolgo ni bilo, saj vreme ni bilo kaj prida. Pripeljali smo se na izhodišče. Začeti je bilo treba. Začelo se snežiti. Samo, da ne dežuje, je nekdo pripomnil. In začeli smo »S« pot.

Prvo točko smo z lahkoto opravili. Pomagala je tehnika. Predno smo prišli do nje, smo zapeljali napačno. Nič hudega, saj tu se bomo pozno popoldne vrnili. Tako bi naj vedeli, kje se dobimo, če se kdo zgubi!

Vrnili smo se. Odpeljali se po drugi dolini, Rudarski dragi, mimo tovarne, poslovnega partnerja! Bajе smo našli izhodišče! Saj piše v vodniku, da ga je našlo preko 1000 planincev iz vse domovine! Trije so se tega celo spomnili kot udeleženci ob 100-letnici prvega izleta!

Po dolgem počitku, kot se spodobi v mali »gostioni«, kjer so »bliskovito« (beri: pol ure) postregli s čajem, smo se le odpravili do izhodišča. Pa ni bilo dobro. V slabem vremenu je treba izbrati krajše dostope in dobro markirane. Zato nismo odšli iz Braslovja, kjer je najbližje, temveč prej. Kraj spominja malo na Braslovče, od koder tudi drži dobro markiran dostop mimo Žovneka na »S« pot. Kmalu od ceste ni bilo več gazi, ne sledi, ne hiš. Spodaj so skoro pri vsaki hiši klali. Vdeli smo prav in prišli na drugo točko. Pa ne več tako skupaj kot na prvo! Dom je bil odprt. Dobro uro in pol hoda, nam je pa le dal novi sneg, ki je naletaval.

Hitro naprej, saj sosed je blizu, pa še navzdol po vrhu. Tudi ta je imel le 621 m. Od tu je dobrih sto metrov do razpotja pred Ptičjim vrhom. Levo v dolino po stezi, malo po dobrem kolovozu in levo z njega do tretje točke (535 m). Lep dom stoji tu. Lepa smučišča. Saj so na tem kraju že leta 1933 postavili zagrebški smučarji kočo. Pa brez žičnic. Običajno žigovanje, morda tudi šilce!

No, zopet malo po pristopu, samo do steze, pa raje dalje po dobrem kolovozu. Ta teče po gozdu, mimo zajetja vode za prejšnji dom. Dežurni nam je povedal, da vodo »crpe gore«, smo na pravi poti. Dosegli smo cesto pri križu, ki pride iz Smerovišča, se dvigne in pride do sv. Jane. Blago smo se spuščali in tudi blago dvignili ob potoku Klakočevcu do najstarejšega planinskega objekta v tem predelu (395 m). Leta 1935 so tu zgradili lep »zdenac«, nekaj takega, kot je SPD napravilo pri Gosposdični, leta 1931, zraven pa še bazen, ki se pa že tedaj ni obnesel. Samo dobre četrte ure nad domom je razvalina Lipovca (589 m), ki že od leta 1616 propada kot prva točka (495 m).

Bil je čas za kosilo. Z juho smo bili hitro postreženi. Čakala nas je še dolga pot! Prav zato smo ubrali daljšo, čez livade. Res, zakaj ne bi šli mimo izvira, dalje po gozdu, kjer je bil vzpon blag, po livadah z belim pokivalom, ki ga je nekdaj pred nami gazil. Čudovita je ta pokrajina, kot naše Dobrovlje ali Menina. Pa ogledali smo si še pot, po kateri bomo morali spet na naslednjo točko. Kdo bi pa šel preko Velikih vrat (570 m), če je do njih strmo. Bolje je čez »Lojzov prehod«, mimo »Lojzovega kamna« in relejne postaje do doma, ki nosi ime XIII. proletarske brigade na Žitnici. To je bil najvišji del naše poti. Glavne planinske vrednosti tega predela so mozaiki krasnih gozdov in livad po njenem temenu, razgledni stolp in planinski dom. S stolpa (870 m) se pod smernim kotom 310° vidi Grintovec, oddaljen 100 km in za 50 km več pri 298° pa naš očiak Triglav. S »kontra azimutom« se najde ta razglednik! Ta 12 m visoki razglednik stoji tu zaradi razvoja televizije. Leta 1960 so ga morali umakniti s Slemena. Pod njim pa raste svišč, ker je vsa planota znana po bogati flori.

Žig in dalje. Razgleda ni. Snežilo tudi ni več. Prvi del smo poznali. Tam na A — drogu je bil napis za našo zadnjo točko. Gazi ni bilo več. Sled kolovoza je ostala in nam vtila upanje, da smo na pravi poti. Gazili smo do kolena. Pot je bila zametena, lepi so bili zastrugi in »opasti«. Časa ni bilo na pretek. Zagledali smo vas, videli smo tudi zvonik. Do tja; in potem? Malo pred vasjo so se spopadli markacisti, gozd markacij, prej pa nobene! V vasi je razpotje! Prej smo videli na stari bukvi le obledeli KT. Složno gresta tu dve poti. Kako se ugotovi ime naselja, ni nihče izmed nas vedel. Pri nas imaš navadno na hišni številki še ime. Tu tega ni. Verjetno zaradi cenenosti tablic. Povedali so nam prijazni domačini, da je to Draganoš, ki je najvišja vas v tem hribovju (747 m). Junaško v naslednjo vas Jarušje, tu desno nad vasjo proti zadnjemu cilju. Znočilo se je. Na sedlu v zavoju so nas markacije povedle v gozd. Ob kraju smo jih zgubili. Imeli smo preveč svetilk in čukov. Zaradi varnosti in dobrega poznavanja terena smo se vrnili na cesto in po njej šli okoli v vas. Sprejela nas je v polni temi. Zanimiva je, ker je tu okoli petdeset družin ikavcev. To so potomci priseljencev iz Bosne, ki so se umaknili pred Turki. Malo nad vasjo stoji župna cerkev sv. Duha (678 m), dobre četrte ure nad njo pa je vrh Noršičke Plješivice (730 m) (razlikuj od Plešivice, 780 m, v vzhodnem delu hribovja, ta ima razglednik višine 5 m, postavljen ob 80-letnici HPD). In tu je nastal težak bojni posvet. Treba bi se bilo vrniti do Draganoša in preko šiočkega brega v Smerovišče na avtobus! Sklep: odločno predaleč! Sreča je hotela, da je bil tu neki mladenič s »škodo«, ki je za »nizke pare« popeljal nekaj naših in vodjo v dolino. Prepeljali so avtobus! Le kako bi ga drugače? Mi smo jo pa junaško mahnili v trdi temi v dolino. Na razpotju, kjer smo prej zavili na zadnjo točko, piše na tabli le 1 km — silovito dolg je bil tja in nazaj — smo šli kar naravnost v dolino. Dobra široka cesta nas je privedla v dolino do mlina Svinjarići, oziroma do avtobusa v Grdanjcih.

Tako smo hodili Savinječani po »S« krožni poti. Kdo je pa vedel, da je tudi »SAMOBORSKA KROŽNA POT« ali pa še krajša »SNEŽNIK—SNJEŽNIK«. V nobenem vodniku tega ne piše! Saj »S« ni samo oznaka SAVINJSKE POTI, ki je letos praznovala peto obletnico, ta bo čez dve leti praznovala petkrat več. Je to prva krožna pot v Hrvatski, leto za našo transversalo. In tako je res, da naslednje leto praznujemo dvesto let prvega pristopa na vrh našega očaka in srebrni jubilej Slovenske planinske poti št. 1. Ali se jubileji ne ponavljajo vsako leto?

Viri:

Poljak: Planine Hrvatske, Zg. 1974, str. 195—214.

Smerke: Planinarstvo i alpinizam, Varaždin 1974, str. 228.

Vojno topografska karta 1 : 100 000 VGI, Bg. 1957, SAMOBOR (na njej je Plješivica brez »j«, 730 m, višina Japetića je 871 m, oboje ni upoštevano!).

PŠ = Planinska šola, publikacija PZS št. 56.

DRUŠTVENE NOVICE

SLOVESNA AKADEMIJA OB 200-LETNICI PRVEGA VZPONA NA TRIGLAV

Dolga, markirana pot
od obzorja do obzorja,
dolga 200 let,
ko se je dotaknila
prva človekova stopinja
temena VELIKEGA TRIGLAVA ...
Prva stopinja domačega človeka.
Strma, nenadelana planinska pot ...
Od prvih vzklikov pred 85. leti
na temenih Stola,
ko se je porodila misel
o našem planinstvu,
ko naj bi preskočila vse ograde s tujimi
napisi ...

Krvava, težka pot
narodove borbe za svobodo,
ko so spet planine zažarele,
ne v soju negotovega pričakovanja,
v soju velike zmage naroda,
ki si išče smisla svojega življenja
pod temi velikimi gorami ...

Tako je napovedovalec Borut Mencinger začel veliko slovesnost v unionski dvorani dne 27. februarja 1978 ob 20.00, ki je bila posvečena trem osrednjim jubilejem našega planinstva. Pred polno dvorano, navzoči so bili tudi Sergej Kraigher, Lidija Šentjurc, dr. Marjan Brečelj, Andrej Marinc, Mitja Ribičič in drugi, se je odvijal izbran program, ki ga je sestavila kulturno literarna komisija PZS s pomočjo radijskih sodelavcev in v katerem so nastopali člani Zveze lovskih družin iz Prekmurja z rogovi — posrečen uvod v planinsko vzdušje in skladen začetek vzdušja, ki je bilo potem v dvorani navzoče prav do konca programa ...

Pevski zbor Lira iz Kamnika, ki ga vodi Samo Vremšak, se je s svojo častitljivo obletnico delovanja lepo vključil v to izjemno planinsko vzdušje, še posebej, ker so prisrčno in ganljivo odpeli znano Aljaževo Oj Triglav moj dom ...

Orkester JLA pod vodstvom P. Brzulje in s solistom Edvardom Sršenom pa je s svojo muzikalno širino dopolnjeval vsebinski koncept izbranih točk, ko smo se v glasbenem zanosu sprehodili po spominih iz naše borbe (Koračnica XIV. divizije), se je v simboličnem vtisu preselili v gore (Lovci s Triglava) ter se poklonili večnemu simbolu človekovega hrepenenja — svobodi — (V imenu svobode ter Pesem o svobodi). Nastop Ladka Korošca je spremljal s harmoniko Milan Stante, pela in igrala pa sta le dve pesmi — Visoka je gora in pa Smo fantje planinci pa že to je bilo dovolj, da je mogočni glas basista Ladka Korošca svojstveno zaokrožil slo-

vesno razpoloženje, ki je ta večer vladalo v unionski dvorani v Ljubljani ...

Razveselil pa nas je tudi nastop kvinteta bratov Zupan iz Tržiča. Zapeli so nam dve pesmi — V hribih se dela dan in pa znani »rododendron«, v posebni pevski priredbi, v posebni pevski priredbi, ki je posvežila, čeprav sodi še vedno v skupino narodno zabavnih melodij, ki jih igrajo in pojo zabavno glasbeni ansambli, saj je po vsebini izrazito prigodniška, romantično skonstruirana in zato malce odmaknjena od globočin pristnega čustvovanja.

Nizanje dejstev, ki jih v svojem nastopu posredoval občinstvu predsednik Planinske zveze Slovenije dr. Miha Potočnik, je odkrilo široko razvejanost današnjega planinstva, veliko zanimanje za goro, ne samo za Triglav, in pomembno navzočnost tega slovenskega fenomena v našem javnem življenju, kar ob robu dokazuje tudi prepolna dvorana in spontano ploskanje sleherni točki, ki se je predstavila očitno planinsko izredno zahtevnemu občinstvu. Solidni ravni akademije je prispevala tudi neformalna oblika napovedovanja, bolje — povezovanja posameznih točk. Zgrajena je bila tako, da je predstavljala sestavni del dogajanja; bila je tako rekoč samostojna točka v nizu točk, ki je razlagala v poetičnem stilu najbolj bistvene vzgibe planinske navzočnosti v slovenskem prostoru, uokvirjene z omenjenimi obletnicami. Borut Mencinger, radijski in televizijski napovedovalec, je svojo vlogo dobro opravil, čeprav se je znašel v vlogi umetniškega interpretatorja in povezovalca ob enem.

Posebej naj omenim tudi razmeroma svežo zamisel, da se dogajanje postavi na oder v prostor, kjer je imela luč svojo vlogo in so se v homogeno celoto zlili tudi nastopajoči — množica z godbeniki in pevci, s svetlobnimi prelivi čez napis, ki je razlagal motiv prireditve in pa silhuetno rdeče modro montažno simboliko Triglava. Mladi režiser in realizator Jožko Belotti je tudi tokrat pokazal globoko razumevanje prostora in vseh dimenzij, ki so potrebne, da poslušalca osredotočimo na ustrezen niz dogajanja, na ustrežno mesto. Vsebinski izbor je bil razmeroma dober, čeprav bi brez škode prenesel tudi sodobnejši tekst na račun doslej znanih besedil za take priložnosti. Bili smo priča sprehodu po tako rekoč celotnem razponu slovenske planinske zgodovine, ki se je ustavljal na stičnih točkah predvsem tam, kjer se je planinstvo znašlo s kulturnim in političnim poslanstvom na isti poti. Tako smo imeli priložnost slišati spet Cankarjevega Kurenta v interpretaciji člana SNG Jožeta Zupana in sicer znani odlomek, ki govori o slovenskem jeziku; prireditelj ni šel mimo Župančiča, ko smo spet lahko

spremljali blagozvočno pripoved Marjane Breclj, članice SNG, ko nam je interpretirala Župančičev spomin v verzih na Čopovo 50-letnico in pa odlomek iz Menčingerjevega romana Moja hoja na Triglav, prav tako v recitaciji Jožeta Zupana. Slovenska zgodovina pa je bila vtkana v misli v veznem tekstu in je zazvenela v mogočnem spevu s pevci iz Kamnika ter z godbeniki JLA.

To dogajanje, prelivanje zvočnosti v muziki in pesmi pa je sklenila še beseda povezovalca, ko je lepo prebral besede slovesa ...

Dvesto let pravijo, da je šele minilo, odkar je stopila na njegovo teme prva človekova noga ...

Jaz pa pravim, da je minilo trikrat dvesto let in več ...

Trikrat dvesto let in več je bosa noga našega bajtarja, kmeta, pastirja, lovca, drvarja, reveža, iskala tudi na tem vrhu hrane zase in jo je tudi našla.

Da je potem narod preživel od današnjih dni in bo živel naprej, dokler bo ...

V današnjem času ime Triglav zazveni z drugačnim zvenom.

Z odmevom množic.

Ta odmev je poln načrtov, poln optimizma, poln tistega značilnega zagona, ki ga pozna sedanjost in je daleč od svetobolja, daleč od razmišljajoče bolečine, pa prav blizu optimizmu, ki je potreben, da na to goro prideš, se razveseliš prehojene poti, se srečaš s prijateljem, od koder koli že je, v naši domovini ...

Tu se sreča tisoč iskrivih oči, za veliko knjigo načrtov, se sreča mnogo istih src, ki odkorakajo potem v dolino, noseč s seboj sporočilo — bili smo na veliki gori in vam prinašamo pozdrave ...

Pozdrave z gore našega boja.

Simbola, ki je edini na svetu, ko ga lahko predstaviš vsakomur z eno samo besedo — enim samim stavkom: Poglej, tam je Triglav!

Pa ni treba več razlagati pravljic o Zlatorogu, pripovedovati čudes, ki so odevale to goro tisočletja v pajčolane nečesa daljnega, pa vendarle čisto našega — v pajčolan hrepenenja po svobodi ...

Naj za slovo rečem z vami vred tole:

Bil bi tisočkrat na tem vrhu, da bi mogel spet in spet in znova občudovati biser pod seboj —

TO SVOJO DOMOVINO.

Ob tem, ko smo s to slovesnostjo želeli zaokrožiti pozornost okoli 85-letnice Slovenskega planinskega društva, ki je prav na ta dan, na 27. februarja 1893, zastavilo prvi korak na zahtevno in dotlej še povsem neobdelano planinsko področje, in ko smo se 30 let, ali takoj po koncu vojne vihr, ki je razkropila tudi planinske vrste, spet znašli v razmerah, da znova zgrabimo za delo in zberemo vse tisto planinsko, kar nam je vojna raznesla, smo s to vsebino in navzočnostjo slovenske planinske srenje in predstavnikov našega javnega

življenja poudarili praznovanje osrednjega planinskega jubileja — 200-letnico prvega vzpona na Triglav, ki bo konec avgusta 1978 na vrhu Triglava in v Bohinju.

Marijan Krišelj

25. LETNI OBČNI ZBOR PD BOVEC

Na jubilejnem 25. letnem občnem zboru so se 10. II. 1978 zbrali člani PD Bovec. Sicer pa društvo obstaja že 31 let. Zbor je potekal zelo delovno in bo prav gotovo pozitivno vplival na nadaljnje delovanje društva.

Glavno vodilo zbora: Kako poživiti delo v mladinskem odseku, kako privabiti v vrste članov PD čim več mladih in to dejavnih in zavzetih članov planinske organizacije, kajti le ob načrtnem delu in vzgoji mladih si lahko društvo v prihodnje obeta boljše rezultate. Nosilec te pomembne akcije v prihodnjem letu bo mladinski odsek, ki bo svoje delo organizacijsko poglobil in zlasti aktivneje pritegnil k delu. Poskrbel bo za šolane mladinske vodnike in druge kadre v okviru PD Bovec. Pri delu MO naj bi bolje sodelovali člani AO, še posebej na izletih. MO bo spet pričel z akcijo »pionir planinec« in v ta namen pričel s planinsko šolo na OŠ Peter Skalar v Bovcu. MO je dal pobudo za organizacijo »planinskih večerov«, ki bi lepo okrepili življenje društva. Skratka, v prihodnje želimo dosegati z načrtnim delom že z najmlajšimi člani v najmasovnejši športno-rekreacijski organizaciji v Bovcu boljše delovne uspehe. Ti naj bodo mladim podlaga za nadaljnje uspešno delo v drugih društvenih odsekih. Znova in znova se je UO društva v preteklem letu srečeval z neštevilnimi težavami gospodarske, organizacijske in strokovne narave pri gradnji koč na Kaninu in nerešenim stanjem koč na Predelu. Po 6 letih gradnje je kočja za Konjecem na Kaninu končno pod streho, upamo, da bo letos tudi končno dokončana. Zato pa se UO vse premalo spušča v drugo društveno dejavnost, tako da je delo po posameznih odsekih bolj ali manj uspešno le pod vodstvom posameznih odsekov.

Dobre rezultate so dosegli v preteklem letu alpinisti v AO, ki se je prav v tem letu tudi osamosvojil. Markacisti so skoraj do kraja uresničili svoj program obnove, nadelave in markiranja planinskih poti. Iz poročila postaje GRS Bovec pa se lahko ugotovi, da je bilo v preteklem letu v trentarskih in bovških gorah manj nesreč kot prej. To je najbrž v veliki meri tudi posledica velikega števila vzgojno-preventivnih akcij za varnost v gorah, ki jih uspešno organizira PZS v zadnjem obdobju. V sodelovanju PD Bovec z JLA pa bi lahko dosegli še boljše rezultate (še posebej z obmejnimi enotami JLA v Tolminu).

Želja vseh planincev PD Bovec na 25. letnem občnem zboru je, da bi se obrisi bodočega dela in organizacije društva, ki so bili na zboru začrtani, tudi uresničili, seveda s pridnim delom vseh članov PD Bovec.

Boris Mlekuž

OBČNI ZBOR SLOVENSKEGA PLANINSKEGA DRUŠTVA V GORICI

Slovensko planinsko društvo v Gorici je imelo svoj 31. redni letni občni zbor 27. januarja 1978 v svojih društvenih prostorih v Gorici. Po otvoritvi zбора, pozdravu članov, gostov in delegatov sosednih društev je predsednik društva Vlado Klemše pozval moški zbor iz Brd, ki ga vodi zborovodja Zdravko Klanšek in se je vabilu društva prijazno odzval — zapel »Oj Triglav moj dom«, »Imel sem ljubi dve« in »Ob večerni uri«.

V tem slovesnem trenutku je po izpetih pesmih predsednik društva predlagal zboru, da se častni predsednici Jožici Smet pošlje v bolnišnico, kjer se zdravi, pozdravno pismo z najboljšimi željami. Občni zbor sprejme sklep, da se ji podeli posebno priznanje za dolgoletno vodstvo društva. Goriški planinci so ji hvaležni za trud in dosežene uspehe za razvoj slovenskega planinskega društva onstran Soče.

Planinska zveza Slovenije pa je s podelitvijo svojih častnih znakov izkazala priznanje Zori Mozetič in Nataliji Prinčič.

Sledila so bogata poročila funkcionarjev, v razpravi pa je bila dejavnost društva v preteklem obdobju deležna vsesplošnih priznanj kljub izraženim samokritikam društvenih predstavnikov. Posebnih pohval je bil deležen alpinistični odsek kot zelo uspešen pri vzgoji kadrov z alpinistično šolo in izvršenimi številnimi vzponi. V razpravi je bilo izraženih nekaj pobud o oblikah propagande za množičnejšo udeležbo na izletih in o vzpodbudah za vsakodnevno hojo, trening za daljše nedeljske izlete v gore. Poleg podrobnejših podatkov o izletih, udeležencih in vsebini izleta je tajnik tudi poročal, da ima društvo 595 članov in 43 naročnikov na Planinski Vestnik. Jamarski odsek društva se imenuje »Kraški krti« — opravil je raziskovalne akcije v šestih jamah.

Predsednik meddruštvenega za Primorsko Ciril Zupanc je pozdravil zbor in predlagal, da bi društvo o svojem dosedanem delu in aktivnostih po dokumentaciji vodilo kroniko kot bogat dokument o dejavnosti slovenskega planinskega društva v Gorici. Ing. Rudež, predstavnik SPD Trst, pa je povabil društvo k tesnejšemu medsebojnemu sodelovanju pri izletih, predavanjih in nekaterih aktivnostih, ki jih goji njihov smučarski klub v Trstu.

Tovariš Rupelj je v imenu »Slovenske kulturne gospodarske zveze« pohvalil združe-

vanje slovenskih športnih društev, ki predstavljajo množično telesno kulturno delovanje v deželi in pomenijo razgibano vsebino narodnostne manjšine.

V imenu Planinske zveze Slovenije je 31. zbor Slovenskega planinskega društva pozdravil tov. Marjan Oblak. Čestital je društvu in njegovim članom k doseženim uspehom, povabil je člane društva in odgovorne funkcionarje v odsekih, da naj se še vnaprej udeležujejo seminarjev, predavanj, alpinističnih šol, skratka vseh izobraževalnih in vzgojnih oblik v matični domovini, bodisi da to organizira društvo ali PZS. Napovedal je nekatera srečanja, ki bodo organizirana v počastitev praznovanja 200-letnice Triglava, medsebojna srečanja z obmejnimi društvi in delovno srečanje predstavnikov vseh zamejskih društev v Italiji in Avstriji na Peci. Poudaril je, da je PZS kot zveza vseh društev še posebej vesela uspehov, ki jih na področju planinske dejavnosti dosežejo društva. Veseli smo vsakega srečanja v matični in njihovi domovini, srečni, da nas transverzalne poti in gorski grebeni vežejo v neločljivo celoto v humanem odnosu do narave in v duhu sodelovanja med narodi.

Po zaključku zboru so se udeleženci ob tovariškem srečanju pogovorili še o vsem tistem, kar so v preteklem letu lepega doživeli v gorah in utrdili svoje prijateljstvo med seboj in gorami.

Marjan Oblak

OBČNI ZBOR PD ŠMARNNA GORA

Planinsko društvo Šmarna gora je imelo svoj redni letni občni zbor 17. decembra 1977 v domu družbenih organizacij Pirničce. Pregledano in ocenjeno je bilo delo preteklega leta, izbran novi odbor in sprejet program za leto 1978. Iz poročila predsednice in načelnikov odsekov povzemamo nekaj misli.

Društvo je delovalo predvsem na vzgojnem, izletniškem, alpinističnem in markacijskem področju. Organizirana je bila mala planinska šola za mlajše pionirje planince na šoli heroja Tineta Rožanca v Pirničah. Pionirji so bili tudi sicer aktivni na izletih in očiščevalnih akcijah na Šmarni gori. Potrebno pa bo več skrbi posvetiti starejšim pionirjem, zlasti tistim mladincem, ki zapuščajajo osnovno šolo. Ni bilo udeležbe na tečaju za mladinske vodnike, kar se v prihodnje ne sme dogajati. Izšli sta dve številki društvenega glasila Viharnik. Zlasti zadnja številka je bogata s prispevki. S srečno roko ga urejuje Vilma Merjasec. Organiziranih je bilo precej izletov, žal pa so nekateri odpadli iz različnih vzrokov. Potrebna bo večja zavzetost vodnikov, ki jih v našem društvu ne manjka. Registrirane imamo tri gorske vodnike, tri reševalce, dva pripravnika za gorsko

reševalno službo, dva inštruktorja planinske vzgoje in dvanajst mladinskih vodnikov. Najuspešnejši je bil avtobusni izlet s šestinštiridesetimi udeleženci s ciljem na vrhu Matajurja. Organiziran je bil tudi vsakoletni društveni tabor v Krmí. Udeležba je bila skromna, le štiriindvajset udeležencev. Pogoji za množični tabor so dobri, saj razpolagamo z ustreznim kadrom in z vso tehnično opremo.

Najdelavnejši je bil alpinistični odsek. Šteje sedemnajst članov alpinistov in devet pripravnikov, skupaj šestindvajset članov. Največjo pozornost posvečajo vzgoji. Organizirali so alpinistično šolo v spomladanskem in jesenskem času in sicer za vse alpinistične odseke v občini Ljubljana-Šiška. Šolo sta vodila Milan Trpin in Štefan Marenče. Redno so se udeleževali vseh alpinističnih smučarskih tekmovalj in ekipno zasedli peto do šesto mesto.

Sodelovali so po poteh partizanske Jelovice in na občinskem prazniku. Alpinisti so skupaj opravili 73 turnih smukov z vrhov nad 2000 m, 4 zimske plezalne vzpone, 300 letnih plezalnih vzponov, 57 zimskih pristopov nad 2000 m in 8 pristopov nad 3500 m; vseh vzponov skupaj torej 442. Stekle so tudi priprave za odpravo alpinističnih odsekov v občini Ljubljana-Šiška (Šmarna gora, Rašica, Litostroj) v južnoameriške Ande. Odsek bo še naprej vodil Štefan Marenče.

Uspešno je v preteklem letu delal tudi markacijski odsek pod vodstvom prizadevnega načelnika Alojza Iglíčarja-Marka. Markacisti so uredili svoj odsek krožne ljubljanske mladinske poti, pot čez Plemenice v triglavskem pogorju in pot po vzhodnih vrhovih doline triglavskih jezer. Postavili so tudi klop na vrhu Šmarnogorske Grmade. V triglavskem pogorju so napeli več deset metrov jeklene vrvi. Skupaj so opravili čez 300 prostovoljnih delovnih ur. V letošnjem letu bodo več skrbi posvetili urejanju potov na Šmarni gori.

Pohvalne besede so bile izrečene komisiji za planinstvo pri občinski ZTKO, ki je ena najdelavnejših. Vodi jo Roman Robas. Komisija je namreč odločilno doprinesla k uveljavitvi in popularnosti planinstva in alpinizma v občini. Planinstvo tako pridobiva vse bolj mesto, ki mu gre. Odraz tega so tudi finančna sredstva, ki so mnogo večja kot pred leti.

Izvoljen je bil novi 25-članski izvršni odbor, za predsednico pa ponovno Zdenka Gražar. Na koncu smo si ogledali diapozitive društvenih izletov in vzponov naših alpinistov.

Zahvaljujemo se vsem gostom, ki so se odzvali našemu vabilu. In še tole: občnega zbora se je udeležilo skoraj polovica našega članstva.

Miha Marenče

OBČNI ZBOR PD ŽELEZNIKI

V soboto, 11. februarja 1978, je PD Železniki v mali dvorani kina »Gore« na občnem zboru sicer maloštevilne, a zato tembolj dejavne člane seznanila z opravljenim delom v preteklem letu, z nalogami, ki jih še čakajo in s problemi, s katerimi se soočajo. V letu 1977 so se člani posvečali večidel oskrbovanju in obnovi koč na Ratitovcu s številnimi prostovoljnimi delovnimi urami. Med drugim so spravili pol tone težke cisterne za vodo iz doline do koč. S pomočjo škripčevja je več deset planincev z velikim naporom vleklo težki tovor na železnih saneh. Izredno strm travnat teren in višinska razlika okrog 300 m sta poskrbela za nemalo preglavic. No, planinci so to uspešno opravili in rešili problem boljše oskrbe koč z vodo. Društvo je kupilo traktor, ki je zahteval ureditev poti s planine Pečane do koč na Ratitovcu. Priradili so dva množična pohoda v Dražgoše ob Dnevu mladosti in rekreativni pohod na Ratitovec, ki bo odslej vsako leto. Vsak udeleženec prejme izkaznico, za drugi, četrti in šesti pohod pa značko. Člani PD so se udeležili številnih izletov: pozimi na Stol in Porezen, poleti na Mojstrovko, Nanos, Črno prst in Krn in po loški planinski poti.

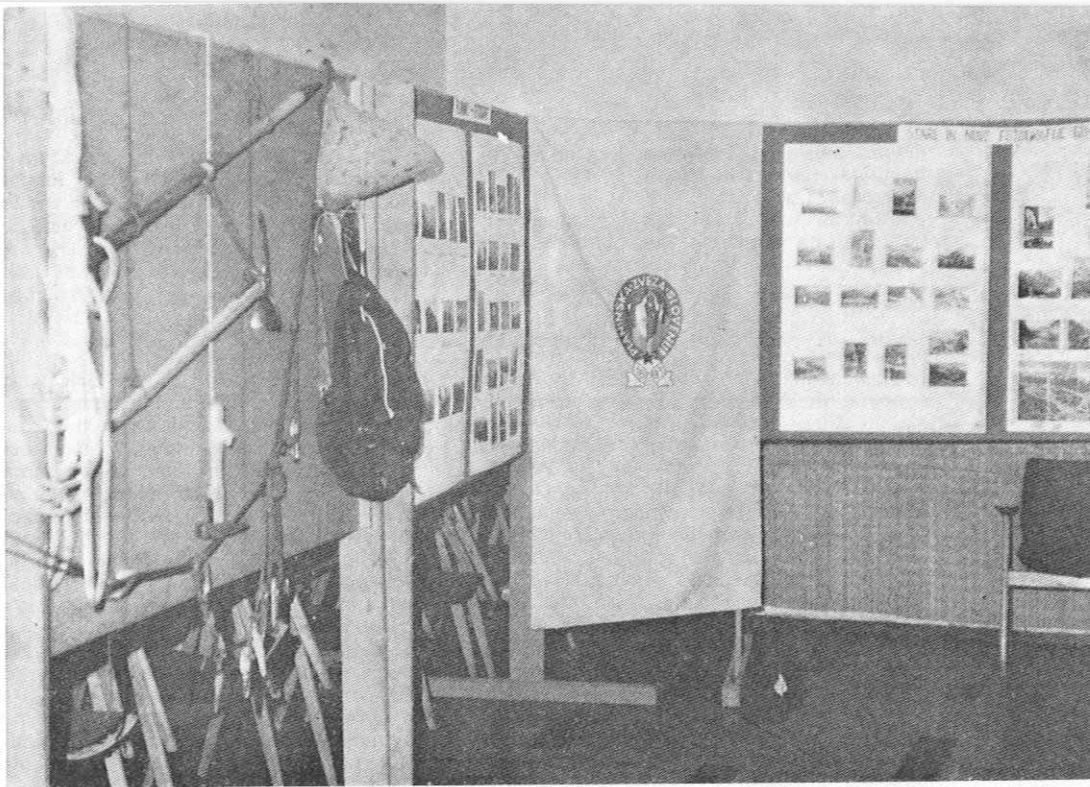
V zimskem času so vabila zanimiva predavanja z diapozitivi. PD ima več odsekov: pionirski, mladinski, odsek za varstvo narave in gorsko stražo, ki je med drugim opravil tudi očiščevalno akcijo, odsek markacistov; zaradi velikega zanimanja in aktivnosti krajanov Gorice je bila tudi v tem kraju osnovana planinska sekcija. Na občnem zboru je bil ustanovljen tudi odsek gorske straže. Pionirski odsek deluje že osmo leto. Del mladih planincev je v lanskem letu opravil najmanj šest celodnevni pohodov na vrhove, visoke preko 1000 m. Zato so prejeli bronaste značke pionir-planinec. Zadnje leto so pričeli tudi s planinsko šolo z zaključnimi praktičnimi izpiti.

Občnega zbora se je udeležil tudi predstavnik PZS in spodbudno podprl prizadevanje in dejavnost železniških planincev. Za zaključek so si navzoči ogledali barvne diapozitive slikovite narave Ratitovca in Železnikov.

Sonja Plešec

OBČNI ZBOR PD LENART

Pri Lenartu v Slovenskih goricah so se zbrali planinci v začetku februarja na 4. rednem občnem zboru. Iz poročila upravnega odbora, ki ga je podal predsednik Kamilo Kirbiš, je bilo razvidno, da zanimanje za planinstvo v občini Lenart iz leta v leto narašča, saj je imelo društvo lani že 317 članov (leta 1975 — 196 članov, leta 1976 — 245 članov). Dobro delajo predvsem planinske skupine na os-

»Gore v sliki in besedi« (Lenart 6. do 14. 9. 1977)

Foto J. Ferlinc

novnih šolah Zg. Ščavnica, Lenart in Voličina ter planinske sekcije v KS Cerkvenjak, Voličina in Gradišče. PD je pripravilo 20 izletov, pohodov in TRIM akcij (hoja), ki se jih je udeležilo 719 planincev. Še vedno posvečajo veliko pozornost vzgoji in izobraževanju mladih planincev. Štirje člani so se udeležili tečajev PZS, 22 slušateljev je obiskovalo teoretični del planinske šole pri Lenartu. Pripravili so tudi tri predavanja o lepota naših gor za osnovne šole in OO ZSMS v krajevnih skupnostih. Obveščanje najširše javnosti je lani nekoliko nazadovalo, saj so imeli samo 4 obvestila na radiu in 5 v Večeru (leta 1976 — 29 obvestil). Januarja je PD izdalo eno številko svojega glasila Planinec. Skupaj z matično knjižnico so planinci pripravili uspelo razstavo »Gore v sliki in besedi«, ki si jo je ogledalo okrog 600 obiskovalcev. Razstavili so 170 predmetov — planinsko literaturo, fotografije, tehnično opremo in dokumente o delu društva. S knjižnico so nato še sklenili dogovor o dolgoročnem sodelovanju: PD bo nabavljalo edicije Planinske založbe, knjižnica pa bo te knjige opremila, postavila na posebno vidno polico in jih posojala bralcem. V okviru kulturno-propagandne dejavnosti so planinci fotografirali na izletih za foto-kroniko in posneli barvni dokumentarni film »Dan planincev 77«. PD Lenart, vključeno v MDO Pomurja, je sodelovalo pri pripravi in organizaciji osrednje slovenske planinske prireditve Dan planincev 77 v G. Petrovcih v Prekmurju.

Priskrbeli so tudi dva nova žiga (Zavrh, Zg. Ščavnica) in še dokončno markirali nov del Pomurske poti, ki so jo podaljšali za 52 km v osrednje Slovenske gorice. Pravilna je bila odločitev o nabavi in posojanju tehnične opreme, saj so jo več kot 150 dni uporabljali člani PD. Po poročilih in razpravi so izvolili nove organe društva. Za novega predsednika je bil izvoljen Janko Ferlinc. Lenarški planinci so nato sprejeli bogat program za leto 1978 in se pogovorili o najpomembnejših nalogah. Sklenili so, da morajo, ob sorazmerno množičnem zanimanju za planinski šport pri Lenartu, močneje poprijeti na osnovnih planinskih področjih, ki so izletništvo, vzgoja, izobraževanje in kulturno-propagandna dejavnost.

Janko Ferlinc

OBČNI ZBOR PD ŽELEZNIČAR

Planinsko društvo Železničar je imelo občni zbor 11. febr. 1978. Velika dvorana je bila polno zasedena, zbor je pozdravilo tudi več zastopnikov železničarskih planinskih skupin iz bratskih republik. Objavljamo odlomke iz poročila predsednika tov. **Matije Potočnika**: Večina planincev, ki so zvedeli za tragično smrt mladega pripravnika — plezalca

našega AO lani v Paklenici, so zadevo bolj ali manj prizadeto obravnavali in bili ob dogodku bolj ali manj pametni. Trije alpinisti iz odseka so me že prvi dan po nesreči pozno zvečer o tem obvestili. Čeprav so sami že storili vse, kar so mogli, od sodelovanja pri raziskavi primera, ureditve glade prevoza do skrbno pripravljenih besed za prizadete starše, so z veliko odgovornostjo hoteli z menoj še enkrat pretresti, kaj bi bili dolžni še ukreniti. Bili so pretreseni. V tistem razpoloženju sem jih pozabil povabiti v stanovanje, kar pred večnimi vrati smo ostali in »gruntali«. Tisti večer je bil zame šola. Čutil sem, da so tem našim alpinistom, ki jim očitamo, da puščajo za seboj pepel in cigaretno ogorke po mizah in neporavnane stole v društveni pisarni, zdravi tovariški in topli človeški odnosi še na pravem mestu lestvice vrednot. Razmišljal sem kasneje: ni čudno, če jih težko pripravim, te naše mlade odseke, k natančnemu finančnemu načrtovanju, ko pa na koncu leta ugotavljamo, da je bilo delo opravljeno, iz društvenih financ pa so porabili veliko manj, kot bi želeli, letos le po 200 in 400 starih tisočakov, izletniki celo nič, večinoma so svoje akcije plačevali iz svojega.

Globokih trenutkov, celo življenjsko pomembnih sprememb pa ne doživljajo le ekstremisti, npr. plezalci in jamarji. Iz lanskega leta mi je ostal v spominu pogovor z našo planinko, ko si pred leti ni več znala pomagati iz malodušja, v katero je zašla zaradi brezupnih družinskih težav in jo je prijateljica povabila v planine v skupini naših članov. V začetku se je še brez volje, kasneje pa vedno bolj vneto udeleževala skupnih poti. Rekla je, da jo je prav ta sproščena skupna hoja pripegljala spet do smeha. Ime ni pomembno. Ta dogodek me prepričuje, da takale množična, prevečkrat plitva, glasna aktivnost in funkcionarstvo le ni večno zlivanje vode v pesek in opravljanje nepotrebnih reči. Tako je namreč opisal moje delovanje in dobronamerno modroval o bistvenih stvareh v planinstvu moj prijatelj Lajevec v prvi letošnji številki PV.

Približno v sredini lanskega leta je bila na srečanju planincev železničarjev Jugoslavije sprožena pobuda o pobratenju med PD Železničar Kosovo Polje in Ljubljana. Pobratenje med našima društvoma je bilo res sklenjeno. O tem priča tudi slovesna lista, podpisana 14. novembra 1977 na Kosovem Polju.

Naše društvo je v decembru lanskega leta in na manjšo razdaljo sklenilo še eno vez. Iz več ali manj naključnega sprotnega sodelovanja so PD »Železničar« Slovenije sprejela stalno in z dokumenti opremljeno obliko skupnega dela. Vsa tri društva so podpisala dogovor o ustanovitvi MO PDŽ Slovenije. Razlog za njegovo ustanovitev je:

1. v tesnejšem in bolje pripravljenem sodelovanju in

2. v enotnem obravnavanju železničarske planinske dejavnosti v celotnem športnem in kulturnem področju.

Dogovor je kratek, jasen, saj je napisan na dveh straneh in tako ne predstavlja dodatne birokracije v planinskem delovanju. Za prvega predsednika je bil izvoljen tov. Mirko Žerjav.

V avgustu smo izgubili vodjo alpinističnega odseka. Njemu ni manjkalo volje, skromnosti in zagnanosti. Drago Bregar je kot član odprave ostal v enem izmed nešteti snežnih pobočij Karakoruma pod vrhom drugega jugoslovanskega osemtisočaka.

Le malo mi je treba dodati k tistim razmišljanjem, ki jih je njemu v spomin napisal in objavil v 1. št. PV njegov prijatelj, soplezalec in zdaj tudi naslednik Bine Mlač. Drago je zaslužil, da omenjeni članek počasi preberete. Drago je zmeraj znal skrivati svojo dobrosrčnost in se s svojo močatostjo ni postavljal. Šele proti koncu njegovega delovanja sem ga zato bolje spoznal. K omenjenemu članku naj dodam še to, da pri vsem svojem idealizmu ni bil ozek, bil je priljubljen v kolektivu in bil v svoji delovni organizaciji za svoje delo visoko odlikovan, in to pri 23 letih. Tudi doma ga bodo zelo pogrešali. Pred odhodom z odpravo je bil v našem AO krepka podpora za zdravo naprežanje na plezalskem in vzgojnem področju, daje pa svojim tovarišem zgled še po svojem odhodu. Nekako zresnili so se, kot da ne bi hoteli motiti svojega vzornika.

Ne morem končati s sporočilom, ne da bi se nekaterim zahvalil za njihovo nadporečno neusahljivo prizadevanje. Tu mislim najprej na najdelavnejše v odboru. Ne moremo deliti raznobarnih kolajn, saj ne delajo zanje, pa tudi denarja nimamo za te reči, to bom opravil z javno besedo. Enako priznanje zaslužijo vodje izletniškega, propagandnega in alpinističnega odseka, nekaj manj jamarske sekcije.

Prvi med enakimi pa je prav gotovo naš gospodar. On poleg vsakodnevnih skrbi za dom na Vogarju opozarja ostale še v drugih zadevah, ki bi sicer ostale nerešene. Tov. Kušarja posebej imenujem še zaradi nečesa. Lani je prekobilal precej okroglo letnico svojega življenja, ne da bi pomislil na pravico skrajšanega zastojnskega delavnika. Zato mu z veseljem izročam zakasnelo čestitko, zahvalo in gorenjski pušeljc.

S podobnim šopkom smo se včeraj spomnili še nekoga, čigar delo je vgrajeno kot en izmed večjih kamnov v dokaj trdni zgradbi našega društva. Tov. Pavle Ciglar, prejšnji predsednik, je prav pred kratkim odrinil za seboj enako okroglo obdobje svojega kar prehitrega življenja. Ostaja še naprej med tistimi planinskimi vzgojitelji brez blestečih funkcij, ki hočejo in

znajo o gorah nekaj lepega povedati mlajšim. Javno mu čestitam in želim, da bi čimprej ozdravel.

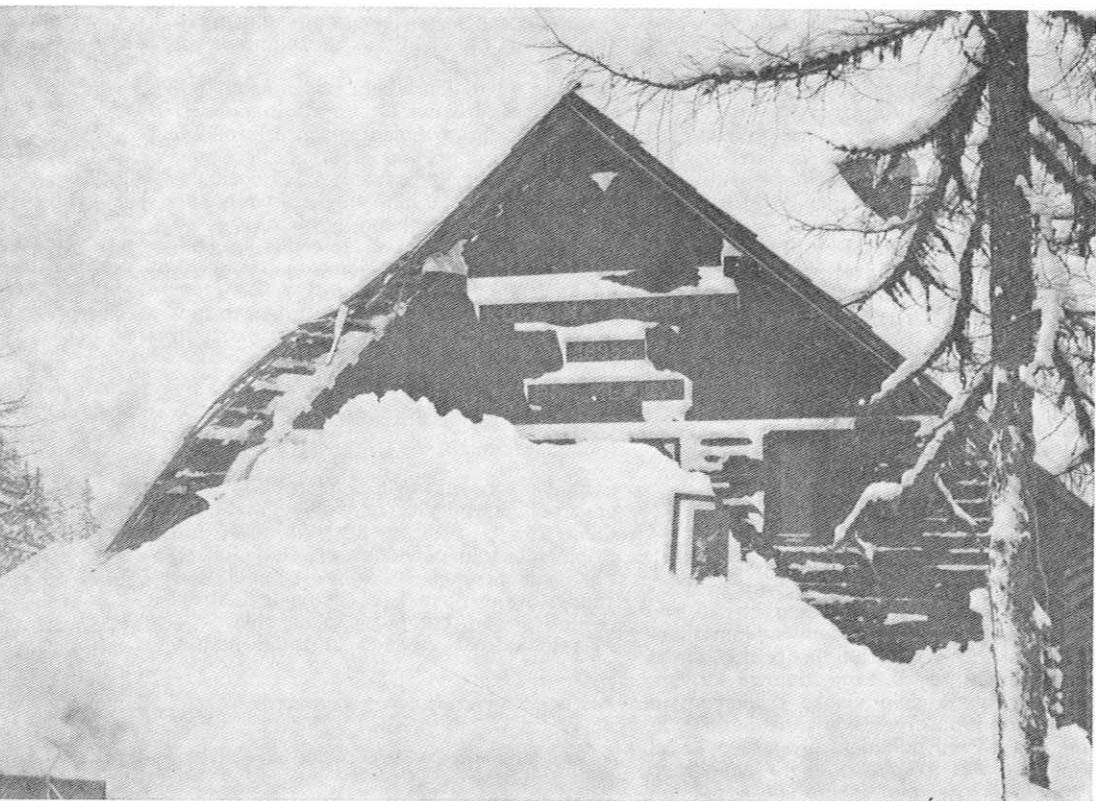
Kljub še tako dobri volji posameznih odbornikov bi društvo na nekaterih področjih (predvsem pri planinskem izletništvu in gospodarjenju z domom) ne doseglo mnogo, če ne bi posamezne železniške organizacije materialno in denarno podpirale društvo. Tu mislim prvič na znatne popuste pri vožnjah na železnici in podporo pri vzdrževanju doma na Vogarju. Posebno pohvalo zasluži direktor ŽTP, tov. Anton Bezjak, ki je gotovo največ pripomogel, da smo se znebili dolgov, nastalih pri obnovi doma v letu 1976.

PLAZ POD MALO RADUHO (Pismo uredniku)

Pošiljam ti nekaj novic o nesreči, ki jo je povzročil snežni plaz pod steno Male Raduhe 29. 1. 1978. v jutranjih urah (po pripovedovanju očitvidcev oz. tistih, ki so spali v koči okoli šeste ure). Zadel je v zadnjo steno nove kočice in na levi strani dvignil streho, kot je vidno na sliki. Plaz je zatrpal verando in zadel nato v

Plaz je pridrl prav do nove kočice na Grohatu
Foto Viktor Povsdo

Plaz je novo kočo na Grohatu načel, staro pa pobral in zakril. Na sliki nova koča na Grohatu
Foto Viktor Povsod

staro kočo ter jo porušil. Sreča je bila, da se ni utrgalo celotno plazovito pobočje pod steno Male Raduhe. Smuči, ki smo jih imeli obiskovalci čez noč na verandi, je plaz odnesel s seboj in jih zakopal neznano kje. Koča je utrpela precejšnjo škodo. Še vedno pa po tolikšnem sneženju, preté novi plazovi.

Viktor Povsod

MLADINSKI ODSEK PD KRANJ NA KRVAVCU

Zadnje leto se je MO PD Kranj zelo okrepil. Sedaj združuje okoli petdeset bolj ali manj rednih članov, ki smo navdušeni za planinstvo.

Zdaj imamo planinci mrtvo sezono, saj nam sneg, plazovi in slabo vreme onemogočajo hojo v hribe. Ker pa smo mladinci iz Kranja precej nemirnega duha in ne priznavamo zimskega spanja, smo si omislili drug način zimske rekreacije: smučanje na Krvavcu.

Ob pomoči starejših tovarišev, predvsem moram omeniti tovariša Herleca, smo organizirali zimovanje v planinskem domu

na Gospincu od 29. januarja do 3. februarja 1978.

Vseh udeležencev je bilo devetindvajset. Z vremenom smo imeli srečo, saj je skoraj ves teden sijalo sonce, pa tudi sneg je bil idealen. Posebno smo se razveselili novih žičnic na Kriški planini, malo zaradi lepih smučišč, malo pa zaradi krajših vrst, saj so se trume smučarjev enakomerno porazdelile po opojnih belih poljanah.

Kljub smučanju in popolni mehanizaciji pa nismo pozabili na našo osnovno dejavnost — planinstvo. Vsak večer smo imeli izredno zanimiva in kvalitetna predavanja. Načelnik kranjskih alpinistov Matjaž Dolenc nam je z diapozitivi in spremno besedo prikazal življenje alpinistov, stran od zavarovanih poti in stez.

Tovariša Rotar in Ručigaj pa sta nas seznanila s plazovi.

Spoznali smo se s svetovnimi gorstvi, najvišjimi vrhovi in prvimi pristopniki v predavanju, ki ga je pripravil načelnik pionirskega odseka Franci Benedik.

Zadnji večer pa smo si ogledali dokumentarne filme o reševanju v gorah, o novi kranjski postojanki na Ledinah in o skupni vaji slovenskih gorskih reševalcev.

Tako nam na Krvavcu res ni bilo dolgčas. Žal pa smo bili preveč razdeljeni na skupinice.

Kljub vsemu: Drugo leto gremo spet!

Daša Maretič

25-LETNICA PD ŠENTJUR PRI CELJU

(Odlomki iz govora predsednika M. Zabukovška)

Po organizacijski pripravi je bilo društvo 26. februarja 1952 registrirano in je takrat imelo 62 članov. V prvi upravni odbor so bili izvoljeni: Jože Gaberšek, Andriano Kopinšek, Franc Gradišnik, Vojko Oset, Ana Klíma, Milan Paher, Malčka Jager, Oto Pungartnik, Miha Iskra, Tone Dobrotinšek, Janez Rauter, Franc Škoberne.

Izbrali so si Resevno za svojo bazo in na njej odkupili z osebnim prispevkom po 1000 din zemljišče, kjer so postavili brunarico kot začasno zavetišče. Kmalu pa so tudi postavili razgledni stolp. Izvajalca objektov sta bila Ivan Voga in gozd. ing. Vojko Oset. Vse to je bilo narejeno že leta 1953.

Kmalu se je pokazala potreba povečjem prostoru in tako so se začele priprave za gradnjo doma. Srečno naključje je bilo v tem, da so se hkrati s tem v letu 1960 začele priprave za proslavo 20-letnice ustanovitve prve celjske čete na Resevni leta 1961. Tako se je akcija združila in z združenimi močmi in udarniškim delom vseh občanov Šentjurja se je pod vodstvom planinskega društva in občine Šentjur, katere predsednik je bil tov. Peter Hlastec, zgradil velik planinski dom na Resevni, za katerega je streho podaril takratni upravni odbor celjske cinkarne. Tako je dom postal hkrati tudi spomenik prvi celjski četi in padlim borcem kozjanskega odreda iz časa NOB na tem področju.

Dom je bil tako leta 1961 postavljen in odprt. Da je dom takšen, kot ga vidimo, imajo zasluge kolektivi v občini Šentjur in planinci. Društvo ima že čez 300 članov. Zaslugo za to ima dolgoletni predsednik in častni predsednik tovariš Jože Gaberšek.

V nadaljevanju je predsednik jedrnat očrtal vzgojno, kulturno in politično vrednost planinstva za mladino in za vse državljane.

OLGI ČERNETOV V SLOVO

Komaj je čas nekoliko zabrisal bridke izgube iz naših vrst v preteklem letu, že nam je smrt kar na začetku naredila svežo rano. Olga Černetova se je za vselej poslovila.

Za njo žaluje poleg njenih tudi velika planinska družina, izletniški odsek pri planinskem društvu Ljubljana-matica, za kate-

rega ima prav Olga velike zasluge. Kot planinka s petdesetletnim stažem pri našem društvu in s tem nosilka srebrnega in zlatega odličja je že pred vojno prehodila vse pomembne slovenske vrhove. V našo prenovljeno izletniško skupino se je takoj vključila in si z njo ogledala pota in predele, v katerih še ni bila. Ne samo,

Olga Černe

da je bila z nami prav na vsakem izletu, sprva je veliko pripomogla k njihovi dobri organizaciji, pozneje pa je vodila natančno evidenco vsega našega delovanja in nazadnje še samostojno skrbela za četrtkove planinske večere. Kako prizadevno je po cele ure iskala podatke v pisarni za novo akcijo izletniške skupine, kako vestno skrbela za razstavo del naših fotoamaterjev in kako je s svojim smislom za red vse lepo pripravila in pospravila. Drugje neko stvar nekdo predlaga, drugi jo potrdi, tretji pa naredi. Mi smo imeli samo Olga. Do sebe je bila stroga in dosledna, le pri hoji v hribe si je včasih malo pogledala skozi prste. A zakaj ne, ko pa je tako rada hodila z nami tja gor. Ne, Olge ne bomo pozabili!

Luka

Uroš Župančič, 64270 Jesenice, Titova 3, prodaja naslednje Planinske Vestnike: celotni letnik 1940, 1952, 1953, 1954, 1955, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1970 in 1971 (13 letnikov, nevezanih, popolnih). Kupi pa celotni letnik ali posamezne št. 1951.

ALPINISTIČNE NOVICE

ALPINIADA »KAVKAZ 77«

Lansko alpiniado je sovjetska Federacija alpinizma priredila v dolini Baksan na Kavkazu. Prireditve so se udeležili delegacije iz Belgije, Francije, Avstrije, ČSSR, Poljske in DDR (Vzhodna Nemčija). Izbor delegacij je bil zelo strog. Kljub zelo slabemu vremenu so bili doseženi izredno lepi uspehi. Vrhunec alpiniaade je bil vzpon po vzhodni steni Pik Svobodne Španije, ki med sovjetskimi alpinisti slovi kot avantgardistična smer. Preplezali so jo Nemci v 22 urah, ocenjena je s 5 b.

T. O.

VPRAŠANJE, KI SE OD ČASA DO ČASA ODPIRA: JE ALPINIZEM ŠPORT ALI NI

Vprašanje je staro skoraj toliko kot alpinizem. Največ se je o tem govorilo in pisalo v Nemčiji in tam je še danes vroče. To pot so v Nemčiji posegli v debato tudi vidni možje iz političnega življenja, med drugimi predsednik nemške športne zveze, ministrski predsednik in seveda vidni predstavnik nemške športne zveze, je za predtakt diskusije izjavil, da imajo vrhunski športniki neke skupne lastnosti, vrhunski alpinisti pa imajo še nekaj posebnega, naj bo že ta sodba še tako subjektivna. Dr. Hanc Filbinger, min. predsednik v Baden-Wüstembergu, konservativec, je poudaril avanturističnost alpinizma, vendar s pridržkom, da mora ta »iracionalni element, ki sicer spada v človeško življenje, v športu uveljaviti svoje mesto«. To seveda ni lahko, kajti vprašanje se izgublja v goščavi čustev, predsodkov, izizvanj in tudi nevednosti.

Willi Weyer je manager in predstavnik športa v Zahodni Nemčiji, dolga leta je bil minister za notranje zadeve na Westfall-skem in v mlajših letih aktiven vaterpolist. Kot predsednik nemške športne zveze predstavlja vse deželne športne zveze z 42 000 društv in 14 milijoni članov. Vprašali so ga, če se z alpinisti res mačehovsko ravna, češ, ekspedicij ne financira država, ni vsedržavne, nadpokrajinske GRS, o planinski organizaciji se v športni debati v parlamentu 1976 sploh ni govorilo. In še nekaj takih vprašanj! Willi Weyer je odgovoril zelo jasno: »Če mislite dati članku naslov »Alpinizem in šport«, je že naslov sam vprašljiv, kajti po naših nazorih je alpinizem šport. Obžalujemo, da se DAV (Nemška planinska zveza) doslej še ni predlagala v članstvo Nemške športne zveze in da doslej še ni bilo med obe-

ma organizacijama nobene zveze, ki se ponuja na nekaterih področjih (akcija »TRIM«, varstvo narave). Zajec tiči torej v tem grmu, oziroma je že v kvaši (pacij). DAV s svojo več kot stoletno tradicijo noče za vodilnim ovnom v gnečo 42 000 športnih društev? Na drugi strani pa se poteguje za srebrni lovorjev list, državno športno odlikovanje, ki ga podeljuje nemška športna zveza za najvišje športne dosežke.

V Avstriji sta ÖAV in VAVÖ (zveza avstrijskih planinskih organizacij) že premagali to stanje, država podpira vse planinske organizacije preko VAVÖ«. Zakaj DAV ne zahteva sprejema v športno zvezo? Dr. Stiebler za DAV odgovarja na to vprašanje takole: »Članstvo v športni zvezi ima svoje dobre in slabe strani. Več razlogov govori za to, naj bo DAV samostojen, kajti športna zveza se šele sedaj odpira tudi za planinsko organizacijo. DAV sebe ne šteje v isto vrsto kot npr. tenis, čeprav mlajša alpinistična organizacija uvaja čisto športne metode v treningu in tekmovanju. Vendar številčno v DAV takih ni veliko.

Ministra za notranje zadeve Maihoferja je eden od razpravljalcev vprašal, ali ima alpinizem v zvezni republiki opredeljeno vrednost. Bonn je odgovoril: »Zvezna vlada prišteva delavnost DAV med zelo pomembne in dragocene dejavnosti in to zaradi športne vrednosti, zaradi izrabe prostega časa in vzgoje mladine pa tudi zaradi varstva narave in kulturne pokrajine. Zvezna vlada je plačala vse stroške za tečaj v Peruju, namenjen perujskim alpinistom in smučarjem (za 400 000 DM), sicer pa sistematična podpora alpinizmu še ni uzakonjena.

V Sovjetski zvezi tega problema ni. Tam je alpinizem šport, prirejajo alpinistične olimpiade, 50 let spada alpinizem med panoge sovjetske telesne kulture. Organizatorji navedene nemške diskusije so se obrnili na sovjetsko Federacijo alpinizma. V njenem imenu sta odgovorila F. A. Kropf in P. S. Rototajev: Že ustanovitelj olimpijskih iger Coubertin, je dejal, da je treba alpiniste za velika dejanja odlikovati z olimpijskimi medaljami. Leta 1924 so olimpijsko medaljo prvič podelili tudi alpinistom, leta 1931 bratoma Schmitt, leta 1936 Dyhrenfurthu — no, v zadnjih desetletjih so Coubertinovi nasledniki na to pozabili. Rototajev pravi: Kakor drugi športniki, morajo tudi alpinisti imeti intenziven telesni, tehnični in psihološki trening. Brez treninga danes ni več možen kompliciran vzpon. Zakaj ne bi šteli alpinizma k športu?

T. O.

USTANOVITEV SOŠKEGA ALPINISTIČNEGA ODSEKA

V soboto, 28. I. 1978 je bil v koči Zlatorog v Trenti ustanovni občni zbor soškega alpinističnega odseka pri PD Bovec. SAAS — kot se je do sedaj imenovala alpinistična sekcija, se je torej osamosvojila in je tako poslej samostojen alpinistični kolektiv, saj je za to izpolnjevala tudi vse pogoje Planinske zveze Slovenije (Komisije za alpinizem). Ob tem gre zahvala za dosedanje pomoči in mentorstvo akademskemu AO iz Ljubljane.

Soški AO združuje alpiniste, pripravnike in tečajnike treh PD v tolminski občini in sicer PD Bovec, Kobarid in Tolmin. Šteje 4 člane alpiniste, 6 pripravnikov in 10 tečajnikov. Prav letošnjo zimo v Bovcu vsak četrtek uspešno poteka teoretični del plezalne šole, ki jo je AO pripravil za najmlajše člane. Skupno je v programu 14

predavanj in praktični del zimske plezalne tehnike. S praktičnim delom letne plezalne tehnike pa bomo pričeli spomladi.

Člani so na občnem zboru ocenili svoje delo v preteklem letu, ko so opravili 101 plezalni vzpon, med njimi tudi nekaj prvenstvenih in težjih vzponov. Uspešno smo organizirali plezalni tabor v Zapotoku in I. spominski turni smuk, posvečen spominu Damjana Mlekuža in Igorja Marka. Sprejeli smo delovni program za letošnje leto, za novega načelnika AO pa izvolili Bernarda Cudra.

Vsekakor je ustanovitev Soškega AO uspešno nadaljevanje alpinistične dejavnosti v Gornjem Posočju, ki ga je dosedanja sekcija pričela pred nekaj leti. Gotovo bo tudi v bodoče delo uspešno, saj so za to dani vsi pogoji, še posebej razumevanje pri PD Bovec.

Boris Mlekuž

VARSTVO NARAVE

NA VRHU ZUGSPITZE SE NI DOVOLJ TEHNIKE

Vrh Zugspitze je že dolgo spremenjen v pravo tehnično umetnijo. Kaže pa, da tehnizacija rodi nove tvorbe.

V kratkem bo nemška državna pošta postavila tam še radijsko postajo na »sončno energijo«. Postavili bodo sončne kolektorje, ki bodo zbirali energijo sončnega sevanja in dovajali toploto v zbiralnik.

T. O.

LEDENIŠKA MERJENJA V LETU 1975/76

V letu 1973/74 in v prvi polovici leta 1975 so ledeniki v Vzhodnih Alpah napredovali. Meteorologi so si to razlagali z nižjo povprečno temperaturo in manjšim številom sončnih dni. Za I. 1975/76, poroča komisija ÖAV, so merilci ugotovili, da so ledeniki spet pojemali. Zima ni bila močno snežna, vroča spomlad 1976 pa je poskrbela, da so snegovi hitro kopneli, ledovje pa se je pridno tajalo, ledeniški jeziki so izgini, načete so bile ledne zaloge iz prejšnjega leta. Potem je nastopilo deževno vreme, vendar za ledenike ni prineslo povečanih zalog. V I. 1976 je nazadovala večina — dve tretjini ledenikov (86). Glavni jezik v Dachsteinu na Hallstadskem ledeniku se je umaknil za celih 23 m. V Zillertalskih Alpah pa so vsi ledeniki v istem času napredovali.

Merjenja 1975/76 ne omogočajo nobenih prerokovanj. Umika ne smemo precenjevati, ker je posledica zelo kratke vroče dobe. Hranilna ledeniška področja so do vrha polna, merilci računajo, da se bodo dolžinske izgube kmalu izravnale.

ÖAV vzdržuje merilno službo na ledenikih že blizu 100 let.

T. O.

STRES ALI AVANTURA?

Dve tuji besedi, ki sta se prijeli po vsej zemeljski obli, druga že davno, prva v zadnjih desetletjih. V tem primeru se vprašujemo, pravi znani avstrijski planinski avtor Karl Lukan v »Der Bergst.« 1977/12, ali bo planinstvo za človeka prvo ali drugo, kajti mnoga znamenja govore za to, da pena »stresa« že pljuska v gore: ljudje se tudi v gorah ne otrešajo tistih dolinskih navad in okoliščin, ki jim grene življenje, jim ga utesnjujejo in vznemirjajo. Ali bo sproščujoča avantura tam gori izgubila svojo domovinsko pravicu? Od človeka je odvisno: Ali se bo gnetel samo na slavnih gorah, na modnih turah, tam prestajal vse možne »strese« zaradi »zamaškov« pred težkimi mesti, se v kočah in zavetiščih grizel zaradi postrežbe in postelje, se tresel, kdaj ga bo zadel kak kamniti »projektil«, ki ga je sprožil kak zarobljenec ali nerodnež? Ali bo tudi v gorah tekma, dirka, ki smo je siti na cestah, v službi? Ali bomo tudi tu zgoraj vstali zato,

da bomo prvi na modni poti, na razhojeni smeri? Čim smo prišli iz gneče v dolini v gnečo v gorah, je že vprašanje, če nam bo tura pomenila tisto blagodat, zaradi katere smo si jo želeli. Dirka! Prehitevanje kakor na grmeči cesti. Naveza ujame navezo, kdo bo hodil zadnji! Zadnja »pritisne«, pleza brez zamudnega varovanja, niti ne »zahupa« s pozdravom, švrk, že je spredaj, vsaj za nekaj časa. In če se na vrhu snidejo prehitevci s počasneži, ni prostora za sproščenost, tovarištvo, dobrodušnost. Zapeto se drže vsi, resnične sprostivte ni. Sicer pa tako ni dosti časa za počitek na vrhu. Hiteti je treba, da bomo prej dol, da si bomo rezervirali prostor v naslednji koči, skratka, naglica velja tudi tu. Kaj ostane od take ture? Bežen spomin in jeza: »Le kaj vsi rinejo na ta vrh?« Vedno so drugi krivi, stara stvar. In vse je obrnjeno v uspeh, vse po nekem planu, vse mora iti po sreči kot nakup potrebščin. Pa ne gre. Zato raste število nesreč kakor na cestah. Drugi vozijo prehitro, slabo, vsi so drug na drugega jezni, vsak je najboljši in vsak je jezen, da tudi ta in ta vozi avto, ko tega vendar »ne zna in nikoli ne bo znal«.

Res je, pravi Lukan, vsakdanji dan je postal vse trši, vedno težje je človeku spreči, se ga otresti, postati spet del narave. Vse je poenačeno, vkalupljeno, ni več fantazije, vse je ena sama gneča, stiska. In to se prenaša tudi v hribe. Tudi na dopust, na izlet, na sprostitev gre človek nekako prisiljen.

E. G. Lammer, pred 50 leti idol ljudi, ki so se ukvarjali z ideologijo prostega časa v gorah, je zapisal: »Mi planinci ostanimo svobodni, ne hlapci, sami s seboj skregani!« Pa saj ni več časa, da bi razmislili, kaj je Lammer s tem mislil.

T. O.

ALPSKI ZOO V INNSBRUCKU

Alpski živalski vrt obstoji 15 let in je v letu 1977 sprejel kot goste dva milijona obiskovalcev, kar res ni malo. Dosegel je tudi mednarodni ugled kot zgled modernega, specialističnega živalskega vrta. Mesto Innsbruck in vlada tirolske dežele sta muzej ustanovila in prevzela v glavnem vse stroške. Omejuje se na živali, ki v Alpah še žive, in na tiste, ki so nekoč živele. Eksotičnih živali torej tu ni, pač pa medved, svizec, brkati ser, ris, divji petelin, gams, uharica, vidra idr. Odprt je vse leto, poleti nepretrgoma od 9. do 18. ure. Vstopnina za odrasle 20 ÖS, za otroke 10 ÖS, otroci do 6 let v spremstvu odraslih imajo prost vstop.

T. O.

KAKO JE S KOČAMI

Ta je dobra, ona slaba, za tega ta, za drugega spet tretja. V resnici pa je tako, da je kvaliteta planinskega zavetišča vsaj za 50 % odvisna od obiskovalcev samih. Če imajo za seboj dolgo turo in je vse šlo po sreči, so sicer utrujeni, so pa vesela družina, ki si pravzaprav nič posebnega ne želi. Oskrbnik s takimi skoraj nima problemov. Njegova stvar je seveda, da je WC urejen, da je v hiši red, da je oskrbnik do gostov pozoren in ustrežljiv in uganka je rešena. Če pa gost prinese s seboj »kredenco«, naj oskrbnik zamiži in za nobeno ceno ne pokaže kislega obraza. Tako razmišljajo v sosednih Alpah. Problemi so tudi pri nas. Sposoben, prizadeven, ustrežljiv in bister oskrbnik jih rešuje z osebnostjo in gostoljubnostjo.

T. O.

RAZGLED PO SVETU

EKSPEDICIJA AVSTRIJSKIH »PRIJATELJEV NARAVE« V PAMIRU (Vzpon po severni steni Pik Komunizma)

Avstrijski alpinisti iz NF, ki jih je spremljal tudi vodja alpinistične šole ÖAV Hanjörg Köchler iz Innsbrucka, so poleti 1977 dosegli v Pamiru zares prepričevalen uspeh. Poleg najtežjega vzpona na Pik Komunizma (7495 m) po severni strani so opravili še vzpon po južnem grebenu na Pik Korženevska (7105 m). Njihov uspeh je sovjetska tiskovna agencija »Novosti« takole zabeležila: »V medna-

rodnem »alplagerju« v Ačik-Tašu v dolini Alai v vznožju Pik Lenina, je bilo letos 167 alpinistov osmih narodov (obe Nemčiji, ČSSR, Japonska, Avstrija, Madžarska in ZDA). 130 alpinistov se je povzpelo na enega od naslednjih sedemtisočakov: Pik Komunizma, Pik Korženevska in Pik Lenina. Avstrijci so bili prvi, ki so v enem poletju stopili na teme dveh sedemtisočakov. (Slede imena.) Avstrijci so pri tem imeli dve manjši nezgodi: enega je zadel kamen, eden pa je na Pik Komunizma močno ozebel.

T. O.

LETNI OBČNI ZBOR IKAR POROČILO PODKOMISIJE ZA PLAZOVE

Komisija je zasedala 16. 9. 1977 v prostorih ENSA v Chamonixu.

Sodelovali so delegati Francije, Italije, Jugoslavije, ČSSR, Švice, Poljske, Avstrije, Norveške, Bolgarije, ZR Nemčije in Lichtensteina. Prisoten je bil tudi delegat Južne Tirolske, ki ima v IKAR samostojno delegacijo.

Sejo je vodil col Guy de Marliave, novi predsednik podkomisije, dnevni red je bil kot sledi:

1. Zapisnik seje v Ausserbergu
2. Poročilo predsednika
3. Poročilo delegatov — članov komisije
4. Šolanje kadrov
5. Načrtovanje v plazovitih območjih
7. Oprema za iskanje in reševanje iz plazov
8. Raziskovalno delo in študije na področju plazov
9. Razno

K točki 3 dnevnega reda

Vsi delegati so že v avgustu prejeli poročila iz Francije, Italije in Jugoslavije.

Z izjemo delegatov Lichtensteina, Poljske, Bolgarije in ZRN, so vsi ostali prinesli na zasedanje podrobna poročila, zato je delo šlo naglo od rok ter smo lahko več časa posvetili obravnavanju problemov.

I. Sneg in plazovi

Zima je bila v obdobju 1976/77 v večini dežel zelo bogata s snežnimi padavinami, na Norveškem tudi zelo mrzla. Sneg je v večini dežel v višinah obležal še čez pomladanske mesece in pozno v poletje. Zaradi tega so se nesreče primerile še tudi maja in junija, o čemer so poročali zlasti Francozi. Kar zadeva nesreče v plazovih, velja pripomniti, da je teh vse več na obrobjih organiziranih smučišč in tudi na samih pistah. Gre največ za primere, da nastajajo vedno nova organizirana smučišča, ki so z vidika varnosti slabo raziskana in objektivno leže v nevarnejših predelih, kot so stari zimskošportni centri.

Razmere najlepše kažejo podatki posameznih držav, udeleženk zasedanja. Skušali jih bomo posredovati v krajših povzetkih.

A. ZR Nemčija

Na voljo ni podrobnosti, po kratkem poročilu o žrtvah plazov je stanje naslednje:

V 8 plazovih je bilo tako ali drugače prizadetih 22 oseb. Od vseh delno oziroma povsem zasutih je bil mrtev en ponesrečenec 5 pa je bilo ranjenih. Kolikor vemo iz prejšnjih let, je varstvo organizacijsko urejeno, deluje komisija za varstvo pred plazovi, imajo dobro urejeno službo plazov. Plazove tudi namerno prožijo in imajo veliko odstrelnih žilnic vseh vrst — tudi zelo komplicirane.

B. Bolgarija

Poročila ni. Iz osebne izpovedi delegata povzemamo, da je bil v plazu mrtev en človek.

Imajo 10 lavinskih psov, pri vzgoji živali jim že od vsega začetka pomagajo Avstrijci, predvsem Korošci.

C. ČSSR

V primerjavi s prejšnjimi leti je bila pretekla zima zelo bogata s snežnimi padavinami, snežna odeja je obležala dokaj dolgo.

Posebnih razlik med posameznimi češkimi gorstvi ni bilo.

Izdali so 40 lavinskih biltenov.

Opazovali in dokumentirali so lepo število plazov, ki pa tokrat niso zasuli oseb, zato tudi ni bilo nobenih žrtev.

Načrtovanje v predelih delovanja plazov je pri tovariših iz ČSSR že stara in utečena stvar. Z delom so letos nadaljevali ter kartirali plazine v merilu 1 : 10 000. V ta namen so se posluževali snemanja iz letal ter meritev na terenu. V kataster uvajajo obdelavo podatkov. Na voljo imajo že tabelarične pregledne.

V okviru vzgoje so imeli tečajnike v Davosu, sodelovali so na tečajih v Avstriji in na srečanju glaciologov v Angliji (vodja podkomisije za plazove GRS ČSSR je poklicni strokovnjak za sneg in led ter direktor Instituta v Jasni na Slovaškem).

D. Francija

Na splošno je bila to zima z obiljem snega.

Služba plazov (Service d'Alerte) deluje pri Državnem meteorološkem zavodu. Na voljo ji je 60 opazovalnic. Od tega jih je 36 v Alpah, 24 pa v Pirenejih.

Opozorila so izdajali vsak dan. Tako jih je bilo na področju Alp 132, v Pirenejih 57 in še 34 na Korziki.

Zabeležili so 33 nesreč v plazovih. Slednji so nosili 100 oseb, 40 jih je bilo zasutih, 20 ranjenih, 28 pa mrtvih.

Med prizadetimi je 6 plazov ogrožalo alpiniste, od katerih jih je četvero umrlo, 12 pa jih je bilo rešenih. Večina prizadetih so bili smučarji (77). Med temi jih je zasulo kar 36.

Več organizacij v okviru FFM si je nabavilo elektronske naprave za iskanje zasutih. S pomočjo piepsa so našli avstrijskega alpinista, katerega je zasul plaz. Pomoč pa je bila prepozna.

Na voljo imajo komisije za varstvo pred snežnimi plazovi. Ena vrst so komisije v departmajih, ki so dolžne skrbeti za varnost na organiziranih smučiščih in sploh zimskošportnih objektih.

Drugi tip so občinske oziroma krajevne komisije. Te skrbe za krajevno varnost in so delavne zlasti v času povečane nevarnosti.

Bilo je mnogo različnih tečajev.

E. Italija in Južna Tirolska

V IKAR sta Italija in Južna Tirolska zastopani povsem samostojno in vsaka za sebe, opazno pa je, da to povzroča določen odpor pri italijanskih tovariših. Opaziti je težnje, da bi vsaj poročila zajeli skupno, četudi jih vsaka delegacija pripravi samostojno za sebe. Menim, da je to trenutno mogoče le zato, ker je vodja Italijanske podkomisije za plazove v CAI Švicar — Fritz Ganser — izredno široka in razgledana ter hkrati tolerantna osebnost. Brez njega bi tu stvar že davno odpovedala.

Značilne za zimo 1976/77 so obilne snežne padavine. Izdatni meteži so značilni za 1. polovico januarja, za obdobje od 23. do 27. februarja in za zadnje dni marca. Maja je novozapadli sneg obležal na višinah nad 2500 m.

Služba plazov (Servizio d'Avvertimento) je organizirana po vseh 9 conah. Izdali so 159 rednih in 115 izrednih opozoril. Od tega so jih 26 pripravili in izdali na Južnem Tirolskem.

Nesreč v plazovih je bilo 17, plazovi so zajeli 88 oseb in jih bolj ali manj zasuli. Med zasutimi jih je 35 umrlo (od tega 9 na območju Južne Tirolske, 26 pa drugod v Italiji). V Suldnu je plaz moril že drugo leto zapored. V avtomobilu je spet umrlo četvero ljudi.

Za varstvo pred plazovi imajo na voljo 115 lavinskih psov, od tega jih je 8 na Južnem Tirolskem. Pse imajo še vojska in policija.

Elektronske naprave za iskanje zasutih preizkušajo. Predvsem uporabljajo piepse, delno VS — 68 iz Švice. Znan ni niti en primer, da bi koga rešili (v Italiji) zaradi tega, ker je imel pri sebi tako napravo.

Sicer pa velja omeniti še naslednje naprave, oziroma ukrepe:

— zapore cest,

— zapore smučišč in smučarskih prog,

— namerno proženje plazov (to delajo z ročnim nameščanjem eksploziva, z odstrelnimi žičnicami in zadnje čase poskusno z odmetavanjem eksplozivnih nabojev iz helikopterjev).

Minira vselej policija ali armada. Reševalci so samo strokovni svetovalci.

Kar zadeva načrte v plazovitih območjih se s tem še največ ukvarjajo gozdarji (Corpo Forestale). Na podlagi dosežkov npr. v Lombardiji že uporabljajo podatke pri obravnavi prošenj za gradbeno dovoljenje.

V pokrajini Valle d'Aosta lahko zasledimo že tudi prve rezultate uporabe katastra plazov.

Na voljo imajo le dve komisiji za varstvo pred snežnimi plazovi (KSP — občini).

Ena deluje dokaj uspešno na področju Piemonta in skrbi za varnost na cestah.

Druga živi v občini Foppolo. Si sicer prizadeva, vendar nima podpore občinskih organov (konkurenca med občinskimi možmi zaradi interesov v tujskem prometu). Posledice se čutijo zelo izdatno. Letos je v kraju pustošil, podiral in ubijal plaz.

F. Jugoslavija

Zima se je pričela zelo zgodaj, trajala pa je vse tja do pozne pomladi. Padalo je pogosto, mnogokrat je v enem samem metežu nasulo skoro meter snega. Glede na dolgoletno poprečje je bila srednje temperatura raje nižja, vendar pa je bilo vsak mesec tudi nekaj otoplitev in odjug, kar je povzročalo naglo uleganje snežne odeje in tvorbo srena. Na ta način je nastala debela snežna odeja, ki je ležala pozno v poletje, ponekod pa celo ostala vse v jesen.

Opaziti je bilo dosti starih, znanih plazov, pa tudi mnogo plazov, ki jih doslej še nismo zabeležili.

V sezoni 1976/77 je shodila Služba plazov Meteorološkega zavoda Slovenije. Služba je izdala 112 rednih in 1 izredno opozorilo. Opozorila posreduje prek radia in dnevnikov.

Za razliko od drugih let in poprečja, je sezona 1976/77 bila zelo bogata s plazovi in nam je prizadejala obilo žrtev. V 6 plazovih v Sloveniji ter 2 plazovih na Prenju je bilo bolj ali manj zasutih 16 oseb. Osem oseb je povsem zasulo, vse so bile mrtve. Sedem jih je umrlo še v snegu, 1 oseba pa

je umrla kmalu potem, ko sta jo tovariša rešila iz plazu.

Poškodovani sta bili dve osebi, 9 oseb se je rešilo z lastnimi silami in s pomočjo tovarišev.

Za varstvo pred plazovi smo:

— opozarjali prek opozoril SP MZ SRS,

— zapirali smo ceste, proge in smučišča, deloma tudi žičnice,

— namerno prožili snežne plazove (z ročnim nastavljanjem eksploziva, s proženjem prek odstrelnih žičnic in z netrzavnim topom JLA),

— vzdržujemo in šolamo 29 lavinskih psov, od katerih je na seznamu preverjenih 15, ostali pa so v rezervi. Nekaj psov je tudi na voljo v policiji in JLA.

— elektronskih naprav ni dosti. Nekaj jih imajo na Kanlnskih žičnicah, postaja GRS Tržič in posamezniki.

Na področju načrtovanja v območju plazov smo komaj na začetku. Imeli smo tečaj za opazovalce ter zbrali nekaj oprjemljivih podatkov o snegovih in plazovih. Arhivirani in delno obdelani so pri Podjetju za urejanje hudournikov. Slednje je kot operativna Zveze vodnih skupnosti še najbolj poklicano za to dejavnost.

Letos nam je uspelo, da smo formalno ustanovili zarodke KSP Kranj in KSP Tržič. Več od ustanovitve nismo dočakali. Stvar silno počasi prihaja v življenje.

G. Liechtenstein

Na območju Kneževine Liechtenstein so pozimi 1976/77 vladale povsem normalne snežne razmere in padavine. Naletela se je debela in trdna snežna odeja, ki je dolgo obležala — zlasti v višjih legah. Vsakdanja opazovanja snega, vremena in plazov so posredovali in Institut za raziskave snega in plazov na Weissfluhjochu v Davosu. Tam so izdelali oceno ter jo za Liechtenstein vključili v opozorila, ki so hkrati veljala za vzhodne dele Švice.

Nesreč v plazovih ni bilo.

Reševalci imajo na voljo 6 preizkušenih lavinskih psov. Z namernim proženjem plazov so varovali ceste in smučišča.

H. Norveška

Plazovi so zajeli skupno 48 oseb. Umrlo je 12 ljudi, med temi 6 smučarjev in 1 delavec. Dva človeka sta umrla, ko je plaz zasul in podrl hišo.

Služba plazov deluje pri Meteorološkem Institutu. Izdajala je načelna opozorila.

Dodatno je pripravjal opozorila še Geotehnični Institut, priložnostna opozorila pa še GRS.

Varovalni ukrepi so podobni kot drugje. GRS si zelo prizadeva na področju preventivne. Slednjo uvaja prek šole v naravi med šolsko mladino.

Med najobičajnejšimi pripravami za iskanje in reševanje sta še vedno lavinski pes in lavinska sonda.

Vse bolj se uveljavlja tudi iskanje z bajanico. Izkušnje so zajeli v novi taktiki iskanja v okviru reševalne akcije.

I. Avstrija

V večini avstrijskih dežel imajo organizirano Službo plazov (Lawinenwarndienst), ki pa je od dežele do dežele različno organizirana. Na območju Avstrije so izdali čez 250 opozoril.

Nesreč v plazovih je bilo letos v Avstriji nenavadno malo. V 32 plazovih je bilo zajetih 83 oseb, ki jih je deloma, ali v celoti zasulo. Smrtno žrtve je terjalo 15 plazov, umrlo je 17 zasutih. Kar 67 oseb je preživel, 27 osebam je uspelo, da so se iz snega izvlekle kar same, prav toliko so jih iz plazovine rešili neposredno popotni in smučarski tovariši. Le 9 oseb se ima za rešitev zahvaliti GRS. Lavinskih psov imajo v Avstriji 180.

Od naprav uporabljajo domači pleps. Nobene izmed oseb, ki so jih zadnje zimo zasul v Avstriji plazovi, pa niso rešili s pomočjo elektronske naprave, ker nihče od prizadetih pri sebi ni imel plepsa.

L. Švica

Po dveh letih presledka — odkar je prenehal sodelovati M. Schild — ima Švica končno spet svojega zastopnika, prijetelega in vsestranskega Louisa Wuillouda.

Kot začetnik ni mogel briljirati s podatki, še posebej, ker mu je te posredoval kar Institut za raziskavo snega in plazov na Weissfluhjochu.

Služba plazov (Lawinenwarndienst) je izdala 26 običajnih (petkovih) opozoril in 30 posebnih opozoril. V začetku septembra na Weissfluhjochu še niso imeli točnih podatkov o škodi zaradi plazov. Sodijo, da so ti prizadeli prek 100 oseb, 10 oseb je dobilo rane, 29 jih je v plazovih umrlo.

Očitno je, da v Švici — vsaj vojska — že začenejo uporabljati elektronske naprave za iskanje zasutih, autofonov VS — 68. Tako poročajo:

— prvič v zgodovini reševanja iz plazov v Švici so letos z VS — 68 našli človeka, ki ga je plaz povsem zasul,

— manj sreče je imela trojica, ki je imela pri sebi VS — 68 in so jih našli s pomočjo te naprave. Bill pa so že mrtvi,

— zelo nesrečen je tretji primer. Zasut je imel pri sebi VS — 68, vendar je bila naprava izključena. Reševalci uporabljajo že znane naprave.

V vsej Švici deluje prek 250 preizkušenih in licenciranih lavinskih psov.

Pregled nesreč v plazovih v sezoni 1976/77

Država	Zajetih	Poškodovanih	Mrtvih
ZR Nemčija	22	5	1
Bolgarija	?	?	1
ČSSR	—	—	—
Francija	40	20	28
Italija in J. Tirolska	88	?	35
Jugoslavija	16	2	8
Kneževina Liechtenstein	—	—	—
Norveška	48	?	12
Avstrija	83	?	17
Poljska	—	—	—
Južna Tirolska	(8)	?	(9)
Švica	100 (?)	10 (?)	29

V deželah, članicah IKAR (brez Španije, Švedske in Kanade) skupno 131
 Dodatno v Romuniji
 20 dijakov in 3 vzgojitelj
 Skupno znano 154

K točki 4 dnevnega reda

1. Vsaka država organizira vzgojo ustreznih potrebam ter prilagodi program svojim možnostim. Pogosto so celo programi v isti državi, a po različnih postajah in organizacijah med seboj bistveno različni. Spričo tega nikakor ni mogoče obediti in vskladiti programov v okviru IKAR. Zato pa delegati posameznih dežel priporočajo, da v okviru posameznih dežel zamenjamo programe, se obvestimo o času trajanja tečajev ter se po možnosti z zastopniki udeležimo tečajev v sosednjih državah, one pa pri nas — kolikor to dopuščajo jezikovni in drugi pogoji.

2. Sklenjeno je bilo, da z novim letom začne nov tečaj na mednarodni ravni.

Gre na kratko za sledeče:

— težišče tečaja naj bo preventiva. Med drugim naj kandidati poslušajo tudi predavanja o zaščiti objektov in naprav z ustreznimi objekti in o namerenem proženju snežnih plazov,

— organizatorji naj še zlasti poskrbe, da bo poudarjena praktična plat dela,

— pokroviteljstvo nad tečajem prevzame IKAR. Zastopnik podkomisije IKAR je Louis Wuilloud,

— učni jezik je francoski. S tem naj bi bilo omogočeno kar najširši publikli iz vrst francoskega govornega območja, da sodelujejo na tečaju.

K točki 5 dnevnega reda

Načrtovanje v plazovitih območjih je postalo več ali manj že nujna. To predvsem zategadelj, ker človek pri pomanjkanju smučišč v nižjih legah vse bolj prodira navzgor. V večjih višinah pa vladajo visokogorske razmere in nevarnosti.

Z načrtovanjem bi naj nevarnost krajjevo točno opredelili ter hkrati nakazali na možnost varovanja objektov in naprav.

Enotnost bo tu težko doseči. Težava se pričena že pri barvnem označevanju območij različne nevarnosti. Član podkomisije za plazove IKAR enoglasno menimo, da ni nobenih zaprek, da ne bi uporabili oznak, ki jih je uvedel Institut v Davosu: — rdeče (prepovedano za vse gradnje),

— belo (neomejeno za vse gradnje),

— plavo (pogojno dopustno, če so objekti zavarovani tako, da prenesejo določen, maksimalno predviden pritisk).

Metode, ki vodijo do stvarnih zaključkov, so različne. Švicarji uporabljajo računski pristop, pritisk izračunajo.

V Franciji ovenodnotijo geomorfološke elemente trase. Rezultati so po eni in po drugi metodi dokaj enaki.

Stanje varstva je v različnih državah na različni stopnji. Skupni so samo kratki rokli, ki stoje pred projektanti in pritisk investitorjev.

V ZR Nemčiji ureja vse to bavarska deželna vlada. Večjih težav ni.

V Franciji mora vsaka občina pripraviti v okviru plana za uporabo tal tudi načrt za dela na plazovitih območjih (plan des zones exposees).

V Jugoslaviji smo še dokaj na začetku. Kaže, da se bo ta dejavnost, skupaj s katastrom, odvijala v okviru Zveze vodnih skupnosti SRS in v praksi prek njene operative v Podjetju za urejanje hudournikov.

V Lichtensteinu ureja vse zadeve država prek Urada za gradnje.

Na Norveškem pripravljajo nov zakon, ki bo zajel tudi to problematiko.

V Avstriji se je te naloge težko lotiti, manjka jim tako kadrov kot enotnosti v načinu izbora rešitev. V Švici so za svoje območje odgovorne občine.

K točki 7 dnevnega reda

Od zasedanja v Ausserbergu ni bilo večjih novosti.

1. Lavinske sonde

Norvežani so razvili sondo, ki je zelo podobna naši, le da so segmenti krajši in nanizani na najlonsko vrstico, ki se fiksira z zadrgo, kakršno uporabljajo sodobnejši nahrbtniki za zavezovanje nahrbtnika.

Celotna dolžina je 3,5 m. Sonda je razstavljiva, zložena v etuiju. Izdeluje jo Syver Endrestl, 3600 Geilo, Norge (ista firma izdeluje tudi bajanice). Cena sonde je 50 NKr (ca. 130 din brez carine in prometnega davka).

Norveški tovariši so sondo zasnovali za smučarje in planince, skratka za potrebe **tovariške pomoči**. Seveda pa je uporabna tudi v organiziranih akcijah.

2. Lopata

Firma G. Essel Jun. Hermagor (Šmohor) na Koroškem izdeluje lahko aluminijasto lopato ter okov za povezavo dveh smučič, s katerimi sestavimo za silne vlake za prevoz ponesrečenca. Oboje je kaj pripravno za turne smučarje, alpiniste in druge osebe, ki se gibljejo v gorah pozimi.

3. Reševalni balon

Že v Suldnu smo leta 1975 razpravljali o tem, da so vzgonu izpostavljena tudi telesa, ki potonejo v plazovini. Vzgon jih sila na površino plazu kar vodi k poskusom, da bi pojav izkoristili v dobro človeku. Francozi so uporabljali balon samo kot nekako višinsko sidro za lavinsko vrstico, preprečil naj bi, da vrvica potone v plazovino ter omogočil, da bi prek nje čimprej našli zasutega.

Bavarci imajo sedaj balon, ki se v 3 sekundah napolni s plinom. Zasuti naj bi ga s posebnimi naramnicami nosil na plečih, če bi ga zajel plaz, bi ga velika prostornina silila na njegovo površino. Eden od problemov je pritrjevanje balona na naramnice in te na človeka. Bavarci obetajo, da bo do prihodnjega zasedanja IKAR vse jasno in gotovo.

3. Bajanica

Lani smo v tem poročilu opisali taktiko iskanja z bajanico. Norveški tovariši (malce pa tudi mi, med akcijo na Zelenici) so lani preskušali naprej ter ugotovili, da se posamezne bajanice med seboj motijo, če gredo reševalci v vrsti, ki stoji pravokotno na smer ozlroma os plazu.

Trenutno priporočajo poševen razpored:

Slabo

x — reševalec
← — smer gibanja reševalcev

4. Elektronske naprave za iskanje zasutih

— Avstrijski pieps bo prihodnje leto manjši, imel bo vrtilno stikalo, napajali pa ga bosta dve bateriji (daljša življenjska doba).

— V Suldnu je firma Philips (ZRN) prikazala zanimiv aparat za smernostno iskanje. Sedaj je naprava izpopolnjena in preoblikovana. V Italiji jo bodo preskušali že letos. Na ogled pa bo še na 2. Mednarodnem simpoziju o snegu in plazovih v Grenoblu (Francija).

K točki 8 dnevnega reda

1. Univerza v Oslu je letos organizirala posvet z mednarodno udeležbo. Govorili so o znanstvenih osnovah uporabe bajanice in naprav s temeljnimi lastnostmi bajanice.

Univerza Oslo je pripravila raziskovalni program, ki naj bi dal globlji vpogled v teorijo in prakso rabe bajanice.

Iz Slovenije je na tem srečanju sodeloval gorski reševalec dr. T. Jeglič. Zanimivo bi bilo slišati, kaj je odnesel s srečanja in kakšne so možnosti za raziskave na naši univerzi, katero smo 20. 4. 1977 prosili za sodelovanje in mnenje, a nam doslej še ni dala odgovora.

V tej zvezi še nekaj za navdušence, ki pa morajo imeti kar dobro podlago in znanje o elektromagnetnih poljih. Precej podatkov je namreč zbranih k učbeniku:

Electromagnetic Fields & Life
A. S. Presman
Plenum Press — New York, London
227 West 17th Street
New York, USA

Izvirno delo je izšlo v SSSR ter je sedaj doživelo že drugo izdajo v ZDA.

2. Institut für Elektronik na Tehnični univerzi v Grazu, Avstrija, ki ga vodi dr. dipl. ing. prof. W. Fritzsche pripravlja prihodnje leto mednarodni simpozij na temo: **Elektronika in plazovi**. Sodelovala bo znana Fondation Vanni Eigenmann, ki pa meni, da bi bilo simpozij dejansko bolje prirediti leto dni kasneje, ker tačas še ni opaznih bistvenih novosti. Po drugi strani pa nismo še niti dobili zbornika o simpoziju v Suldnu, ki bo verjetno prišel na dan prihodnje leto.

Sklenili smo, da bomo podprli mnenje V. Eigenmann.

3. Od 12. do 14. aprila 1978 bo v Grenoblu 2. Mednarodno srečanje o snegu in plazovih. V tem času bi se sestala podkomisija za plazove IKAR.

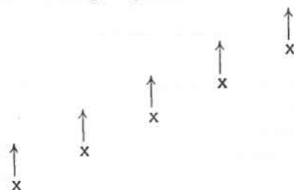
Na simpoziju bodo obravnavane naslednje teme:

— Sneg in njegove lastnosti.

— Statistika in modeli za pripravo pred nevarnostjo plazov.

Dobro

x — reševalec
← — smer gibanja reševalcev

- Dinamika snežnih plazov.
- Namerno proženje plazov.
- Aktivna in pasivna zaščita pred snežnimi plazovi.
- Zakonodaja v zvezi s plazovi.
- Reševanje iz plazov.
- Opazovanje snega
- Gozd in sneg.

Dogovorjeno je bilo, da načelnik KSP GRS sodeluje z referatom o organizaciji Varnostne službe žilčnice po vzoru iz SFRJ.

K točki 9 dnevnega reda

Med delegati je veliko zanimanje zbudila vest, da je plaz v Romuniji aprila letos zasil 23 oseb, 3 vzgojitelje in 20 učencev. O nesreči ni nobenih podrobnih podatkov.

Ing. Pavle Šegula

POROČILO ZDRAVNIŠKE PODKOMISIJE

Po posvetovanjih o omrzlinah in splošni ohladitvi, ki so bila v Innsbrucku in Zürichu, po napotkih, ki sta jih predlagala prim. dr. G. Neureuther ter prof. dr. G. Flora, po stališčih in predlogih podkomisije IKAR v Chamonixu daje zdravniška podkomisija komisije za Gorsko reševalno službo pri Planinski zvezi Slovenije reševalcem in zdravnikom naslednja navodila za prvo pomoč.

PRAVA POMOČ PRI SPLOŠNEM OHLAJENJU IN LOKALNIH OMRZLINAH

Splošno ohlajenje

Kadar je telo izpostavljeno nizkim temperaturam, lahko pride do splošnega ohlajenja. To lahko nastane v naslednjih primerih:

1. pri padcu v mrzlo vodo,
2. pod plazovi,
3. kadar se človek ne more braniti pred nižjo temperaturo okolice zaradi izčrpanosti, zatrupitve in omedlevice (alkohol, uspavalna in podobno).

Shema 1. Stopnja splošnega ohlajenja zavisi od naslednjih faktorjev (po E. Erikssonu).

Zunanji faktorji

- 1 — zunanja temperatura
- 3 — vlaga
- 2 — hitrost vetra
- 4 — trajanje

Individualni faktorji

- 1 — prejšnje omrzline
- 3 — nedohranjenost
- 5 — trening, izkušnost
- 7 — rasa, geografski izvor
- 2 — aklimatizacija
- 4 — druge poškodbe
- 6 — psihična odpornost
- 8 — starost, bolezn

Drugi faktorji

- 1 — obleka
- 3 — gibanje telesa
- 2 — zaščita pred mrazom in vetrom
- 4 — poklic

Shema 2. Odvisnost od temperature zraka in hitrosti vetra

	Hitrost vetra (m/s)				
	brez	5 m/s	10 m/s	15 m/s	20 m/s
T (°C)	0°	— 8°	— 15°	— 18°	— 19°
	— 10°	— 21°	— 30°	— 34°	— 36°
	— 20°	— 34°	— 44°	— 49°	— 52°
	— 30°	— 46°	— 59°	— 65°	— 67°
	— 40°	— 59°	— 74°	— 80°	— 83°

Zaradi nižje temperature v okolici pride do zoženja krvnih žil na periferiji in zato nastane v telesu hladnejša lupina in toplejše jedro.

Lupina, to je koža, podkožje, mišičevje, posebno pa roke in noge, ki se hitreje ohlajajo. Organizem skuša ohraniti čim dalj in čim višjo temperaturo v jedru. Sem štejemo možgane, organe v prsnem košu in trebušni votlini. Omedleвица nastopi, ko pade temperatura jedra na približno 30° C. To je zelo važen podatek za oceno, kako globoko je ponesrečenec ohlajen, še posebej, ker zunaj na terenu skoraj nikoli ni možno meriti temperature jedra.

Glavna nevarnost proti ohlajencu zaradi komplikacij s srcem, ki so posledica toplotnih razlik v srcu, zvišanega kalija in prevelike kislosti krvi.

Nevarnost proti ponesrečencu tudi zaradi omedlevice in oslabelega dihanja.

Pri prvi pomoči ohlajencu moramo vse storiti, da preprečimo mešanje toplejše krvi v jedru s hladnejšo krvjo v lupini. Posledica mešanja krvi iz lupine in jedra je padec temperature v jedru. Zato pridejo v poštev samo ukrepi, ki zvišujejo temperaturo jedra. To lahko dosežemo tako, da ohlajencu položimo vroč obkladek na prsa in trebuh (namočimo preganjeno rjuho v vročo vodo iz termo steklenice). Obkladek damo na spodnje perilo (srajca, spodnje hlače), ne na golo kožo, ovijemo ohlajenca okrog trupa z alufolijo in končno še vsega (tudi roke in noge) tesno ovijemo z več odejami. Po potrebi položimo ohlajenca še v bivač vrečo. Obkladek ponovimo po 1 do 2 urah. Namesto toplega obkladka lahko obložimo ohlajenca s kemičnimi ali navadnimi termoformji. Topla kopol 40° C pride v poštev samo v ustanovi, kjer lahko uspešno zdravijo vse srčne komplikacije. Priporočajo tople infuzije (5% glukoza, 43° C do 45° C), ki jih na kraju nesreče ogrejemo s kemičnimi termoformji. Infuzijo dajemo počasi, ker utegnemo preobremeniti desno srce. Kisik je koristen le, če je ogret. Umetno dihanje je treba opraviti z usti. AMBU aparat ne pride v poštev, ker ponesrečencu dovaja mrzel zrak. Izgibamo se vsakemu aktivnemu in pasivnemu gibanju udov, ker že en sam gib lahko zmanjša temperaturo v jedru. V ustanovi ogrevamo tudi z ultrakratkimi elektromagnetnimi valovi in z izpiranjem želodca, debelega črevesa in trebušne votline s toplimi tekočinami (dializa).

Shema 3. Stopnje splošnega ohlajanja
(p. Grosse, Breckhoff, Killian in Souchon)

T Jedra (°C)	Vzburjenje narašča	
37° — jasna zavest	bolečine v rokah in nogah	hiter pulz, dihanje pospešeno,
36° — trese ga mraz	barva kože je sinje bela	acidoza, hiperglikemija
35° — vzbujen		
34° — zmeden		
Vzburjenje pojava		
33° — se ne zanima za okolico	brezizrazen obraz, okorelo mišičevje,	neenakomeren, počasnejši pulz,
32° — zaspan	skrčene roke, ne čuti bolečin	neenakomerno dihanje, acidoza, hipoglikemija
31° — možno ga je še zbuditi		
30° —		
Ohromelost		
29° — ni ga več možno zbuditi	bolečinskih refleksov ni	pulz koma tipljiv, zaletav,
28° — omedli	možno lizzvati, zenice so široke, vendar še reagirajo	s presledki, daljši premori dihanja, venozna kri je svetlordeča, acidoza, hipoglikemija je hujša
27° —		
Navidezna smrt/smrt		
26° —	zenice široke, ne reagirajo na luč	pulz ni več tipljiv, dihanja ni več
25° —		
24° —		

Prva pomoč ohlajenemu:

I. Na mestu nesreče

1. Ohlajenec je pri zavesti (temperatura jedra je nad 30° C).

A. Reševalec:

Prenašamo ga nadvse previdno.
Čim manj gibanja, na noge sploh ne sme!
Preoblečemo ga v suho obleko.
Skušamo ga ogreti s telesno toploto reševalcev.
Topel obkladek na trebuh in prsi (ali termoforji), nato ga ovijemo v alufolijo in odeje.
Topli sladki napitki, brez alkohola!
Udov ne masirati! ali povijati.

B. Zdravnik:

Tople infuzije (glukoza, makrodex, rheomakrodex)
43° do 45° C.

Na — bicarbonat (i. v.).

Kortizon, če je ponesrečenec močno izčrpan, sicer nobenih drugih medikamentov.
Zaradi slabe cirkulacije v periferiji dajemo vsa zdravila intravenozno (v. lularis, v. subclavia).

2. Ohlajenec je nezavesten.

Temperatura jedra je pod 30° C.

A. Reševalec:

Pri zastoju srca: zunanja masaža srca in umetno dihanje z usti.

Ogrevanje jedra kot pri ohlajencu pri zavesti.

Med transportom lahko pride do zastoja srca, zato moramo stalno kontrolirati srčni utrip, stanje zavesti, dihanje in zenici.

B. Zdravnik:

Ukrepa enako kot pri ohlajencu, ki je še pri zavesti.

II. V planinski koči

Ohlajenca prenesemo v tople prostor. Sicer pa je prva pomoč zdravnika in reševalca enaka kot na mestu nesreče.

Poskrbimo za čim hitrejši transport v zdravstveno ustanovo, kjer so možnosti za zdravljenje morebitnih komplikacij, ki nastanejo pri ogrevanju. Najbolj ustrezno transportno sredstvo je helikopter.

Lokalne omrzline

Nizka temperatura okolja v začetku skrči arteriole in drobne arterije. Najhitreje so prizadeti nos, ušesa, prsti na rokah in nogah, lica in spolovila. Poleg tega pride še do strjevanja krvi, kar povzroči

počasnejši pretok v arterijah, kapilare in drobne arterije pa sploh ne dobijo več krvi. V prvih 24 urah lahko ugotovimo samo omrzline 1. stopnje (bledica). Omrzline 2. ali 3. stopnje se pokažejo šele po nekaj dneh ali celo tednih (mehurji, odmrlo, črno tkivo). Na mestu nesreče ne moremo razlikovati stopnje omrzline, zato je tudi prva pomoč na kraju nesreče vedno enaka. Ugotoviti pa moramo, da pride istočasno tudi do splošne ohladitve.

Prizadevanje reševalcev in zdravnikov mora biti usmerjeno v dve smeri:

Izboljšati moramo pretok krvi in zmanjšati krče v ožilju.

Prva pomoč

I. Na kraju nesreče

A. Reševalec:

Dajemu mu vroče sladke napitke. Brez alkohola! Preoblečemo ga v suho obleko.

Ogrevanje prizadetih udov z lastno telesno toploto (roko ozebliga na primer damo pod njegovo pazduho in slično).

Ne masiramo, ne drgnemo udov s snegom.

Prizadete ude ohlapno obvežemo s suhimi sterilnimi povoji.

Kadar je ponesrečeni istočasno splošno ohlajen, ogrevamo jedro (glej poglavje o splošnem ohlajanju).

Kadar ponesrečeni ni ohlajen, naj s prizadetimi udi giblje, če omrzline niso hude lahko tudi sam hodil. Pri hujših omrzlinah moramo ponesrečenca transportirati, po možnosti s helikopterjem.

B. Zdravnik:

Ukrepa enako kot pri splošnem ohlajanju, poleg proti strjevanju krvi (Heparin i. v.).

II. V planinski koči

Ponesrečenca prenesemo v ogret prostor in mu dajemo vroče sladke, lahko tudi alkoholne napitke. Omrzli del telesa damo v mlačno vodo, ki jo postopoma ogrevamo, tako da v približno pol ure doseže 40° C. Ogrevamo lahko tudi hitreje, če to dopuščajo bolečine.

Zdravnik lahko ogreva v topli kopeli (43° do 45° C), če ima pri roki sredstva za lajšanje bolečin in tega daje po potrebi zdravila proti bolečinam ali strjevanju krvi.

dr. Andrej Robič

TATOVI TUDI V GORAH

Po planinskih glasilih se že pojavljajo opozorila, kakršna že nekaj let beremo v dolinskih časnikih. Najbrž je res: Tudi v hribovih so tatovi, ne moremo se več zanašati na neko posebno »planinsko moralo«. Kjer so množice, so tudi zmikavci. In v hribe jemljejo ljudje marsikaj, kar ima ceno: fotoaparate, daljnogleda, vrvi in drugo opremo. Zato res ne gre puščati odprtih nahrbtnikov kjerkoli. Če že morate odložiti nahrbtnikov, da kak kos poti zmagate bolj

sproščeni, potem ga malo prikrijte, vendar ne pred očmi takih, ki jih ne poznate.

Tudi na parkiriščih pazite na svoje stvari. Skrijte predmete, ki imajo višjo ceno. Zavarovalnica plača odškodnino le za predmete, ki so vgrajeni (npr. radio), sicer pa le izjemoma in to po mnogih potih okoli policije.

V Nemčiji npr. je na kočah imovina v vrednosti do 2000 DM zavarovana, vendar se mora planinec izkazati s potrdilom, da je res prenočil na koči, potrdilo oskrbnika ali prve polic. postaje.

T. O.

REŠEVALNA KABINA NA ŽIČNICI

Žičnica na Silvretti (Avstrija) je uvedla reševalsko kabino s posebno konstrukcijo. Kabina je dolga 2 m, široka 1,20, torej dovolj prostorna za sani-akia in za dva spremeljavalca. Zadnja stena kabine se lahko preklopi, tako se ponesrečenec lahko odnese v ležečem položaju. Doslej so ponesrečence prevažali v dolino v odprtem montažnem vozu.

Silvretta je zelo obiskano smučišče. Žičnica v eni uri prepelje 2300 ljudi (od 1976 dalje). V 14 letih je žičnica prepeljala na Idalpe (2230 m) 20 milijonov potnikov, take s podaljšanimi stopali in seveda še vrsto drugih.

T. O.

HILLARY NA GANGESU

Sir Edmund Hillary iz Nove Zelandije je leta 1953 s Tenzingom prvi stopil na vrh Everesta in se s tem vidno zapisal v zgodovino himalaizma. Postal je svetovni pojem, čeprav je za ta dosežek danes velika gneča. V l. 1976 se je zagledal v vodni šport in takoj posegel po velikem dejanju. Z desetimi Novozelanci in nekaj Indijci, enim Avstralcem in dvema Nepalcema se je spustil na 3000 km dolgo nemirno vodno pot po sveti indijski reki, po nevarnem Gangesu. 350 km v gornjem toku je ena sama brzica, divja, valovita voda.

T. O.

Z ZMAJEM Z DEMAVIDA

Zdaj se je že razvilo tekmovanje, kdo bo z zmajem poletel s tega ali onega znamenitega vršaca. Dva Münhenčana sta si izbrala Kilimandžaro v Afriki in vrh Cristobal Colon v Južni Ameriki. Ker jima je šlo tu gladko, sta se z delto spustila še z najvišjega vrha v perzijskem Elbrusu. V kratkem času se je med gorske »športe« vrinil nov šport, ki izpolnjuje prastaro željo človeka: poleteti, leteti na preprost, čeprav na tvegan način

T. O.

PREGLED NAROČNIKOV PLANINSKEGA VESTNIKA L. 1976 IN 1977

Zap. št.	PLANINSKO DRUŠTVO	Članstvo 1976	Naročniki 1976	Članstvo 1977	Naročniki 1977	Porast	Padeč
1.	Aero — Celje	370	—	440	—	—	—
2.	Ajdovščina	750	21	536	23	2	—
3.	APD Ljubljana	274	40	288	40	—	—
4.	Avtomontaža — Ljubljana	205	26	221	26	—	—
5.	Avtotehna — Ljubljana	176	—	112	24	24	—
6.	Bled	682	31	638	35	4	—
7.	Bohinj-Srednja vas	784	17	700	21	4	—
8.	Bohinjska Bistrica	503	27	472	27	—	—
9.	Bohor — Senovo	1 184	6	857	6	—	—
10.	Borovnica	96	2	120	2	—	—
11.	Bovec	345	8	322	10	2	—
12.	Brezice	377	20	475	21	1	—
13.	Celje	1 356	153	1 302	149	—	4
14.	Cerknica	186	3	101	3	—	—
15.	Cerkno	1 000	15	1 060	19	4	—
16.	Črna na Koroškem	804	35	885	40	5	—
17.	Črnomelj	1 601	6	160	16	10	—
18.	Črnuče	910	22	823	17	—	5
19.	Delo — Ljubljana	293	3	300	3	—	—
20.	Dol pri Hrastniku	1 036	7	1 036	7	—	—
21.	Domžale	681	72	787	67	—	5
22.	Donit — Velika Loka	—	—	59	—	—	—
23.	Dovje-Mojstrana	552	30	578	31	1	—
24.	Dravograd	151	12	172	12	—	—
25.	Fram	230	5	232	5	—	—
26.	Gorenja vas	153	2	69	3	1	—
27.	Gorenje Fecro — Slovenj Gradec	76	—	87	2	2	—
28.	Gorje pri Bledu	771	16	768	17	1	—
29.	Gornja Radgona	347	8	352	8	—	—
30.	Gornji grad	159	5	186	3	—	2
31.	Gozd-Martuljek	176	6	190	6	—	—
32.	Gradis — Ljubljana	—	—	273	—	—	—
33.	Hrastnik	868	18	980	24	6	—
34.	Idrija	1 042	37	1 017	42	5	—
35.	Ig pri Ljubljani	91	—	170	5	5	—
36.	Ilirska Bistrica	1 026	19	1 001	20	1	—
37.	Impol — Slovenska Bistrica	854	20	805	22	2	—
38.	Iskra — Ljubljana	404	6	479	6	—	—
39.	Janez Trdina — Mengeš	662	39	894	40	11	—
40.	Javornik-Koroška Bela	1 386	30	1 464	28	—	2
41.	Jesenice	2 157	89	2 212	100	11	—
42.	Jezerško	267	7	289	7	—	—
43.	Kamnik	1 141	132	771	141	9	—
44.	Kidričevo	54	2	145	5	3	—
45.	Kobarid	600	25	348	25	—	—
46.	Kočevje	393	21	412	22	1	—
47.	Kompas — Ljubljana	73	—	63	—	—	—
48.	Kom. podjetje Ljubljana	100	2	173	2	—	—
49.	Kozjak — Maribor	289	15	264	18	3	—
50.	Kranj	3 100	348	3 100	358	10	—
51.	Kranjska gora	191	14	194	14	—	—
52.	Križe pri Trzinu	350	2	305	2	—	—
53.	Kum — Trbovlje	402	9	571	9	—	—
54.	Laško	469	18	577	20	2	—
55.	Lenart	245	6	317	6	—	—
56.	Lesnina — Ljubljana	65	2	85	2	—	—
57.	Lisca — Sevnica	1 114	23	1 069	25	2	—
58.	Litija	625	32	699	33	1	—
59.	Litostroj — Ljubljana	534	26	532	24	—	2
60.	Ljubljana-matica	7 621	1 515	7 435	1 520	5	—
61.	Ljubljanska banka — Ljubljana	—	—	200	—	—	—
62.	Ljubljanske mlekarne — Ljubljana	200	1	—	1	—	—
63.	Ljubno ob Savinji	250	7	183	7	—	—
64.	Ljutomer	374	17	358	15	—	2
65.	Loče pri Poljčanah	265	11	244	10	—	1
66.	Logatec	298	10	289	10	—	—
67.	Lovrenc na Pohorju	438	16	370	17	1	—
68.	Luče ob Savinji	329	11	296	16	5	—
69.	Majšperk pri Ptujju	190	2	170	2	—	—
70.	Maribor-matica	2 795	249	3 037	255	6	—
71.	Mariborski tisk — Maribor	220	5	220	4	—	1
72.	Matica — Murska Sobota	445	25	310	22	—	3
73.	Medvode	886	52	870	51	—	1
74.	Mežica	1 443	15	1 415	14	—	1
75.	Mozirje	459	18	499	17	—	1
76.	MTT Maribor	444	5	464	5	—	—
77.	Mura — Murska Sobota	202	32	234	25	—	7
78.	Nova Gorica	1 380	115	1 464	115	—	—
79.	Novo mesto	864	27	846	28	1	—
80.	Obalno PD Koper	957	83	1 354	86	3	—
81.	Obrtnik — Ljubljana	502	2	528	2	—	—

Zap. št.	PLANINSKO DRUŠTVO	Članstvo 1976	Naročniki 1976	Članstvo 1977	Naročniki 1977	Porast	Padec
82.	Oplotnica	95	3	110	3	—	—
83.	Ormož	145	9	160	9	—	—
84.	PAP Ljubljana	—	—	180	—	—	—
85.	Planinac — VP 1098 — Kranj	302	1	281	1	—	—
86.	Podbrdo	241	14	227	13	—	1
87.	Poljčane	614	10	641	10	—	—
88.	Polzela	270	10	350	10	—	—
89.	Postojna	551	24	520	25	1	—
90.	Prebold	882	13	990	22	9	—
91.	Prevalje	1 415	32	1 370	29	—	3
92.	PTT Celje	250	2	210	2	—	—
93.	PTT Ljubljana	1 469	31	1 472	29	—	2
94.	PTT Maribor	573	14	692	12	—	2
95.	Ptuj	993	35	1 094	35	—	—
96.	Radeče pri Zidanem mostu	778	20	806	17	—	3
97.	Radlje ob Dravi	140	9	160	9	—	—
98.	Radovljica	1 876	76	2 018	77	1	—
99.	Rašica — Ljubljana	704	18	846	17	—	1
100.	Ravne na Koroškem	1 424	38	1 532	41	3	—
101.	Rimske Toplice	315	11	335	11	—	—
102.	Rogaška Slatina	397	15	408	16	1	—
103.	RTV Ljubljana	183	2	228	2	—	—
104.	Ruše pri Mariboru	1 250	49	1 250	50	1	—
105.	Saturnus — Ljubljana	158	4	165	4	—	—
106.	Sežana	629	30	690	30	—	—
107.	Sladki vrh	115	—	208	1	1	—
108.	Sloga — Rogatec	251	8	253	8	—	—
109.	Slovenjales	—	—	78	1	1	—
110.	Slovenj Gradec	321	31	341	33	2	—
111.	Slovenske Konjice	364	11	324	10	—	1
112.	Solčava	128	14	118	15	1	—
113.	Sovodenj	126	4	124	7	3	—
114.	Sentjur	282	10	329	12	2	—
115.	Škofja Loka	1 403	82	1 346	78	—	4
116.	Šmarna gora	206	35	243	41	6	—
117.	ŠC Iskra — Kranj	8	1	250	1	—	—
118.	Šoštanj	352	14	273	16	2	—
119.	Štore — Železar	240	8	295	8	—	—
120.	TAM Maribor	1 762	81	1 670	56	—	25
121.	Tolmin	1 240	60	1 131	64	4	—
122.	Tomos — Koper	387	17	432	18	1	—
123.	Trbovlje	1 642	54	1 520	58	4	—
124.	Tržič	861	71	1 013	71	—	—
125.	Velenje	1 804	58	1 831	63	5	—
126.	Vevče — Ljubljana	311	35	297	36	1	—
127.	Viator — Ljubljana	210	28	180	29	1	—
128.	Viharnik — Ljubljana	249	6	337	6	—	—
129.	Vipava	223	10	206	10	—	—
130.	Vitanje	267	8	280	8	—	—
131.	Vransko — Tabor	330	23	400	20	—	3
132.	Vrhnika	953	44	1 021	43	—	1
133.	Vuzenica	245	3	284	4	1	—
134.	Zabukovica	1 503	11	1 472	11	—	—
135.	Zagorje	1 520	17	1 518	17	—	—
136.	Zreče	140	3	180	3	—	—
137.	Zalec	600	9	509	11	2	—
138.	Železničar — Celje	247	8	197	8	—	—
139.	Železničar — Ljubljana	745	38	642	35	—	3
140.	Železničar — Maribor	551	9	588	8	—	1
141.	Železniki	682	17	538	21	4	—
142.	Zičnica — Ljubljana	66	2	80	2	—	—
143.	Ziri	705	13	784	13	—	—
144.	Beograd	—	18	—	18	—	—
145.	Zagreb	—	54	—	59	5	—
146.	Republiška PD	—	32	—	33	1	—
147.	Ostale republike	—	90	—	91	1	—
148.	Inozemski naročniki	—	97	—	97	—	—
149.	Trst — Gorica	—	92	—	91	—	1
150.	Zamenjava z inozemstvom	—	24	—	24	—	—
151.	Inozemci — zastonj	—	16	—	14	—	2
152.	Zamenjava v državi	—	12	—	12	—	—
153.	Razni	—	176	—	171	—	5
S k u p a j		90 632	5 682	92 414	5 805	218	95

ČLANSTVO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE V LETU 1977

Zap. št.	PLANINSKO DRUŠTVO	VRSTA ČLANSTVA			Skupaj	Število članstva v letu 1976
		odrasli člani	mladinci	pionirji		
1.	AERO Celje	350	20	70	440	370
2.	Ajdovščina	219	114	203	536	750
3.	APD Ljubljana	111	165	12	288	274
4.	Avtomontaža — Ljubljana	166	12	43	221	205
5.	Avtotehna — Ljubljana	98	2	12	112	176
6.	Bled	438	46	154	638	682
7.	Bohinj — Srednja vas	391	205	104	700	784
8.	Bohinjska Bistrica	294	100	78	472	503
9.	Bohor — Senovo	250	109	498	857	1 184
10.	Borovnica	40	50	30	120	96
11.	Bovec	229	42	51	322	345
12.	Brežice	110	80	285	475	377
13.	Celje	725	390	187	1 302	1 356
14.	Cerknica	30	20	51	101	186
15.	Cerkno	520	220	320	1 060	1 000
16.	Črna na Koroškem	545	161	179	885	804
17.	Črnomelj	100	30	30	160	160
18.	Črnuče	416	123	284	823	910
19.	Delo — Ljubljana	176	28	96	300	293
20.	Dol pri Hrastniku	658	80	298	1 036	1 036
21.	Domžale	363	204	220	787	681
22.	Donit — Velika Loka	59	—	—	59	—
23.	Dovje — Mojstrana	423	77	78	578	558
24.	Dravograd	82	40	50	172	151
25.	Fram	110	40	82	232	230
26.	Gorenja vas	21	5	43	69	153
27.	Gorenje-Fecro — Slovenj Gradec	74	13	—	87	76
28.	Gorje pri Bledu	546	119	103	768	771
29.	Gornja Radgona	50	114	188	352	347
30.	Gornji grad	92	33	61	186	159
31.	Gozd Martuljk	120	40	30	190	176
32.	Gradis — Ljubljana	241	7	75	273	—
33.	Hrastnik	570	80	330	980	868
34.	Idrija	372	167	478	1 017	1 042
35.	Ig pri Ljubljani	70	30	70	170	91
36.	Ilirska Bistrica	180	142	679	1 001	1 026
37.	Impol — Slovenska Bistrica	355	217	233	805	854
38.	Iskra — Ljubljana	392	36	51	479	404
39.	Janeza Trdine — Mengeš	212	244	438	894	662
40.	Javornik — Koroška Bela	1 069	169	226	1 464	1 386
41.	Jesenice	1 641	280	291	2 212	2 157
42.	Jezerško	167	31	91	289	267
43.	Kamnik	449	166	156	771	1 141
44.	Kidričevo	80	25	40	145	54
45.	Kobarid	79	51	218	348	600
46.	Kočevje	272	80	60	412	393
47.	Kompas — Ljubljana	53	7	3	63	73
48.	Komunalno podjetje — Ljubljana	115	24	34	173	100
49.	Kozjak — Maribor	178	41	45	264	289
50.	Kranj	1 500	600	1 000	3 100	3 100
51.	Kranjska gora	130	4	60	194	191
52.	Križe pri Trzinu	181	50	74	305	350
53.	Kum — Trbovlje	464	45	62	571	402
54.	Laško	319	61	197	577	469
55.	Lenart	68	112	137	317	245
56.	Lesnina — Ljubljana	77	4	4	85	65
57.	Lisca — Sevnica	412	123	534	1 069	1 114
58.	Litija	337	80	282	699	625
59.	Litostroj — Ljubljana	364	106	62	532	534
60.	Ljubljana-matica	3 949	2 524	962	7 435	7 621
61.	Ljubljanska banka — Ljubljana	150	25	25	200	—
62.	Ljubljanske mlekarne — Ljubljana	—	—	—	—	200
63.	Ljubno ob Savinji	100	24	59	183	250
64.	Ljutomer	93	58	207	358	374
65.	Loče pri Poljčanah	83	80	81	244	265
66.	Logatec	144	100	45	289	298
67.	Lovrenc na Pohorju	245	101	24	370	438
68.	Luče ob Savinji	143	31	122	296	329
69.	Majšperk pri Ptujju	70	32	69	171	190
70.	Maribor-matica	1 456	783	798	3 037	2 795
71.	Mariborski tisk — Maribor	200	10	10	220	220
72.	Matica — Murska Sobota	73	230	7	310	445
73.	Medvode	392	357	121	870	886
74.	Mežica	1 034	160	221	1 415	1 443
75.	Mozirje	310	95	94	499	459
76.	MTT Maribor	354	45	65	464	444
77.	Mura — Murska Sobota	167	17	50	234	202
78.	Nova Gorica	514	276	674	1 464	1 380
79.	Novo mesto	259	357	230	846	864
80.	Obalno PD — Koper	467	135	752	1 354	957
81.	Obrtnik — Ljubljana	293	75	160	528	502

PLANINSKO DRUŠTVO	VRSTA ČLANSTVA			Skupaj	Število članstva v letu 1976
	odrasli člani	mladinci	pionirji		
82. Oplotnica	80	10	20	110	95
83. Ormož	50	30	80	160	145
84. PAP — Ljubljana	100	20	60	180	—
85. Planinac — Kranj V. p. 1098	205	16	60	281	302
86. Podbrdo	112	53	62	227	241
87. Poljčane	275	140	226	641	614
88. Polzela	131	60	159	350	270
89. Postojna	146	99	275	520	551
90. Prebold	340	100	550	990	882
91. Prevalje	960	193	217	1 370	1 415
92. PTT Celje	150	30	30	210	250
93. PTT Ljubljana	1 044	235	193	1 472	1 469
94. PTT Maribor	610	37	45	692	573
95. Ptuj	176	268	650	1 094	998
96. Radeče pri Zidanem mostu	508	90	208	806	778
97. Radlje ob Dravi	90	50	20	160	140
98. Radovljica	1 342	341	335	2 018	1 876
99. Rašica — Ljubljana	520	217	109	846	704
00. Ravne na Koroškem	900	222	410	1 532	1 424
01. Rimske Toplice	172	15	148	335	315
02. Rogaška Slatina	244	44	120	408	397
03. RTV Ljubljana	180	19	29	228	183
04. Ruše pri Mariboru	450	300	500	1 250	1 250
05. Saturnus — Ljubljana	142	10	13	165	158
06. Za Selško dolino — v Železnikih	250	144	288	682	538
07. Sežana	258	124	308	690	629
08. Sladki vrh — Zgornja Velka	131	28	49	208	115
09. Sloga — Rogatec	109	59	85	253	251
10. Slovenijales — Ljubljana	56	8	14	78	—
11. Slovenj Gradec	129	97	115	341	321
12. Slovenske Konjice	159	73	92	324	364
13. Solčava	49	25	44	118	128
14. Sovodenj	74	12	38	124	126
15. Šentjur pr Celju	79	90	160	329	282
16. Škofja Loka	1 085	170	91	1 346	1 403
17. Šmarna gora — Vikrče	129	47	67	243	206
18. Šolski center Iskra — Kranj	5	3	—	8	250
19. Šoštanj	137	97	39	273	352
20. TAM — Maribor	679	322	669	1 670	1 762
21. Tolmin	535	200	396	1 131	1 240
22. TOMOS — Koper	300	47	85	432	387
23. Trbovlje	895	269	356	1 520	1 642
24. Triglav — Sevnica	—	—	—	—	70
25. Trzin	368	70	575	1 013	861
26. Velenje	738	414	679	1 831	1 804
27. Vevče — Ljubljana	156	68	73	297	311
28. Viator — Ljubljana	120	21	39	180	210
29. Viharnik — Ljubljana	216	90	31	337	249
30. Vipava	62	101	43	206	223
31. Vitanje	80	70	130	280	267
32. Vransko — Tabor	80	120	200	400	330
33. Vrhnika	573	133	315	1 021	953
34. Vuzenica	94	61	129	284	245
35. Zabukovica	849	175	448	1 472	1 503
36. Zagorje ob Savi	883	185	450	1 518	1 520
37. Zreče	80	50	50	180	140
38. Žalec	280	50	270	600	509
39. Železar šture	185	50	60	295	240
40. Železničar — Celje	130	16	51	197	247
41. Železničar — Ljubljana	473	119	50	642	745
42. Železničar — Maribor	478	37	73	588	551
43. žičnica — Ljubljana	60	20	—	80	66
44. Žiri nad škofjo Loko	484	60	240	784	705
Skupaj:	49 074	17 503	25 837	92 414	90 632
V letu 1976:	47 698	17 762	25 172	90 632	
Razlika:	+ 1 376	— 259	+ 665	+ 1 782	

PREGLED INVESTICIJ ZA NADELAVO, POPRAVILO IN MARKIRANJE POTOV V LETU 1977

Zap. št.	PLANINSKO DRUŠTVO	INVESTIRANO					Skupne investicije v letu 1977	
		iz lastnih sredstev	prostovoljno delo	v vrednosti	subvencija PZS	druge subvencije		posojilo
		din	ur	din	din	din		din
1.	Aero Celje	—	—	—	—	—	—	
2.	Ajdovščina	532,55	55	3 300,00	—	—	3 832,00	
3.	Akademsko PD Ljubljana	—	—	—	—	—	—	
4.	Avtomontaža Ljubljana	—	—	—	—	—	—	
5.	Avtotehna Ljubljana	—	—	—	—	—	—	
6.	Bled	—	81	4 860,00	—	—	4 860,00	
7.	Bohinj-Srednja vas	2 458,00	37	2 220,00	2 000,00	—	6 678,00	
8.	Bohinjska Bistrica	3 960,00	50	3 000,00	3 000,00	—	9 960,00	
9.	Bohor — Senovo	1 800,00	35	2 100,00	—	—	3 900,00	
10.	Borovnica	2 000,00	240	14 400,00	—	—	16 400,00	
11.	Bovec	—	—	—	8 000,00	—	8 000,00	
12.	Brežice	250,00	—	—	—	—	250,00	
13.	Celje	7 500,00	50	3 000,00	8 000,00	—	18 500,00	
14.	Cerknica	—	—	—	—	—	—	
15.	Cerkno	6 230,00	120	7 200,00	—	—	13 430,00	
16.	Črna na Koroškem	561,00	—	—	3 000,00	—	3 561,00	
17.	Črnomelj	—	80	4 800,00	—	—	4 800,00	
18.	Črnuče	—	—	—	—	—	—	
19.	Delo Ljubljana	—	25	1 500,00	—	—	1 500,00	
20.	Dol pri Hrastniku	1 680,00	85	5 100,00	—	—	6 780,00	
21.	Domžale	514,00	96	5 760,00	—	—	6 274,00	
22.	Donit Velika Loka	—	—	—	—	—	—	
23.	Dovje-Mojstrana	—	74	4 440,00	4 000,00	—	8 440,00	
24.	Dravograd	—	—	—	—	—	—	
25.	Fram	250,00	20	1 200,00	—	—	1 450,00	
26.	Gorenja vas	—	—	—	—	—	—	
27.	Gorenje-Fecro, Slovenj Gradec	—	—	—	—	—	—	
28.	Gorje pri Bledu	25 867,00	540	32 400,00	6 500,00	—	64 767,00	
29.	Gornja Radgona	80	18	1 080,00	—	—	1 160,00	
30.	Gornji grad	—	56	3 360,00	—	—	3 360,00	
31.	Gozd-Martuljek	—	150	9 000,00	4 000,00	—	13 000,00	
32.	Gradec Ljubljana	—	—	—	—	—	—	
33.	Hrastnik	1 800,00	120	7 200,00	—	—	9 000,00	
34.	Idrija	2 630,00	38	2 280,00	—	—	4 910,00	
35.	Ig pri Ljubljani	—	—	—	—	—	—	
36.	Ilirska Bistrica	—	—	—	3 000,00	—	3 000,00	
37.	Impol Slovenska Bistrica	950,00	95	5 700,00	—	—	6 650,00	
38.	Iskra Ljubljana	—	—	—	—	—	—	
39.	Janez Trdina Mengeš	500,00	20	1 200,00	—	—	1 700,00	
40.	Javornik-Koroška Bela	2 500,00	182	10 920,00	4 000,00	—	17 420,00	
41.	Jesenice	15 178,00	260	15 600,00	6 000,00	2 833,50	39 611,50	
42.	Jezerško	3 600,00	280	16 800,00	8 000,00	—	28 400,00	
43.	Kamnik	—	—	—	2 000,00	—	2 000,00	
44.	Kidričevo	—	—	—	—	—	—	
45.	Kobarid	—	—	—	—	—	—	
46.	Kočevje	—	20	1 200,00	—	—	1 200,00	
47.	Kompas Ljubljana	—	—	—	—	—	—	
48.	Komunalno podjetje Ljubljana	—	—	—	—	—	—	
49.	Kozjak Maribor	—	45	2 700,00	—	—	2 700,00	
50.	Kranj	34 000,00	240	14 400,00	4 000,00	—	52 400,00	
51.	Kranjska gora	—	50	3 000,00	5 000,00	—	8 000,00	
52.	Križe pri Golniku	5 000,00	150	9 000,00	—	—	14 000,00	
53.	Kum Trbovlje	2 500,00	86	5 160,00	—	—	7 660,00	
54.	Laško	—	—	—	—	—	—	
55.	Lenart	250,00	20	1 200,00	—	—	1 450,00	
56.	Lesnina Ljubljana	—	—	—	—	—	—	
57.	Lisca Sevnica	920,00	72	4 320,00	—	—	5 240,00	
58.	Litija	415,00	88	5 280,00	—	—	5 695,00	
59.	Litostroj Ljubljana	—	—	—	—	—	—	
60.	Ljubljana-matica	26 600,00	1 560	93 600,00	10 000,00	—	130 200,00	
61.	Ljubljanska banka Ljubljana	—	—	—	—	—	—	
62.	Ljubljanske mlekarne	—	—	—	—	—	—	
63.	Ljubno ob Savinji	500,00	30	1 800,00	—	—	2 300,00	
64.	Ljutomer	—	—	—	—	—	—	
65.	Loče pri Poljčanah	300,00	32	1 920,00	—	—	2 220,00	
66.	Logatec	7 500,00	224	13 440,00	—	—	20 940,00	
67.	Lovrenc na Pohorju	437,00	106	6 360,00	—	—	6 797,00	
68.	Luče ob Savinji	—	—	—	—	—	—	
69.	Majšperk pri Ptujju	—	—	—	—	—	—	
70.	Maribor-matica	2 185,00	141	8 460,00	3 000,00	—	13 645,00	
71.	Mariborski tisk Maribor	—	—	—	—	—	—	
72.	Matica Murska Sobota	—	—	—	—	—	—	
73.	Medvode	—	—	—	—	—	—	
74.	Mežica	400,00	30	1 800,00	—	—	2 200,00	
75.	Mozirje	1 800,00	28	1 680,00	—	—	3 480,00	
76.	MTT Maribor	—	—	—	—	—	—	
77.	Mura Murska Sobota	319,20	75	4 500,00	—	—	4 819,20	
78.	Nova Gorica	5 500,00	160	9 600,00	—	—	15 100,00	
79.	Novo mesto	—	—	—	—	—	—	

INVESTIRANO

PLANINSKO DRUŠTVO	iz	prosto-	v	sub-	druge	posojilo	Skupne
	lastnih	voljno	vrednosti	vencija	sub-		investicije
	redstev	delo	din	PZS	sub-		v letu
	din	ur	din	din	din	din	1975
0. Obalno Koper	450,00	—	—	—	—	—	450,00
1. Obrtnik Ljubljana	1 860,00	36	2 160,00	—	—	—	4 020,00
2. Oplotnica	—	—	—	—	—	—	—
3. Ormož	—	—	—	—	—	—	—
4. PAP Ljubljana	—	—	—	—	—	—	—
5. Planinac Kranj VP 1098	—	—	—	—	50 000,00	—	50 000,00
6. Podbrdo	—	24	1 440,00	—	—	—	1 440,00
7. Poljčane	1 500,00	200	12 000,00	—	—	—	13 500,00
8. Polzela	275,65	15	900,00	—	—	—	1 175,65
9. Postojna	—	—	—	—	—	—	—
0. Prebold	1 700,00	68	4 080,00	—	—	—	5 780,00
1. Prevalje	—	36	2 160,00	—	—	—	2 160,00
2. PTT Celje	—	—	—	—	—	—	—
3. PTT Ljubljana	1 246,00	168	10 080,00	3 000,00	—	—	14 326,00
4. PTT Maribor	800,00	91	5 460,00	3 000,00	—	—	9 260,00
5. Ptuj	2 500,00	85	5 100,00	—	—	—	7 600,00
6. Radeče pri Zidanem mostu	5 210,00	98	5 880,00	3 000,00	—	—	14 090,00
7. Radlje ob Dravi	—	—	—	—	—	—	—
8. Radovljica	8 155,00	40	2 400,00	—	—	—	10 555,00
9. Rašica Šentvid nad Lj.	230,00	84	5 040,00	—	—	—	5 270,00
0. Ravne na Koroškem	—	57	3 420,00	—	—	—	3 420,00
1. Rimske Toplice	1 325,95	176	10 560,00	—	—	—	11 885,95
2. Rogaška Slatina	4 982,85	67	4 020,00	—	—	—	9 002,85
3. RTV Ljubljana	—	—	—	—	—	—	—
4. Ruše pri Mariboru	1 000,00	120	7 200,00	—	—	—	8 200,00
5. Saturnus Ljubljana	—	—	—	—	—	—	—
6. Za Selsko dolino v železnikih	—	43	2 580,00	—	—	—	2 580,00
7. Sežana	100,00	27	1 620,00	—	—	—	1 720,00
8. Sladki vrh Zg. Velka	—	—	—	—	—	—	—
9. Sloga Rogatec Straža	—	—	—	—	—	—	—
0. Slovenijales Ljubljana	—	—	—	—	—	—	—
1. Slovenj Gradec	—	—	—	—	—	—	—
2. Slovenske Konjice	—	—	—	—	—	—	—
3. Solčava	—	42	2 520,00	3 000,00	—	—	5 520,00
4. Sovodenj	120,00	54	3 240,00	—	—	—	3 360,00
5. Šentjur pri Celju	—	—	—	—	—	—	—
6. Škofja Loka	1 023,00	136	8 160,00	—	—	—	9 183,00
7. Šmarna gora Vikrče	—	331	19 860,00	4 000,00	—	—	23 860,00
8. Šolski center Iskra Kranj	—	—	—	—	—	—	—
9. Soštanj	—	—	—	—	—	—	—
0. TAM Maribor	—	—	—	—	—	—	—
1. Tolmin	500,00	100	6 000,00	2 000,00	250,00	—	8 750,00
2. Tomos Koper	—	—	—	—	—	—	—
3. Trbovlje	12 900,00	186	11 160,00	—	24 000,00	—	48 060,00
4. Triglav Sevnica	—	—	—	—	—	—	—
5. Trzin	3 533,00	360	21 600,00	—	—	—	25 133,00
6. Velenje	1 500,00	100	6 000,00	—	—	—	7 500,00
7. Vevče	—	—	—	—	—	—	—
8. Viator Ljubljana	3 374,00	150	9 000,00	—	—	—	12 374,00
9. Viharnik Ljubljana	—	—	—	—	—	—	—
0. Vipava	—	—	—	—	—	—	—
1. Vitanje	90,85	15	900,00	—	—	—	990,85
2. Vransko Tabor	2 500,00	290	17 400,00	—	—	—	19 900,00
3. Vrhnika	—	—	—	—	—	—	—
4. Vuzenica	—	—	—	—	—	—	—
5. Zabukovica	7 292,90	300	18 000,00	—	—	—	25 292,90
6. Zagorje ob Savi	1 545,00	67	4 020,00	—	—	—	5 565,00
7. Zreče	—	—	—	—	—	—	—
8. Zalec	—	—	—	—	—	—	—
9. Železar Štore	—	—	—	—	—	—	—
0. Železničar Celje	—	—	—	—	—	—	—
1. Železničar Ljubljana	2 209,00	160	9 600,00	4 000,00	—	—	15 809,00
2. Železničar Maribor	—	—	—	—	—	—	—
3. Žičnica Ljubljana	—	—	—	—	—	—	—
4. Ziri nad Škofjo Loko	350,00	28	1 680,00	—	—	—	2 030,00
5. Nabava jeklene vrvi (PZS)	—	—	—	24 500,00	—	—	24 500,00
Skupaj:	237 739,95	9 718	583 080,00	130 000,00	77 083,50	—	1 027 903,45
Leta 1976:	301 810,70	13 909	834 540,00	153 559,75	61 000,00	—	1 350 910,45
Razlika:	— 64 070,75	— 4 191	— 251 460,00	— 23 559,75	+ 16 083,50	—	— 323 007,00

Zap. št.	PLANINSKO DRUŠTVO	PLANINSKA POSTOJANKA	Iz	prosto-
			lastnih	voljno
			sredstev	delo
			din	ur
1.	Ajdovščina	Zavetišče Antona Bavčarja	35 749,00	1 320
2.	Bled	Koča na Lipanci	129 590,00	11 044
3.	Bohinj-Srednja vas	Vodnikov dom na Velem polju	14 941,00	107
		Koča pod Bogatinom	70 615,00	113
		Koča na Uskovnici	13 650,00	—
4.	Bohinjska Bistrica	Koča dr. Janeza Mencingerja	17 145,00	40
5.	Bohor Senovo	Koča na Bohorju	—	96
6.	Bovec	Koča na Kaninu	—	—
7.	Celje	Fršaufov dom na Okrešlju	18 311,00	—
		Kocbekov dom na Korošici	51 248,00	—
		Bivak Orlovo gnezdo	3 292,00	30
		Zavetišče v Šebreljah	6 350,00	—
8.	Cerkno	Dom na Smrekovcu	162 200,00	470
9.	Črna na Koroškem	Koča na Mirni gori	6 900,00	—
10.	Črnomelj	Planinski dom v Gorah	56 860,00	2 350
11.	Dol pri Hrastniku	Dom na Veliki planini	13 545,00	255
12.	Domžale	Aljažev dom v Vratih	499 978,00	920
13.	Dovje Mojstrana	Tržaška koča na Doliču	121 344,20	983
14.	Gorje pri Bledu	Dom Planika pod Triglavom	147 138,75	1 544
		Dom na Menini planini	48 082,00	1 800
15.	Gornji grad	Bivak pod Špikom	—	45
16.	Gozd-Martuljek	Koča na Kalu	70 000,00	—
17.	Hrastnik	Zavetišče na Jelenku	53 000,00	420
18.	Idrija	Pirnatova koča na Javorniku	42 000,00	390
		Koča na Hlevišah	11 000,00	224
		Dom Rudar Vojsko	29 000,00	1 150
19.	Ilirska Bistrica	Planinski dom na Sviščakih	4 000,00	50
		Zavetišče na Velikem snežniku	—	7 000
		Štuhecov dom pri Treh kraljih	90 350,00	45
20.	Impol — Slovenska Bistrica	Dom na Polomu	21 000,00	—
21.	Iskra — Ljubljana	Mengeška koča	20 000,00	400
22.	Janeza Trdine — Mengeš	Dom Valentina Staniča pod Triglavom	36 937,00	213
23.	Javornik-Koroška Bela	Prešernova koča na Stolu	20 231,60	213
		Kovinarska koča v Krmi	18 788,50	120
		Dom Pristava na Javorniškem rovtu	51 308,80	559
24.	Jesenice	Erjavčeva koča na Vrščicu	10 238,65	156
		Tičarjev dom na Vrščicu	17 948,15	185
		Koča pri izviru Soče	94 474,20	240
		Bivak I (Velika Dnina)	—	58
		Bivak II (Pod Rokavi)	1 637,60	86
		Bivak III (Za Akom)	12 104,40	175
		Bivak IV (Na Rušju)	2 886,90	88
		Zav. železarjev na Zadnjem Voglu	—	96
		Lipovčeva koča v Martuljku	—	88
		Zavetišče pod Špičkom	—	—
25.	Jezerško	Češka koča na Sp. Ravnah	28 000,00	220
26.	Kamnik	Koča na Jermanovih vratih (Kamniško sedlo)	30 573,00	—
		Cojzova koča na Kokrškem sedlu	152 506,95	—
27.	Kočevje	Koča pri Jelenovem studencu	11 000,00	120
28.	Kozjak — Maribor	Dom na Kozjaku	3 758,00	—
29.	Kranj	Pl. dom na Gospincu (Krvavec)	650 000,00	4 500
		Dom Kokrškega odreda na Kališču	180 000,00	1 200
		Kranjska koča na Ledinah	1 800 000,00	3 400
		Zavetišče GRS na Krvavcu	12 000,00	—
30.	Kranjska gora	Koča na Gozdu	6 000,00	120
		Koča v Krnici	—	—
		Mihov dom	5 000,00	50
31.	Križe pri Golniku	Koča na Križki gori	27 000,00	2 182
		Zavetišče v Gozdu	9 626,00	700
		Koča na Kumu	65 000,00	1 195
32.	Kum — Trbovlje	Koča na Šmohorju	109 084,00	—
33.	Laško	Jurkova koča na Lisci	24 250,00	35
34.	Lisca — Sevnica	Pl. dom II. grupe odredov Janče	15 400,00	—
35.	Litija	Dom v Kamniški Bistrici	272 578,75	—
36.	Ljubljana-matica	Koča pri Savici	50 993,50	—
		Triglavski dom na Kredarici	47 017,70	480
		Koča pri Triglavskih sedmerih jezerih	28 025,90	360
		Dom na Komni	28 945,15	1 166
		Bivak pod Skuto	—	352
37.	Ljubno ob Savinji	Gradnja bivaka na Travniku ob transverzali	25 000,00	1 180
38.	Loče pri Poljčanah	Gradnja doma na Klokočovniku	20 000,00	426
39.	Luče ob Savinji	Koča na Loki pod Raduho	500 000,00	5 000
40.	Maribor-matica	Mariborska koča na Pohorju	—	320
		Koča na Žavcarjevem vrhu	—	160
41.	Medvode	Tamar	—	—
42.	Mežica	Zavetišče Mihev pod Peco	6 000,00	—
		Zavetišče Helena pod Peco	14 638,00	—
		Koča na Grohatu pod Raduho	14 968,65	25
		Dom na Peci	76 242,00	70

INVESTICIJ V LETU 1977

Investirano						Skupne Investicije v letu 1977
v vrednosti	subvencija PZS	druge subvencije	dotacija sklada pvp	posojilo PZS	drugo posojilo	
din	din	din	din	din	din	
79 200,00	—	20 014,30	—	—	—	134 963,30
662 640,00	130 000,00	6 000,00	—	—	22 075,00	950 305,00
6 420,00	40 000,00	9 400,00	—	—	—	70 761,00
6 780,00	20 000,00	9 400,00	—	—	—	106 795,00
—	—	9 400,00	—	—	—	23 050,00
2 400,00	—	5 750,00	—	—	—	25 295,00
5 760,00	—	—	—	—	—	5 760,00
—	400 000,00	—	—	—	—	400 000,00
—	—	—	—	—	—	18 311,00
—	—	—	—	—	—	51 248,00
1 800,00	—	—	—	—	—	5 092,00
—	—	—	—	—	—	6 350,00
28 200,00	40 015,75	138 500,00	99 996,05	—	—	468 911,80
—	—	—	—	—	—	6 900,00
141 000,00	—	—	—	—	—	197 860,00
15 300,00	—	—	—	—	—	28 845,00
55 200,00	844 200,00	—	—	266 000,00	—	1 665 378,00
58 980,00	—	15 000,00	—	—	—	195 324,20
92 640,00	—	15 000,00	500,00	—	—	255 278,75
108 000,00	50 000,00	46 000,00	—	—	—	252 082,00
2 700,00	20 000,00	7 000,00	—	—	—	29 700,00
—	—	40 000,00	—	—	—	110 000,00
25 200,00	—	—	—	—	—	78 200,00
23 400,00	—	—	—	—	—	65 400,00
13 440,00	—	—	—	—	—	24 440,00
69 000,00	—	—	—	—	—	98 000,00
3 000,00	—	—	—	—	—	7 000,00
420 000,00	100 000,00	50 000,00	—	—	—	570 000,00
2 700,00	—	—	—	—	—	93 050,00
—	—	—	—	—	—	21 000,00
24 000,00	—	—	—	—	—	44 000,00
12 780,00	30 000,00	—	—	—	—	79 717,00
12 780,00	20 000,00	—	—	—	—	53 011,60
7 200,00	—	—	—	—	—	25 988,50
33 540,00	—	—	—	—	—	84 848,80
9 360,00	—	—	—	—	—	19 598,65
11 100,00	—	—	—	—	21 302,00	50 350,15
14 400,00	—	—	—	—	29 842,05	138 716,25
3 480,00	—	—	—	—	—	3 480,00
5 160,00	—	—	—	—	—	6 797,60
10 500,00	—	—	—	—	—	22 604,40
5 280,00	—	—	—	—	—	8 166,90
5 760,00	—	—	—	—	—	5 760,00
5 280,00	—	—	—	—	—	5 280,00
—	30 000,00	—	70 000,00	—	—	100 000,00
13 200,00	—	—	—	—	—	41 200,00
—	200 000,00	60 433,45	—	—	—	291 006,45
—	—	—	—	—	—	152 506,95
7 200,00	—	—	—	—	—	18 200,00
—	—	—	—	—	18 000,00	21 758,00
270 000,00	—	—	—	—	1 600 000,00	2 520 000,00
72 000,00	200 000,00	—	—	—	—	452 000,00
204 000,00	—	1 300 000,00	—	—	—	3 304 000,00
—	—	—	—	—	—	12 000,00
7 200,00	—	—	—	—	—	13 200,00
—	30 106,20	—	—	—	—	30 106,20
3 000,00	—	—	—	—	—	8 000,00
130 920,00	52 414,15	10 000,00	—	—	—	220 334,15
42 000,00	—	—	—	—	—	51 626,00
71 700,00	—	10 000,00	—	—	—	146 700,00
—	—	52 000,00	—	—	—	161 084,00
2 100,00	—	—	—	—	—	26 350,00
—	—	—	—	—	—	15 400,00
—	—	—	—	—	—	272 578,75
28 800,00	120 000,00	—	—	—	—	50 993,50
21 600,00	100 000,00	—	—	—	—	195 817,70
69 960,00	—	500 000,00	—	—	—	149 625,90
21 120,00	100 000,00	—	—	—	—	598 905,15
70 800,00	—	—	—	—	—	121 120,00
25 560,00	—	30 000,00	—	—	—	95 800,00
300 000,00	300 000,00	—	125 110,00	—	—	75 560,00
19 200,00	—	50 983,00	—	—	—	1 225 110,00
9 600,00	—	760 550,00	—	—	—	70 183,00
—	100 000,00	—	—	—	—	770 150,00
—	—	—	—	—	—	100 000,00
—	—	—	—	—	—	6 000,00
1 500,00	—	—	—	—	—	14 638,00
4 200,00	—	—	—	—	—	16 468,65
—	—	—	—	—	—	80 442,00

Zap. št.	PLANINSKO DRUŠTVO	PLANINSKA POSTOJANKA	iz	prosto-
			lastnih sredstev	voljno delo
			din	ur
43.	Mozirje	Gradnja koče v Savinjskem gaju	35 000,00	800
44.	Nova Gorica	Gomiščkovo zavetišče na Krnu	31 000,00	520
		Dom dr. Klementa Juga v Lepeni	22 800,00	350
		Planinski dom Kekec	45 000,00	300
		Stjenkova koča na Trstelju	11 000,00	240
		Pripravljalna dela za izgradnjo koče pri Krnskem jezeru	3 400,00	110
45.	Obalno Koper	Tumova koča na Slavniku	13 652,05	—
46.	Obrtnik Ljubljana	Planinski dom Govejek	24 392,25	297
47.	Planinac Kranj	Planinski dom na Šiji	8 838,85	—
48.	Podbrdo	Dom Zorka Jelinčiča na Črni prsti	16 940,00	603
49.	Poljčane	Planinski dom na Boču	100 000,00	500
50.	Postojna	Vojkova koča na Nanosu	37 200,00	390
51.	Prebold	Dom pod Reško planino	3 800,00	198
52.	Prevalje	Dom na Uršlji gori	29 495,00	436
53.	PTT Ljubljana	Poštarska koča na Vršiču	133 670,40	100
54.	PTT Maribor	Poštarska koča pod Plešivcem	—	2 016
55.	Radeče pri Zidanem mostu	Gašperjeva koča na Vel. Kozjaku	—	600
56.	Radovljica	Roblekov dom na Begunjščici	13 500,00	150
		Valvazorjev dom pod Stolom	89 300,00	100
		Pogačnikov dom pri Kriških jezerih	12 177,00	120
		Koča pri razgl. stolpu na Rašici	45 458,65	560
57.	Rašica — Šentvid	Koča na Naravskih ledinah	—	150
58.	Ravne na Koroškem	Koča na Kopitniku	10 624,15	132
59.	Rimske Toplice	Zavetišče na Donački gori	6 241,70	151
60.	Rogaška Slatina	Ruška koča na Pohorju	786 792,00	1 000
61.	Ruše pri Mariboru	Koča na Ratitovcu	31 142,20	642
62.	Za Seško dolino v Železnikih	Ribniška koča na Pohorju	37 529,65	2 700
63.	Sladki vrh	Grmovškov dom pod Veliko Kopo	49 473,05	—
64.	Slovenj Gradec (Lesna)	Koča pod Ojstrico	6 000,00	116
65.	Solčava	Gradnja koče na Ermanovcu	15 000,00	1 080
66.	Sovodenj	Koča na Blegošu	396 015,00	1 800
67.	Škofja Loka	Dom Borisa Zihlerla na Lubniku	34 000,00	—
		Dom na Mrzlicí	111 000,00	1 104
68.	Trbovlje	Dom na Zelenici	12 500,00	300
69.	Trzič	Dom na Kofcah	—	200
		Dom pod Storžičem	—	150
		Bivak v Storžiču	2 300,00	110
		Obnova koče na Dobrči	98 923,00	2 140
70.	Velenje	Dom na Paškem Kozjaku	41 600,00	180
71.	Viator — Ljubljana	Koča na Planini pri jezeru	—	2 600
72.	Vransko-Tabor	Koča na Čreti	12 000,00	360
73.	Vrhnika	Zavetišče na Planini	—	140
74.	Zabukovica	Dragotov dom na Homu	21 242,40	1 460
75.	Zagorje ob Savi	Koča na Zasavski gori	81 413	60
76.	Železničar — Ljubljana	Kosijev dom na Vogarju	20 000,00	320
77.	Žiri nad Škofjo Loko	Dom na Goropekah	18 066,00	203
78.	PZS	Mladinski center v Bavšici	—	—
	PZS	PPPP (prototip prenosne planinske postojanke)	—	—
	PZS	Poslovni stroški gospodarske komisije	—	—
Skupaj:			8 705 938,70	81 822
V letu 1976:			4 517 738,65	63 607
Razlika:			+ 4 188 200,05	+ 18 215

INVESTICIJ V LETU 1977

v vrednosti	Investirano					Skupne investicije v letu 1977
	subvencija PZS	druge subvencije	dotacija sklada PVP	posojilo PZS	drugo posojilo	
	din	din	din	din	din	
48 000,00	—	30 000,00	—	—	—	113 000,00
31 200,00	40 000,00	—	—	—	—	102 200,00
21 000,00	—	—	—	—	—	43 800,00
18 000,00	—	—	—	—	—	63 000,00
14 400,00	—	—	—	—	—	25 400,00
6 600,00	370 000,00	—	—	—	—	380 000,00
—	—	12 000,00	—	—	—	25 652,05
17 820,00	—	34 100,00	—	—	—	76 312,25
—	—	—	—	—	250 000,00	258 838,85
36 180,00	100 000,00	—	100 000,00	—	—	253 120,00
30 000,00	—	200 000,00	—	—	—	330 000,00
23 400,00	—	—	—	—	—	60 600,00
11 880,00	—	—	—	—	—	15 680,00
26 160,00	20 000,00	—	—	—	—	75 655,00
6 000,00	—	—	—	200 000,00	251 867,15	591 537,55
120 960,00	—	—	—	—	—	120 960,00
36 000,00	—	—	—	—	—	36 000,00
9 000,00	20 000,00	—	—	—	—	42 500,00
6 000,00	—	—	—	—	—	95 300,00
7 200,00	50 000,00	—	—	—	—	69 377,00
33 600,00	—	—	—	50 000,00	—	129 058,65
9 000,00	—	—	—	—	—	9 000,00
7 920,00	—	—	—	—	—	18 544,15
9 060,00	—	—	—	—	—	15 301,70
60 000,00	—	—	—	—	1 220 000,00	2 066 792,00
38 520,00	30 000,00	—	—	—	—	99 662,20
162 000,00	400 000,00	—	—	—	1 179 314,40	1 778 844,05
—	—	—	—	—	—	49 473,05
6 960,00	99 998,15	—	—	—	—	112 958,15
64 800,00	—	—	—	—	—	79 800,00
108 000,00	—	200 000,00	—	—	800 000,00	1 504 015,00
—	—	—	—	—	—	34 000,00
66 240,00	—	20 000,00	—	—	—	197 240,00
18 000,00	—	—	—	—	—	30 500,00
12 000,00	—	—	—	—	—	12 000,00
9 000,00	—	—	—	—	—	9 000,00
6 600,00	—	—	—	—	—	8 900,00
128 400,00	150 000,00	—	—	—	—	377 323,00
10 800,00	—	—	—	—	—	52 400,00
156 000,00	—	140 000,00	—	—	—	296 000,00
21 600,00	—	5 000,00	—	—	—	38 600,00
8 400,00	—	—	—	—	—	8 400,00
87 600,00	—	—	—	—	—	108 842,40
3 600,00	—	—	—	—	—	85 013,00
19 200,00	—	65 000,00	—	60 000,00	—	164 200,00
12 180,00	—	—	—	—	—	30 246,00
—	—	—	376 030,25	—	—	376 030,25
—	—	—	48 492,35	—	—	48 492,35
—	60 000,00	—	—	—	—	60 000,00
4 909 320,00	4 266 734,25	3 851 530,75	820 128,65	576 000,00	5 392 400,60	28 522 051,95
3 834 920,00	3 456 237,75	1 722 224,00	401 429,65	170 000,00	182 033,95	14 284 584,00
+ 1 074 400,00	+ 810 496,50	+ 2 129 306,75	+ 418 699,00	+ 406 000,00	+ 5 210 366,65	+ 14 237 467,95

Zap. št.	Datum	Kraj nesreče	Ime in priimek	poklic	rojen	rojstni kraj
1.	2. 1. do 3. 1.	V Grintovcu	Vladimir Matz	uslužbenec	16. 6. 1931	Sarajevo
2.	11. 1. do 14. 1.	Na Zelenici	Jože Povše Ivan Stružnik Dušan Bešter Roman Kosec Matjaž Kekec Emil Novak	Profesor šolskega centra Iskra Kranj Profesor šolskega centra Iskra Kranj učencem šolskega centra Iskra Kranj učencem šolskega centra Iskra Kranj učencem šolskega centra Iskra Kranj učencem šolskega centra Iskra Kranj		
3.	26. 1.	Zagradiški stan	Matejka Čater	učenka	1962	Celje
4.	27. 2.	Na Komni	Sonja Gerovac	učenka	13. 5. 1965	—
5.	6. 3. do 7. 3.	Na južnem pobočju Grintovca	ing. Milan Ciglar	uslužbenec	2. 12. 1923	Ljubljana
6.	7. 3.	Na Kaninu	Milan Vučič	—	—	—
7.	15. 3.	Velika planina	Peter Dolenc	—	18 let	—
8.	26. 3.	V Kamniku pod Zabukovico	Roman Miklavc	uslužbenec	1. 3. 1952	Grize
9.	2. 5.	Na Grohatu	Marjana Adam	dijakinja	10. 1. 1962	Ravne na Kor.
10.	18. 5.	V grapi suhe Pišnice pod Rusko kapelo na Vršiču	Gerhard Barra	carinik	26. 3. 1924	Mülheim
11.	21. 5.	V Koglu	Igor Mezgec		15. 4. 1954	Ilirska Bistrica
12.	22. 5.	V Koglu	Branko Šalamun	ing.	25 let	Kranj
13.	22. 5.	Mrzla gora — direktna smer	Franc Horvat	študent	1956	Celje
14.	23. 5.	V Kalški gorl	Jelka Golob	dijakinja	19 let	Duplica
15.	28. 5.	Zahodna stena Brane	Slavko Šikonja	dimnikar	5. 1. 1947	Desinci pri Črnomlju
16.	5. 6.	Na Grohatu	Uroš Fišer	otrok	7 let	Ravne na Koroškem
17.	12.—13. 6.	Na poti čez Plemenice na Triglav	Anton Baier	študent	16. 5. 1952	Priel 53 pri Wolsbergu
18.	18. 6.	Severovzhodna stena Kočne	Janez Buh	—	31. 8. 1956	Zadobje pri Škofji Loki
			Albin Bizovičar	—	12. 5. 1956	Zadobje pri Škofji Loki
			Branko Pustovrh	—	23. 7. 1957	Planina
19.	18. 6.	V severni steni Mojstrovke	Bojan Marn	uslužbenec	20. 7. 1950	—
20.	19. 6.	V severni steni Grintovca	Jože Rajh Janez Rajh	uslužbenec učencem	15. 12. 1940 2. 1. 1964	— —

REŠEVALNIH AKCIJ V LETU 1977

SREČENCI

držav- ljanstvo	stalno bivališče	Vzroki nesreče	Poškodbe	Stroški posamezne reševalne akcija din
Jug.	Zagreb, Terjanska 9 a	snežni plaz	smrtna	3 534,00
Jug. Jug. Jug. Jug. Jug.		snežni plaz	smrtna smrtna smrtna smrtna smrtna	39 919,77
Jug.	Celje, Na zelenici 8	padec pri smučanju	zvin levega skočnega sklepa, na- trgane kolenske vezi	—
Jug.	Tacen 74	padec pri smučanju	zlom desne goleni	909,80
Jug.	Ljubljana, Tesarska cesta 10	zdrsnil in padel v prepad okrog 900 m globoko	smrtna	4 800,00
Jug.	ATC Bovec	padec pri smučanju	komplificiran odprt zlom leve noge	720 00
Jug.	Kamnik, Kovinarska 7	vzrok nesreče ni ugotovljen; ver- jetno je padel na postaji žičnice	smrtna	810,00
Jug.	Celje (Izletnik)	odlomila se mu je večja skala pri plezanju, omahnil 30 m glo- boko	smrtna	60,00
Jug.	Ravne na Koroškem	padec pri smučanju	izpah desnega kolena	—
ZRN	Mülheim ZRN	na cesti na Vršič zdrsnil z avtom več metrov pod cesto	smrtna	882,00
Jug.	Postojna, Kraigerjeva 9	pri plezanju ga je zadel kamen	zlom desnega stopala	—
Jug.	Kranj, Bethovnova 10	verjetno zaradi mokre zemlje zdrsnil, padel če zrob, po 20 m zadel ob skalno polico in nato še 200 m drsel po snežišču	smrtna	567,00
Jug.	Celje, Ljubljanska 27	pri plezanju se je kot prvemu v navezi izruval klin; plezalec je padel 60 m v globino, pri tem izruval vmesne klime in na varo- valnem klinu obvisel 20 m nad vstopom	dvakratni zlom desne stegeni- ce, prebita ličnica in odrgnina	—
Jug.	Kamnik, Duplica 18	pri plezanju se ji je odtrgal velik blok in izpulil vmesni klin; padla je okrog 20 m navzdol	pretres možganov in zlom leve- ga gležnja	1 260,00
Jug.	Domžale, Chvatalova 20	pri plezanju prvenstvene smeri se mu je izpulil klin, padel je 20 m navzdol, soplezalca sta ga obdržala na vrvi	udarci po obrazu, zlom levega zapestja, izpah leve rame in zlom desnih reber	872,00
Jug.	Ravne na Koroškem	pred planinsko kočo nerodno pa- del na koničast kamen	podplutba in oteklina na desni strani trebuha	—
Avstr.	Priel 53 pri Wolfsbergu na Koroškem	na strmem in trdem snežišču zdrsnil in padel 300 m globoko	zlom lobanje in reber, poškodba prsnega koša in odrgnine po te- lesu	3 211,30
Jug.	Zadobje 12, Škofja Loka	pri sestopanju s transverzale zaradi snega zašli in klicali na pomoč	lažje odrgnine	1 830,00
Jug.	Zadobje 14, Škofja Loka			
Jug.	Planina 14, Škofja Loka			
Jug.	Koper, Vera Pitona 4	nezadostna previdnost pri preč- kanju snežnega plazu, zato je spodrsnil in padel okrog 25 m v globino	močan udarec na desni kolk in odrgnine po telesu	4 201,00
Jug. Jug.	Ljubljana, Fabijanijeva 33 Ljubljana, Fabijanijeva 33	na poti z Mlinarskega sedla zdrsnila in pada 140 m navzdol	smrtna odrgnine po telesu	2 088,00

Zap. št.	Datum	Kraj nesreče	P O N			
			Ime in priimek	poklic	rojen	rojstni kraj
21.	19. 6.	Na Stolu	Janez Plestenjak	uslužbenec	17. 11. 1956	Ligojna
22.	20. 6.	V severni steni Grintavca	Jakob Kulovec	—	—	Straža pri Novem mestu
23.	12. 7.	Na Stolu	Irena Klekl	uslužbenka	25. 2. 1937	Lesce
24.	13. 7.	V Planjavi	Erik Pierre Haudiqet	—	2. 7. 1959	Pariz
25.	16. 7.	V Kotu	Vinko ing. Pavlenč	uslužbenec	6. 4. 1931	Jesenice
26.	18. 7.	Zimska smer v severo-zahodni steni Prisojnika	Milenko Vrhovac	dijak	5. 1. 1961	—
27.	19.—20. 7.	Sfinga v severni Triglavski steni	Franc Bergant	študent	27. 12. 1953	Ljubljana
28.	21.—22. 7.	V kaminih Mojstrovke	Mihel Tomazin	uslužbenec	21. 10. 1953	Zagreb
29.	22.—23. 7.	V dolgi nemški smeri v Triglavski severni steni	Janez Voljč Stanko Intihar Franc Mulec	župnik stroj. ing. elektro- instalater	28. 11. 1934 27. 3. 1954 26. 4. 1955	Vrhnika Lož Ljubljana
30.	24.—25. 7.	Centralna smer v Planjavi	Samo Podmenik	dijak	11. 8. 1958	Trbovlje
31.	28. 7.	Zgornja Krma	Lidija Hočevnar	dijakinja	25. 7. 1959	Murska Sobota
32.	29. 7.	Na Komni	Matthea Kroken	dijakinja	28. 6. 1960	Amsterdam
33.	30.—31. 7.	V Kanjavcu nad Zadnjico	Ivan Pavlič	—	19. 6. 1955	Ljubljana
34.	21. 7.—1. 8.	Na poti Češka kočja—Jezerko	Cvetka Lupša	uslužbenka	10. 3. 1956	Maribor
35.	6.—7. 8.	Severna stena Malega Draškega vrha	Alojz Budkovič	študent	2. 5. 1953	—
36.	8. 8.	Skalaška smer v Trigl. severni steni	Jozef Škubla	ključavničar	22. 8. 1955	Hradek nad Nisom
37.	18.—19. 8.	Na Doliču	Ksenija Šabič	študentka	10. 9. 1961	—
38.	20.—21. 8.	Iz Doliča po Komarjevi smeri proti Trenti	Vojko Novak	uslužbenec	2. 5. 1950	Nova Gorica
39.	27. 8.	Na poti iz Malega Triglava na Planiko	dr. Lelja Dobronič	—	—	Zagreb
40.	4.—5. 9.	Jalovec—Loška Koritnica	Vojka Durjava Samo Piuži	— —	8. 4. 1959 15. 11. 1960	Bovec Bovec
41.	9. 9.	Na Mangartu	Leopoldina Kneidinger	upokojenka	8. 11. 1913	Linz
42.	10.—11. 9.	Na Doliču	Jožko Trebše	uslužbenec	14. 3. 1950	Srpenica

SREČENCI

državljanstvo	stalno bivališče	Vzroki nesreče	Poškodbe	Stroški posamezne reševalne akcije din
Jug.	Ligojna 8 pri Ljubljani	pri sestopanju s Prešernove kočice zdrsnil na snežišču pod Čelom in padel okrog 35 m globoko	težje notranje poškodbe (počena vranica, poškodba ledvice) in nekaj odrgnin	1 512,00
Jug.	Straža pri Novem mestu	vzrok nesreče ni ugotovljen	smrtna	8 340,00
Jug.	Lesce, Finžgarjeva 16	pri sestopanju zdrsnila	zlom desne noge nad gležnjem	—
Franc.	30 Les Hautes Berperés Bures-Sur-Yvette (Essonne) Francija	pri vzponu po steni med smerjo X in smerjo Svetelove iz neznanega vzroka padel in priletel čez pot pod steno	smrtna	1 030,00
Jug.	Jesenice, Tomšičeva 70 d	pri prečkanju strmega snežišča pod Pečkom v Kotu zdrsnil in padel v razpoko med skale	poškodba desne roke v kolenčcu, odrgnine desne noge, nalom reber in udarci po glavi	195,00
Jug.	Zagreb, Ivanić Gradska 61	pri plezanju mu je padel kamen na glavo in ga zbil 5 m navzdol	velika rana pod levim kolonom, odrgnine po vsem telesu in bolečine v prsnem košu	2 804,00
Jug.	Dob 138 pri Domžalah	kot prvi v navezi padel s prečnice, priletel na polico mimo varujočega plezalca in obležal	smrtna	12 625,45
Jug.	Zagreb, Bukovačka 125	po plezalnem vzponu je zavil na markirano pot; ko je prijel za večji kamniti blok, ga je ta potegnil v 15-metrski prepad	zlom lobanjskega dna in leve roke, poškodbe prsnega koša in odrgnine po telesu	9 560,20
Jug. Jug. Jug.	Stari trg pri Ložu Lož 56 Podgora 23 pri Starem trgu	pri plezanju iz neznanega vzroka padli kakih 100 m z nemškega stebra pod Jahnovo polico na skalno glavo nad strmino v zgornjem delu Črnega grabna	smrtna smrtna smrtna	6 287,35
Jug.	Trbovlje	pri plezanju se mu je odlomil oprimek; zato je padel in udaril ob skalo	rane na levem kolenu, rane in odrgnine po glavi, krajša omedlevica in krvavitev	1 422,00
Jug.	Celje, Trubarjeva 53 a	pri sestopu s Triglava močno zbolela, ni mogla sama v dolino	pljučnica in oslabeledost	120,00
Niz.	Amsterdam	zdrsnila in padla	zvin levega kolena	938,00
Jug.	Ljubljana, Aleševčeva 21	pri plezanju zdrsnil, padel okrog 10 m globoko	odprt zlom desnega kolena, manjše praske in odrgnine	1 970,00
Jug.	Maribor, C. XIV. divizije št. 11	pri sestopanju po markirani poti zdrsnila	poškodba levega kolena	90,00
Jug.	Bohinjska Bistrica, Triglavsko 50	kot prvi v navezi padel 4 m globoko, soplezalec ga je ustavil	zlom pogačice v desnem kolenu	390,00
ČSSR	Hradek nad Nisom	plezalca se je odlomila skala, za katero se je prijel, in ga udarila	udarec na hrbet in zadnji del desne noge	4 028,10
Jug.	Jesenice, Tomšičeva 104	zbolela	vnetje slepiča	1 307,60
Jug.	Nova Gorica, Prvomajska 4	zašel iz markirane poti, zdrsnil in padel v prepad, obležal nezavesten	pretres možganov, odrgnine po vsem telesu, tope poškodbe prsnega koša	1 550,00
Jug.	Zagreb, Ludbreška 14	zdrsnila na gladkih, s peskom posutih skalnih ploščah	zlomljena desna noga v gležnju	—
Jug. Jug.	Bovec 90 Bovec 335	v Loškem žlebu je Durjavova zdrsnila in padla na svojega spremljevalca; oba sta zdrsela po melišču	izpah v ramenu in poškodbe po telesu močan udarec v stegnenico	2 861,15
Avstr.	Linz, Avstrija	okrog 30 m pod vrhom Mangrta ji je zaradi višinske razlike prišlo slabo in so jo morali gorski reševalci spraviti do planske kočice	brez poškodb	510,00
Jug.	Srpenica 5	pred kočjo na Doliču mu je prišlo slabo, naslonil se je na mizo, se prevrnil čez teraso 2 m navzdol na kamen	zlom lobanjskega dna in pretres možganov	1 200,00

Zap. št.	Datum	Kraj nesreče	P O N			
			Ime in priimek	poklic	rojen	rojstni kraj
43.	11. 9.	V Triglavu	Jože Podlogar	mojster	11. 2. 1937	Velika goba
44.	11. 9.	V Skoku nad Sovatno v Vratih	Cvetka Grjol	uslužbenka	3. 6. 1942	Ljubljana
45.	24. 9.	Na Zelenici	Vinko Janc	uslužbenec	14. 7. 1939	—
Poizvedovalne akcije						
46.	16.—17. 1.	Mozirska planina	Večja skupina smučarjev	—	—	—
47.	19.—20. 2.	Vogel—Žagarjev graben	Emil Rojc	dijak	6. 7. 1958	Ilirska Bistrica
48.	13. 6.	Korošica	Marko Zakrajšek	uslužbenec	14. 4. 1956	Lačja vas
49.	5. 7.	Rokavi—Oltar	Vinko Mlinar Milan Kržišnik	— —	15. 10. 1960 12. 5. 1957	Logatec Lični vrh
50.	7.—10. 7.	Triglavsko pogorje	Štefan Jelar	delavec	13. 2. 1952	Zg. Brnik
51.	8. 7.	Na področju Kredarice—Planika	ing. Željko Štengel	ing.	22. 2. 1940	Zagreb
52.	23. 7.	Na snežišču pod ostenjem Malega Triglava	Štefan Jelar	delavec	13. 2. 1952	Zg. Brnik
53.	25. 8.	Vodiška planina na Jelovici	Ivan Mirtič	upok.	23. 6. 1907	—
54.	5.—6. 9.	Na področju Vogla	Willem Hehemann Antonie Heederik Maria Starreund Vlagis Spengen	— — — —	— — — —	Nizozemska
55.	10.—11. 9.	Na Raduhl	Anton Črtalič	uslužbenec	30. 5. 1919	Maribor
56.	19. 9.	Korošica—Robanov kot	Franc Miklavc Jože Miklavc Jure Požarnik Stanko Poznič Frido Purnat Vlado Ogradi	uslužbenec uslužbenec uslužbenec dijak dijak uslužbenec	— — — — — —	— — — — — —
57.	27. 9.	Špikov graben	Tomaž Mihelič Marjan Kovačič	študent študent	25. 6. 1954 6. 3. 1955	— —
58.	25. 10.	Tolminski Lom	pogrešan občan	—	—	—
59.	19. 12.	Zahodna stena Krna	dr. Jože Andlovic in soplezalec	zdravnik	12. 11. 1923	Ljubljana
60.	31. 12.	Zatolmin okolica	pogrešana vaščanka	—	—	—

SR EČENCI

držav- ljanstvo	stalno bivališče	Vzroki nesreče	Poškodbe	Stroški posamezne reševalne akcije din
Jug.	Spodnja Besnica 162 pri Kranju	pri sestopanju z vrha Triglava ga je zajela nevihta, oplazila ga je strela in ga odtrgala s poti, padel je okoli 80 m navzdol po steni	smrtna	2 523,45
Jug.	Ljubljana, Vrhovci 26	na markirani poti zdrsnila in padla	preseki goleni in krvavitve	—
Jug.	Tržič, Podljubelj 57	pri popravljanju dimnika na domu zaradi mokre in gladke strehe padel	močan udarec na hrbtenico in desno stegenico	652,00
—	—	s poizvedovalno akcijo pričeli na poziv LM, češ da večja skupina smučarjev iz hotela na Golteh ni prispela v dolino	pogrešana skupina smučarjev je zašla in se zato pozno zvečer vrnila na Golte	258,00
Jug.	Ilirska Bistrica, Tomšičeva 12	akcijo pričeli na poziv LM, ker se v roku ni javil na dogovor- jenem mestu	pogrešanega našli naslednji dan premraženega, ker je prenočil v snežnem iglaju, ki si ga je v stiski sam napravil	1 845,50
Jug.	Lačja vas 26, p. Nazarje	se ni v roku vrnil iz Korošice	ker so bile markacije zametene, se je izgubil, prenočil na pro- stem in se nato naslednji dan sam vrnil v dolino	754,00
Jug. Jug.	Logatec, Cankarjeva 6 Idrija, Lični vrh 28	se nista pravočasno vrnila s ple- zalne ture	pogrešana sta se sama vrnila, vendar z veliko zamudo	1 202,20
Jug.	Zgornji Brniki 2	z akcijo začeli, ker ni prispel na dogovorjeno mesto	brez uspeha	18 074,55
Jug.	Zagreb, Henzilova 13	pogrešan od 1. 9. 1972	najden mrtev	2 188,00
Jug.	Zgornji Brniki 2	verjetno že 8. 7. 1977 na poti proti Planiki na snegu zdrsnil in zadel v skale	smrtna	stroški reševalne akcije zajeti v stroških akcije pod 28.
Jug.	Jesenice, Udarna 3	z akcijo začeli na željo svojcev, ker se ni v roku vrnil domov	v gozdu je izgubil orientacijo, vendar se je sam s precejšnjo zamudo vrnil domov	559,75
Niz. Niz. Niz.	Nizozemska	z akcijo začeli na poziv LM: odcepili so se od skupine in se izgubili	gorski reševalci so jih našli nepoškodovane	1 456,30
Jug.	Maribor, Pobreška 4	z akcijo pričeli na poziv LM, ker ni prišel na dogovorjeno mesto	na potil zašel, zavil na napačno stran in prišel v dolno pri Lučah	1 200,00
Jug. Jug. Jug. Jug. Jug.	Mozirje Velenje Celje — — Gornji grad	z akcijo pričeli, ker se niso vrnili domov v dogovorjenem času	na poti iz Korošice proti Kam- niškemu sedlu so se zaradi no- vega snega izgubili in pritavali nazaj na Korošico. Tu so preno- čili in se nato odpravili proti domu	1 344,00
Jug. Jug.	Ljubljana, Zaloška 62 Ljubljana, Rojčeva 21	z akcijo pričeli na željo staršev, ker se nista pravočasno vrnila s ture	ker sta se na turl izgubila, sta se z veliko zamudo sama vrnila domov	790,00
—	—	—	brez uspeha	—
Jug.	Šempeter pri Gorici 335	se nista vrnila ob dogovorjenem času s plezalne ture	plezalca sama izstopila	—
—	—	pogrešana	našli brez poškodb	—
			Skupni stroški vseh akcij	157 253,47

oleg navedenih gorskih nesreč so bile leta 1977 številne nesreče na smučiščih z vertikalnim prometom: na področju
ohorske vzpenjače, Ribniškega in Slovenjgraškega Pohorja 123, Štalekerja, Črne in Ošvena 22, Krvavca 128, Vitranca 90,
ogla 76, Kanina 85, na Golteh 34, na Zelenici 24, Livek 5 in na Starem vrhu nad Škofjo Loko 28. Skupaj 615 smučar-
kih nesreč. Pri reševanju so v večini primerov sodelovali reševalci GRS.

PREGLED KAPACITET, OBISKOV IN NOČITEV V PLANINSKIH POSTOJANKAH V LETU 1977

Zap. št.	PLANINSKA POSTOJANKA	Gorski predel	Nadmorska višina	V upravi planinskega društva	Kapac. ležišč			Število obiskovalcev			Število nočitev		
					število postelj	število ležišč	skupaj	Jugo-slovanov	ino-zemcev	skupaj	domaćih	ino-zemskih	skupaj
1.	Koča pod Voglom	Jul. Alpe	1 445	Avtomontaža Ljubljana	—	12	12	kljub številnim	urgencam	PD ni poslalo podatkov			
2.	Okrepčevalnica na Straži	"	646	Bled	—	—	—			ne evidentira			
3.	Vodnikov dom na Velem polju	"	1 817	Bohinj-Srednja vas	33	41	74	6 005	419	6 424	3 496	447	3 943
4.	Koča pod Bogatinom	"	1 513	Bohinj-Srednja vas	39	15	54	4 830	125	9 955	2 795	211	3 006
5.	Koča na Uskovnici	"	1 138	Bohinj-Srednja vas	37	8	45	4 772	99	4 871	2 573	209	2 782
6.	Koča Zlatorog v Trenti	"	622	Bovec	22	—	22	2 844	156	3 000	389	156	545
7.	Dom na Predelu	"	1 156	Bovec	4	8	12				ni posloval		
8.	Koča na Mangartskem sedlu	"	2 200	Bovec	26	—	26	4 614	386	5 000	184	121	305
9.	Aljažev dom v Vratih	"	1 015	Dovje Mojstrana	—	115	115	15 179	821	16 000	3 674	891	4 565
10.	Bivak pod Luknjo	"	1 450	Dovje Mojstrana	—	6	6	55	—	55	43	—	43
11.	Tržaška koča na Doliču	"	2 151	Gorje pri Bledu	48	112	160	6 198	1 302	7 500	3 580	512	4 092
12.	Dom Planika pod Triglavom	"	2 408	Gorje pri Bledu	20	61	81	5 631	1 269	6 900	2 880	313	3 193
13.	Bivak pod Špikom	"	1 550	Gozd Martuljek	6	5	11	84	6	90	86	—	86
14.	Dom Valentina Staniča pod Triglavom	"	2 332	Javornik-Koroška Bela	75	—	75	5 670	538	6 208	1 712	174	1 886
15.	Kovinarska koča v Krmi	"	892	Javornik-Koroška Bela	30	—	30	2 510	42	2 552	283	42	325
16.	Erjavčeva koča na Vršiču	"	1 515	Jesenice	15	33	48	13 481	119	13 600	1 754	119	1 873
17.	Tičarjev dom na Vršiču	"	1 650	Jesenice	36	40	76	15 357	643	16 000	2 942	713	3 655
18.	Koča pri izviru Soče	"	876	Jesenice	14	20	34	9 503	97	9 600	347	97	444
19.	Bivak I (Vel. Dnina)	"	2 180	Jesenice	—	4	4	50	—	50	24	—	24
20.	Bivak II (Pod Rokavi)	"	2 140	Jesenice	—	5	5	120	—	120	99	—	99
21.	Bivak III (Za Akom)	"	1 340	Jesenice	—	8	8	120	—	120	73	—	73
22.	Bivak IV (Na Rušju)	"	1 980	Jesenice	—	6	6	100	—	100	86	—	86
23.	Zavetišče železarjev na Zadnjem Voglu	"	1 420	Jesenice	—	8	8	160	—	160	94	—	94
24.	Lipovčeva koča v Martuljku	"	930	Jesenice	—	10	10	350	—	350	142	—	142
25.	Zavetišče pod Špikom	"	2 053	Jesenice	—	12	12	2 463	37	2 500	423	37	460
26.	Koča v Krnici	"	1 238	Kranjska gora	6	16	22	1 850	150	2 000	155	6	161
27.	Mihov dom	"	1 150	Kranjska gora	2	12	14	992	158	1 150	152	31	183
28.	Koča na Gozdu	"	1 226	Kranjska gora	18	13	31	2 633	867	3 500	234	8	242
29.	Litostrojska koča na Soriški planini	"	1 307	Litostroj Ljubljana	39	16	55	8 479	121	8 600	2 471	35	2 506
30.	Koča pri Savici	"	651	Ljubljana-matica	7	—	7	10 998	1 002	12 000	231	78	309
31.	Dom na Komni	"	1 520	Ljubljana-matica	96	20	116	11 233	767	12 000	6 920	493	7 413
32.	Koča pri Triglavskih sedmerih jezerih	"	1 683	Ljubljana-matica	62	53	115	11 018	982	12 000	4 554	860	5 414
33.	Triglavski dom na Kredarici	"	2 515	Ljubljana-matica	57	58	115	10 348	652	11 000	4 155	549	4 704
34.	Dom Tamar	"	1 108	Medvode	10	48	58	6 731	269	7 000	888	270	1 158
35.	Gomiščkovo zavetišče na Krnu	"	2 200	Nova Gorica	—	20	20	1 879	261	2 140	641	40	681
36.	Dom dr. Klementa Juga v Lepeni	"	633	Nova Gorica	40	14	54	2 018	402	2 420	737	124	861
37.	Dom Zorka Jelinčiča na Črni prsti	"	1 844	Podbrdo	16	12	28	2 442	158	2 600	498	119	617
38.	Poštarska koča na Vršiču	"	1 725	PTT Ljubljana	24	32	56	22 542	4 618	27 160	1 566	550	2 116
39.	Zasavska koča na Prehodavcih	"	2 050	Radeče pri Zidanem mostu	—	55	55	2 988	412	3 400	1 229	412	1 641
40.	Pogačnikov dom pri Križkih jezerih	"	2 052	Radovljica	59	21	80	2 370	630	3 000	1 130	870	2 000
41.	Koča na planini Razor	"	1 317	Tolmin	31	35	66	3 428	72	3 500	1 343	47	1 390
42.	Zavetišče na Globoki	"	1 838	Tolmin	—	2	2				ne evidentira		
43.	Koča na Planini pri jezeru	"	1 450	Viator — Ljubljana	28	—	28	1 600	—	1 600	280	—	280
44.	Kosijev dom na Vogarju	"	1 050	Železničar — Ljubljana	18	12	30	4 805	195	5 000	380	1	381
45.	Koča dr. Janeza Mencingerja	Predgorje	805	Bohinjska Bistrica	12	16	28	1 868	32	1 900	314	16	330
46.	Planinski dom A. Žvana-Borisa na Poreznu	Jul. Alp	1 632	Cerkno	6	32	38	5 235	221	5 456	428	4	432

47.	Koča na Črnem vrhu nad Novaki	..	1 288	Cerkno	18	—	18	3 124	101	3 225	129	—	129
48.	Zavetišče na Robidenskem brdu	..	921	Cerkno	4	—	4	1 341	9	1 350	14	—	14
49.	Zavetišče v Šebreljah	..	720	Cerkno	—	—	—	1 125	75	1 200	—	—	—
50.	Slavkov dom na Golem brdu	..	440	Medvode	—	—	—	8 500	100	8 600	—	—	—
51.	Koča na Ratitovcu	..	1 666	Za Seiško dolino Železniki	10	29	39	9 500	500	10 000	669	3	672
52.	Dom Borisa Zihlerla na Lubniku	..	1 025	Škofja Loka	21	—	21	18 902	98	19 000	422	—	422
53.	Koča na Blegošu ¹	..	1 391	Škofja Loka	15	—	15	4 000	—	4 000	43	—	43
54.	Dom Pristava na Javorniškem rovtu	Karavanke	920	Javornik-Koroška Bela	64	—	64	11 700	—	11 700	2 039	—	2 039
55.	Prešernova koča na Stolu	..	2 193	Javornik-Koroška Bela	28	—	28	3 637	35	3 672	473	35	508
56.	Zavetišče GRS na Španovem vrhu	..	1 343	Jesenice — postaja GRS	—	8	8	320	—	320	68	—	68
57.	Dom na Peci	..	1 665	Mežica	81	19	100	9 666	34	9 700	4 390	34	4 424
58.	Koča na Pikovem (Podpeca)	..	986	Mežica	—	—	—	—	—	—	ni poslovala	—	—
59.	Zavetišče v Heleni (Podpeca)	..	730	Mežica	—	—	—	4 300	—	4 300	—	—	—
60.	Zavetišče Mihev	..	585	Mežica	—	—	—	3 100	—	3 100	—	—	—
61.	Planinski dom na Šiji	..	1 528	Planinac V. p. Kranj 1098	34	—	34	2 470	30	2 500	326	—	326
62.	Dom na Uršiji gori	..	1 696	Prevalje	69	—	69	5 668	32	5 700	1 208	—	1 208
63.	Poštarska koča pod Plešivcem	..	800	PTT Maribor	13	10	23	4 700	100	4 800	775	22	797
64.	Valvazorjev dom pod Stolom	..	1 180	Radovljica	42	—	42	5 950	50	6 000	876	24	900
65.	Roblekov dom na Begunjsčici	..	1 757	Radovljica	19	15	34	3 060	140	3 200	755	25	780
66.	Koča na Naravskih ledinah	..	1 128	Ravne na Koroškem	19	16	35	5 300	462	5 762	301	38	339
67.	Dom na Kofcah	..	1 505	Tržič	28	—	28	7 500	—	7 500	946	22	968
68.	Dom na Zelenici	..	1 536	Tržič	65	—	65	8 000	—	8 000	487	19	506
69.	Frišaufov dom na Okrešlju	Kamniške	1 378	Celje	36	50	86	7 614	186	7 800	470	48	518
70.	Depandansa v Logarski dolini	in Savinjske	754	Celje	16	50	66	720	—	720	160	—	160
71.	Kocbekov dom na Korošici	Alpe	1 808	Celje	15	65	80	5 382	218	5 600	1 057	128	1 185
72.	Bife Orlovo gnezdo pri slapu Rinka	..	1 078	Celje	—	—	—	11 000	4 000	15 000	—	—	—
73.	Bivak pod Ojstrico	..	1 700	Celje	—	10	10	140	—	140	90	—	90
74.	Bivak GRS na Okrešlju	..	1 370	Celje — postaja GRS	—	15	15	550	—	550	250	—	250
75.	Mozirska koča na Golteh ²	..	1 590	Izletnik — Celje	30	94	124	3 425	—	3 425	2 561	—	2 561
76.	Dom na Smrekovcu	..	1 377	Črna na Koroškem	40	24	73	2 839	13	2 852	1 290	30	1 320
77.	Zavetišče Pudgarsko	..	1 100	Črna na Koroškem	—	—	—	2 450	—	2 450	—	—	—
78.	Dom na Mali planini ³	..	1 528	Črnuče	30	30	60	800	—	800	186	—	186
79.	Češka koča na Spodnjih Ravnah	..	1 543	Jezerško	20	40	60	5 450	1 550	7 000	2 121	78	2 199
80.	Cojzova koča na Kokrskem sedlu	..	1 791	Kamnik	28	24	52	7 259	41	7 300	2 147	179	2 326
81.	Koča na Jermanovih vratih (Kamniško sedlo)	..	1 884	Kamnik	26	20	46	8 378	22	8 400	1 359	59	1 418
82.	Bivak GRS na Velikih podih	..	2 100	Kamnik — postaja GRS	—	4	4	500	—	500	100	—	100
83.	Dom Kokrskega odreda na Kališču	..	1 565	Kranj	24	30	54	16 200	—	16 200	4 800	120	4 920
84.	Planinski dom na Gospincu ⁴ (Koča ob žičnici na Kravcu)	..	1 845	Kranj	—	—	—	105 000	—	105 000	—	—	—
85.	Kranjska koča na Ledinah ⁵	..	1 700	Kranj	60	—	60	11 300	200	11 500	5 400	200	5 600
86.	Bivak v Kočni	..	1 952	Kranj	6	—	6	180	—	180	80	—	80
87.	Zavetišče GRS na Kravcu	..	1 620	Kranj — postaja GRS	26	—	26	3 200	—	3 200	1 650	—	1 650
88.	Koča na Križki gori	..	1 582	Križe pri Golniku	13	9	22	9 000	—	9 000	908	—	908
89.	Zavetišče v Gozdu	..	856	Križe pri Golniku	—	—	—	12 000	—	12 000	—	—	—
90.	Dom v Kamniški Bistrici	..	601	Ljubljana-matica	35	—	35	21 952	1 216	23 168	2 683	399	3 082
91.	Bivak pod Skuto	..	2 104	Ljubljana-matica	—	—	—	—	—	—	ni posloval	—	—
92.	Koča na Loki pod Raduho ⁶	..	1 520	Luče ob Savinji	—	28	28	3 589	11	3 600	110	—	110
93.	Okrepčevalnica Igla	..	520	Luče ob Savinji	—	—	—	9 989	11	10 000	—	—	—
94.	Koča na Grohatu pod Raduho	..	1 695	Mežica	21	30	51	2 614	12	2 626	2 614	12	2 626
95.	Zavetišče pri Pucu	..	750	Mežica	—	—	—	3 400	—	3 400	—	—	—
96.	Koča pod Olševo	..	1 250	Solčava	2	—	2	1 788	46	1 834	—	—	—
97.	Koča pod Ojstrico	..	1 206	Solčava	14	20	34	3 050	62	3 112	386	—	386
98.	Dom pod Storžičem	..	1 123	Tržič	28	30	58	10 500	—	10 500	816	15	831
99.	Bivak v Storžiču	..	1 750	Tržič	—	8	8	248	—	248	73	—	73
100.	Kostanjčeva koča na Dobrči	Predgorje	1 520	Tržič	9	13	22	—	—	—	pogorela	—	v obnovi
101.	Koča na Čreti	Kamniških	996	Vransko-Tabor	—	18	18	4 450	50	4 500	185	22	207
102.	Dom na Veliki planini ⁷	in Savinjskih	1 560	Domžale	41	—	41	15 670	30	15 700	1 421	30	1 451
103.	Dom na Menini planini ⁸	Alp	1 508	Gornji grad	20	—	20	1 389	—	1 389	42	—	42

Zap. št.	PLANINSKA POSTOJANKA	Gorski predel	Nadmorska višina	V upravi planinskega društva	Kapac. ležišč			Število obiskovalcev			Število nočitev		
					število postelj	število ležišč	skupaj	Jugo-slovanov	Ino-zemcev	skupaj	domaćih	Ino-zemskih	skupaj
104.	Mengeška koča na Gobavici	Predgorje	433	Janeza Trdine Mengeš	2	—	2	10 000	—	10 000	—	—	—
105.	Planinski dom Rašica z razglednim stolpom	Kamn. in Sav.	641	Rašica — Šentvid	—	—	—	6 350	—	6 350	—	—	—
106.	Planinski dom na Resevni	Alp	682	Šentjur pri Celju	11	24	35	8 300	85	8 385	207	13	220
107.	Štuhec dom pri Treh kraljih	Pohorje	1 200	Impol — Slovenska Bistrica	20	16	36	21 802	198	22 000	1 497	45	1 542
108.	Mariborska koča z razglednim stolpom	"	1 040	Maribor-matica	22	27	49	11 980	—	11 980	1 525	—	1 525
109.	Koča na Pesku	"	1 382	Oplotnica	30	—	30	—	—	—	ni poslovala	—	—
110.	Ruška koča? (Tineta dom)	"	1 250	Ruše pri Mariboru	16	12	28	35 000	—	35 000	750	32	782
111.	Ribniška koča na Pohorju	"	1 530	Sladki vrh	46	40	86	—	—	—	v adaptaciji — ni poslovala	—	—
112.	Koča pod Kremžarjevim vrhom	"	1 161	Slovenj Gradec	10	13	23	3 963	37	4 000	179	5	184
113.	Grmovškov dom pod Veliko Kopo	"	1 380	Slovenj Gradec — Lesna	64	5	69	59 643	357	60 000	11 979	357	12 336
114.	Razgledni stolp na Rogli	"	1 517	Slovenske Konjice	—	—	—	—	—	—	ne evidentira	—	—
115.	Koča Planine	"	1 010	Vuzenica	—	—	—	—	—	—	ni poslovala	—	—
116.	Koča na Rogli	"	1 486	Zreče	16	36	52	22 962	38	23 000	4 284	61	4 345
117.	Dom na Boču z razglednim stolpom	Boč	698	Poljčane	18	22	40	10 950	550	11 500	148	—	148
118.	Zavetišče na Rogoški gori	Rogaška gora	650	Rogaška Slatina	6	—	6	1 500	—	1 500	32	—	32
119.	Dom na Kozjaku	Kozjak	705	Kozjak — Maribor	30	—	30	2 794	6	2 800	493	6	499
120.	Koča na Zavarjevem vrhu	"	914	Maribor-matica	12	12	24	9 100	2	9 100	304	—	304
121.	Zavetišče pri Knezu v Pernicah	"	1 060	Vuzenica	—	—	—	2 381	2	2 383	—	—	—
122.	Planinsko zavetišče Podlipje	"	840	Vuzenica	—	—	—	2 300	47	2 347	—	—	—
123.	Dom na Paškem Kozjaku ¹⁰	Paški Kozjak	960	Velenje	22	18	40	5 200	—	5 200	920	24	944
124.	Koča na Bohorju	Zasavje	925	Bohor Senovo	32	20	52	3 595	5	3 600	180	—	180
125.	Dom v Gorah	"	791	Dol pri Hrastniku	51	24	75	8 150	500	8 650	1 416	45	1 461
126.	Koča na Kalu	"	956	Hrastnik	96	8	104	2 254	46	2 300	360	46	406
127.	Koča na Kumu	"	1 219	Kum — Trbovlje	30	—	30	9 484	16	9 500	282	2	284
128.	Dom na Šmohorju	"	669	Laško	55	20	75	8 000	—	8 000	616	—	616
129.	Tončkov dom na Lisc	"	947	Trg. podjetje Lisca — Sevnica	39	19	58	8 916	111	9 027	4 887	136	5 023
130.	Jurkova koča na Lisc	"	947	Lisca — Sevnica	—	16	16	1 350	—	1 350	687	—	687
131.	Planinski dom II. grupe odredov Janče	"	794	Litija	15	12	27	16 624	76	16 700	114	15	129
132.	Dom pod Reško planino	"	738	Prebold	—	40	40	1 620	52	1 672	28	2	30
133.	Gašparjeva koča na Vel. Kozjaku	"	513	Radeče pri Zidanem mostu	—	—	—	1 651	29	1 680	—	—	—
134.	Zavetišče Lovrenc	"	711	Radeče pri Zidanem mostu	—	—	—	4 184	16	4 200	—	—	—
135.	Koča na Kopitniku ¹¹	"	914	Rimske Toplice	24	—	24	9 470	30	9 500	196	—	196
136.	Dom na Mrzlici	"	1 119	Trbovlje	96	—	96	27 194	90	27 284	3 197	—	3 197
137.	Dragotov dom na Homu	"	608	Zabukovica	20	20	40	7 900	100	8 000	18	4	22
138.	Koča na Zasavski gori	"	849	Zagorje ob Savi	26	—	26	9 977	23	10 000	242	—	242
139.	Koča dr. Franca Goloba na Čemšeniški planini	"	1 206	Zagorje ob Savi	16	18	34	5 988	12	6 000	357	—	357
140.	Dom na Polomu	Gorjanci	725	Iskra — Ljubljana	18	—	18	—	—	—	zaprt zaradi adaptacije	—	—
141.	Dom Vinka Paderšiča na Gorjancih	"	822	Novo mesto	17	20	37	12 854	146	13 000	371	—	371
142.	Dom na Mirni gori	"	1 048	Črnomelj	22	15	37	3 436	64	3 500	482	43	525
143.	Koča pri Jelenovem studencu	Dolenjsko	960	Kočevoje	12	8	20	1 996	4	2 000	152	4	156
144.	Dom na Govejku	Polhograjski	812	Obrtnik — Ljubljana	28	—	28	8 712	—	8 712	468	—	468
145.	Zavetišče na Planini z razglednim stolpom	dolomiti	733	Vrhnika	13	—	13	5 750	150	5 900	20	—	20
146.	Dom na Goropekah	"	742	Žiri nad Škofjo Loko	9	46	55	18 288	12	18 300	216	24	240
147.	Iztokova koča pod Golaki	Trnovski	1 218	Ajdovščina	—	15	15	1 000	—	1 000	300	—	300
148.	Zavetišče Antona Bavčarja na Čavnu	gozd	1 242	Ajdovščina	15	16	31	3 450	79	3 229	1 009	8	1 017
149.	Planinski dom Kekec ¹²	"	310	Nova Gorica	—	—	—	13 100	4 000	17 100	—	—	—
150.	Zavetišče na Jelenku	Idrijsko	1 106	Idrija	—	—	—	1 900	—	1 900	—	—	—
151.	Pirnatova koča na Javorniku	hribovje	1 240	Idrija	16	—	16	2 486	14	2 500	267	14	181

152.	Koča na Hleviški planini	Iдриjsko	802	Idrinja	10	10	20	6 800	—	6 800	100	—	100
153.	Dom Rudar Vojsko	hribovje	1 080	Idrinja	26	9	35	9 715	285	10 000	1 756	285	2 041
154.	Planinsko zavetišče na Vel. Snežniku ¹³	Snežnik	1 796	Ilirska Bistrica	—	12	12	5 000	—	5 000	—	—	—
155.	Planinski dom na Sviščakih	"	1 242	Ilirska Bistrica	10	8	18	3 800	200	4 000	62	21	83
156.	Stjenkova koča na Trstelju ¹⁴	Tržaško	620	Nova Gorica	—	—	—	1 782	118	1 900	—	—	—
157.	Tumova koča na Slavniku	komenski kras	1 028	Obalno Koper	7	21	28	3 420	1 580	5 000	58	—	58
158.	Vojkova koča na Nanosu	Nanos	1 246	Postojna	3	30	33	14 700	2 096	16 796	709	65	774
159.	Furlanovo zavetišče pri Abramcu	Notranjski	915	Vipava	—	—	—	na seniku	7 675	8 320	—	—	—
160.	Koča Mladika na Pečni rebri	kras	703	Postojna	—	—	—	5 417	75	5 492	—	—	—

Skupaj:	3 046	2 357	5 403	1 101 005	39 356	1 140 361	143 733	11 354	155 087
V letu 1976:	3 218	2 284	5 502	1 022 626	43 576	1 066 202	133 574	11 628	145 202
Razlika:	-172	+73	-99	+78 379	-4 220	+74 159	+10 159	-274	+9 885

Inozemski obiskovalci planinskih postojank so bili iz naslednjih držav: 14 072 iz Italije, 9 022 iz Zah. Nemčije, 8 554 iz Avstrije, 2 084 iz Nizozemske, 1 014 iz Anglije, 863 iz Švice, 706 iz CSSR, 579 iz Francije, 560 iz ZDA, 361 iz Belgije, 271 iz Madžarske, 243 iz Švedske, 177 iz Kanade, 141 iz Poljske, 136 iz SSSR, 93 iz Romunije, 75 iz Bolgarije, 61 iz Grčije, 60 iz Španije, 56 iz Turčije, 40 iz Avstralije, 40 iz Finske, 37 iz Danske, 27 iz Vzhod. Nemčije, 14 z Izraela, 13 iz Norveške, 11 iz Irske, 8 iz Luxemburga, 7 iz Japonske, 7 iz Islandije, 7 iz Argentine, 5 iz Pakistana, 3 iz Afrike, 3 iz Nepala, 3 iz Lichtensteina, 2 iz Bermudov in 1 z Hongkonga.

¹ Nova planinska postojanka — otvorjena 18. 9. 1977 — obratovala do 23. 10. 1977

² Poslovala samo januar—marec 1977

³ V času od 1. 4.—1. 11. 1977 dom oskrbovan le ob sobotah in nedeljah, ker je bil brez oskrbnika

⁴ Adaptirana Koča ob žičnici na Krvavcu, trenutno še brez ležišč, preurejena začela poslovati 26. 11. 1977

⁵ Nova planinska postojanka — otvorjena 30. 7. 1977

⁶ Postojanka 10. 7. 1976 pogorela — sedaj v obnovi

⁷ Zaradi dopustov postojanka oktobra ni poslovala

⁸ Po adaptaciji dom posloval od 14. 8. 1977 dalje

⁹ Zaradi renoviranja postojanka aprila in maja ni poslovala

¹⁰ Zaradi modernizacije opreme in udobnejšega bivanja zmanjšano število prenočitvenih kapacitet

¹¹ Poslovala samo ob sobotah, nedeljah in praznikih

¹² Ob ponedeljkih in mesecu avgustu postojanka ni poslovala

¹³ Zaradi adaptacije ni imel nočitev

¹⁴ Poslovala samo ob sobotah, nedeljah in praznikih

V pregledu so izpuščeni Zavetišče v Črmošnjicah, bife na kolodvoru v Črnomlju, Koča na Starem gradu nad Kamnikom, Dom na Vrsnem in Dom v Logarski dolini, ki niso več v upravi oziroma last planinske organizacije.

Statistiko uredil Rado Lavrič

DANDANAŠNJE BOLEČINE GORÁ

V zadnjem času se na Češkoslovaškem, še posebno pa na Slovaškem, vedno pogosteje slišijo glasovi, ki svarijo pred nevarnostjo, ki preti Tatram, predvsem pa Visokim Tatram. Govori se celo — in tudi časniki pišejo o tem — da so ti čudoviti »dvtisočaki« obsojeni na pogubo. Civilizacija sicer ne prinaša koristi nobenemu gorovju sveta, kar pa je preveč, bi rekli, je pač preveč. Zlasti če manjkajo ustrezni ukrepi, ki naj bi ta nerazveseljivi proces vsaj zavirali. Prav za to gre v Visokih Tatrah.

V Visoke Tatre pride vsako leto več ljudi. Poleti in pozimi je vse povsod natrpano z motornimi vozili. Večina avtomobilov želi priti z avtom kar najvišje, veliko od njih išče — in dobi — izjeme pri prepovedi (uvoza, parkiranja itd.), tako da je motorizem že postal tu v resnici svoj gospod (in pravzaprav ne samo svoj...). Kot so pred kratkim delavci TANAP (Tatraský národný park) zahtevali, da se naj preneha vsaj z motornimi dirkami v Visokih Tatrah, so dobili odgovor, da tak ukrep ne bi nič olajšal izredno težavne prometne situacije. Tisti, ki odločajo, imajo težko delo: velikokrat so lahko veseli, da se jim posreči odkloniti najbolj absurdne predloge in načrte, kot na primer asfaltno cesto do nekdanje Kežmarske kočice in še naprej, sistem vlečnic na pobočju Patrie, zobato vzpenjačo na Popradsko pleso in tako naprej. Ne utegnejo pa preprečiti nezaželenih zazidav, te enkratne pokrajine za vikend hišicami, saj obstaja preveč načinov in sredstev, kako kljub vsemu in vsem priti do zidanja »sekundarnih bivališč«.

V zadnjih letih so Visoke Tatre postale »svetovne« (seve, da za večino brez narokovajej). Zrasli so luksuzni hoteli — za tuje turiste, za udeležence pomembnih simpozijev, za športnike različnih panog, ki imajo tu zmerom pogosteje skupne priprave, med njimi pa, razumljivo, predvsem za smučarje, ki so tu pred leti dobili lep areal, z značilno, malo bahavo gesto so ga poimenovali kar »Areal sanj«. Na navadne, povprečne domače turiste pa so v Visokih Tatrah nekako pozabili. Za te je rekreativnih možnosti pravzaprav še manj kot prej: premalo priložnosti za prenočitev, premalo odprtih gostiln in bistrojev, premalo trgovin s hrano. Nekako se je tudi pozabilo na varstvo športnikov in turistov. Smučarji tu zaman iščejo storitvene delavnice za svoje potrebe, smuke so pogosto zelo nevarne, nepravilne, brez nujnih varstvenih naprav. Potemtakem se ni moč čuditi, da je v Visokih Tatrah zmerom več poškodb, včasih tudi smrtnih. V letu 1977 (do konca novembra) so tukajšnji gorski reševalci morali priskočiti na pomoč v 1163 primerih.

Jasno je: še tako lepe gore ne bi smele postati trgovski artikel. Pogubno bi bilo zanje kakor tudi za človeka samega.

V. B.

DOLGI SMUČARSKI TEKI

Te veleprireditve so gotovo odraz današnjih razmer. Ljudje se radi shajajo na zimskih športnih prireditvah, med njimi jih je veliko takih, ki se radi uveljavljajo na takih preizkušnjah. V zimi 1977/78 je bilo v Evropi 28 takih veleprireditev, naše na Črnem vrhu nad Idrijo mednarodna evidenca še ni zajela in verjetno še kake druge tudi ne. Na 26. mestu je 50 km tek »Murmansk«, na zadnjem mestu »Glocknerski mednarodni tek«. Avstrija ima registriranih kar deset takih prireditev, najbrž ne samo zaradi športa, pač pa zaradi turizma in njegove afirmacije, Italijani vabijo na »Marcialonga« in »Lavazé — Loppet«. Zaradi takega in podobnega razvoja so strokovnjaki na Kaprunskih pogovorih 1977 ponovno razpravljali o »pedagogiki prostega časa«, posebno če gre za smučanje. Samo če je smučar tako pripravljen za veselje v smučarski množici, da sam zase lahko odgovarja, odgovarja lahko tudi za varnost drugih. To je socialni vrednostni pojem, ki slehernega opozarja na obzirnost, torej na urejeno socialno sožitje tudi pri športu, ne nazadnje pri »zimskem veselju«. To pa ne gre samo od sebe, treba je začeti z »vzgojno strategijo« v tem smislu. Samo če bo vsak zase poučen in vzgojen tako, da bo lahko ohranil svojo osebno varnost, bo njegova izkušenost in spretnost tudi podlaga »socialne varnosti«.

V Kaprunu so po raziskavah v Avstriji ugotavljali, kako malo ljudje, ki se podajajo na sneg s smučmi, vedo npr. o plazovih: Ljudje neradi verjamejo v nevarnost, ne pouče se o znamenjih, ki so značilna za plazovitost in plazovit sneg, nevednost, lahkovernost, pomanjkanje discipline, nappuh, neodgovornost, brezobzirnost — vse to so »naglavni« grehi, ki se v snegu utegnejo grdo maščevati nad posamezniki pa tudi nad večjo gručo ljudi. Ali res dosedanja vzgoja ni nič pomagala, ali je vse, kar je doslej uveljavljalo »pedagogiko prostega časa«, šlo mimo ušes in oči — mladih in starih? Ne, to bi bilo napak, če bi vrgli puško v koruzo. Opozorjanje na nevarnost in pouk o tem, kako se ji izognemo, je že doslej preprečilo marsikakšno nesrečo. Čim bolj se širijo zimski športi, tem bolj morajo taki »gremiji«, kot so Kaprunski pogovori, svoje delovanje krepite, tem več tečajev, predavanj v RTV in — v šoli je treba tej stvari posvetiti več časa.

T. O.

PROGRAM SEJMOV IN RAZSTAV ZA LETO 1978
GOSPODARSKEGA RAZSTAVIŠČA, LJUBLJANA

LESNI SEJEM 6.—11. junij 1978

mednarodni sejem strojev in opreme za obdelavo
in predelavo lesa

KMETIJSKO ŽIVILSKI SEJEM 19.—27. avgust 1978

16. mednarodni pomurski kmetijski živilski sejem v Gornji
Radgoni — osrednji slovenski kmetijski sejem

VINO 28. avgust—3. september 1978

24. mednarodni vinogradniško vinarski sejem

VRTNARSKA RAZSTAVA 8.—11. september 1978

9. vrtnarska razstava z mednarodno udeležbo — razstava
sobnih rastlin, rezanega cvetja, rastlin za javne nasade;
sadje in zelenjava; orodje in stroji za vrtnarstvo; posebna
razstava gob

SODOBNA ELEKTRONIKA 2.—6. oktober 1978

25. mednarodna razstava elektronike, telekomunikacij,
avtomatizacije, elektronskih naprav za obdelavo podatkov
in nuklearne tehnike

SKI EXPO 15.—19. november 1978

9. mednarodni sejem opreme za zimski šport in turizem

cepini, kladiva, klini, karabini, dereze —
vse, kar potrebujete za uspešne vzpone

nahrbtniki v pastelnih barvah različnih velikosti
izredno lahki

alpinistične vrvi vrhunske kvalitete vseh debelin
in v primernih dolžinah

v specializiranih prodajalnah

SS Slovenijašport

40 let

a v t o m o n t a ž a

tovarna obutve

alpina

žiri

***varni koraki v planinskih
čevljih tovarne "alpina" žiri***

